

**T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**AVRUPA BİRLİĞİ UYUM SÜRECİNDE
TÜRK POLİS TEŞKİLATI**

147201

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERCAN ÖZOĞLUÖZ
147201

ANABİLİM DALI : SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
PROGRAMI : YÖNETİM BİLİMLERİ

TEZ DANIŞMANI : YRD.DOÇ.DR. MUHARREM ES

KOCAELİ, 2004

**T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**AVRUPA BİRLİĞİ UYUM SÜRECİNDE
TÜRK POLİS TEŞKİLATI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

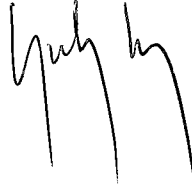
Tezi Hazırlayan: ERCAN ÖZOĞLUÖZ

**Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Tarih ve No: 07. 07. 2004-
2004/15**

Yrd Doç.Dr. Hamza ATEŞ

Yrd. Doç.Dr. Muharrem ES

Yrd.Doc.Dr. Yılmaz BİNGÖL

KOCAELİ, 2004

SUNUŞ

Türk Polis Teşkilatı son yıllarda büyük ve önemli değişikliklere yelken açmaktadır. Bu değişiklikler Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecinde Kurum ve Ülke bazında hissedilir ve azımsanmayacak niteliktedir.

Özellikle Avrupa Ülkelerinde insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi kavramlardaki yaşanan akımın etkisi ülkemizi de yakından ilgilendirmektedir. Bu durum karşısında Teşkilat mensuplarının yaşanan olumlu gelişmeleri yakından takip etmesi ve yansımalarını izlemesi gerekmektedir. Kanun uygulayıcıları olarak, gerek toplumun bilinç standardının artışı, gerekse görev yetki ve sorumluluk çerçevesinde yapacakları tutum ve davranışlar gün geçtikçe daha da önem kazanmaktadır.

Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türk Polis Teşkilatı konusunu seçmemin en önemli amacı; 200.000'leri aşan teşkilat mensuplarını gelişmelerden haberdar etmek ve Avrupa Birliği normlarına uyum yönündeki atılımlar hakkında bilgilendirmektir.

Bu çalışmada Avrupa Birliğine uyum sürecinde olan Türkiye'nin Adalet ve İçişleri alanındaki politikalarından, Birlik Polisinin yapısından, Türk Polis Teşkilatının Birlik Polisinin çalışmalarına adaptasyonu ve ortak çalışma projelerinden bahsederek meydana gelen gelişmeleri aktardım.

Son söz olarak kendisi ile beraber çalışma olanağı sağlayan Sayın Yrd. Doç. Dr. Muharrem ES' e, bir yıl boyunca derslerimize girerek akademik çalışma yapmama katkıda bulunan Sayın Yrd. Doç. Dr. Hamza ATEŞ' e, bu çalışmada ilgi, destek ve emeğini bir an bile olsun esirgemeyen teşkilat mensuplarıma, özellikle polis merkezi personeli, aileme sonsuz teşekkürler ederim.

Herakletios' un şu sözü her şeyi özetliyor görünmektedir. "Her şey akar; hiçbir şey aynı kalmaz. Aynı ırmağa iki kez giremezsiniz, çünkü üzerine her zaman yeni sular akar. Tüm şeyler değişir, hiçbir şey değişmeksizin kalamaz. Evrenin itici gücü değişimdir."

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	I
İÇİNDEKİLER	II
ÖZET	VII
ABSTRACT	VIII
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM: AVRUPA BİRLİĞİ.....	5
1.1. AVRUPA BİRLİĞİNİN GELİŞİMİ	5
1.1.1. Avrupa'da Bir Birlik Oluşturma Fikri.....	5
1.1.2. Maastricht Zirvesi.....	6
1.1.3. Avrupa Birliğinin Kurumsal Yapısı.....	8
1.1.4. Avrupa Birliği Organları.....	9
1.1.4.1. Avrupa Birliği Konseyi	9
1.1.4.2. Komisyon	10
1.1.4.3. Avrupa Parlamentosu	10
1.1.4.4. Adalet Divanı.....	10
1.1.4.5. Hesap Mahkemesi; Sayıştay	11
1.2. TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİ	13
1.2.1. Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri.....	13
1.2.2. AB-Türkiye İlişkilerinde Siyasi Diyalog ve Siyasi Kriterler.....	18
1.2.2.1. Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü	19
1.2.2.1.1. Parlamento.....	19
1.2.2.1.2. Yürütme.....	20
1.2.2.1.3. Yargı Sistemi.....	21
1.2.3. Avrupa Birliğine Katılmanın Sonuçları.....	23
1.2.4. Avrupa Birliği Konseyi Zirve Toplantıları.....	24

1.2.4.1. Kopenhag Zirvesi.....	25
1.2.4.1.1. Katılma Hazırlıkları.....	25
1.2.4.1.2. Katılma Hazırlıkları İçin Destek.....	25
1.2.4.1.3. Phare Kavramı.....	26
1.2.4.1.3.1. Phare Programı.....	26
1.2.4.1.3.2. Phare Programının Kökenleri.....	26
1.2.4.1.3.3. Programın Amaçları.....	27
1.2.4.2. Kopenhag Avrupa Konseyi ve Kopenhag Kriterleri	27
1.2.4.2.1. Kopenhag'da Alınan Kararlar.....	27
1.2.4.2.2. Kopenhag Kriterleri.....	28
1.2.4.2.2.1. Politik Kriterler.....	28
1.2.4.2.2.2. Ekonomik Kriterler.....	29
1.2.4.2.2.3. Diğer Kriterler: Üyelik Yükümlülükleri.....	29
2.BÖLÜM: AVRUPA BİRLİĞİ VE İNSAN HAKLARI	31
2.1. İNSAN HAKLARI VE AVRUPA BİRLİĞİ KRİTERLERİ.....	31
2.1.1. İnsan Hakları Kavramı.....	31
2.1.2. Avrupa Birliği İnsan Hakları Uygulamaları.....	32
2.1.3. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı.....	35
2.1.3.1. Saygınlık.....	36
2.1.3.2. Özgürlükler.....	37
2.1.3.3. Vatandaş Hakları	39
2.1.3.4. Adalet	40
2.1.3.5. Genel Hükümler	40
2.2. İNSAN HAKLARI VE TÜRKİYE UYGULAMALARI.....	41
2.2.1. İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması.....	42
2.2.1.1. İnsan Haklarına Saygı.....	42
2.2.1.2. Sözleşmeler	43
2.2.1.3. İşkence ve Kötü Muamele	44
2.2.1.4. Gözaltı Koşulları	45
2.2.1.5. Düşünce ve İfade Özgürlüğü	46
2.2.1.6. Dernek Kurma Özgürlüğü	48
2.2.1.7. Barışçı Toplantı Hakkı	49
2.2.1.8. Çocuk Hakları.....	49

2.3. İNSAN HAKLARI KONUSUNDAKİ ÇALIŞMALAR VE TÜRK.....	
POLİSİNE YANSIMALARI.....	50
2.3.1. Polisin Tarihi Gelişimi ve İnsan Hakları.....	52

3.BÖLÜM:AVRUPA BİRLİĞİ ADALET VE İÇİŞLERİ

UYGULAMALARI.....57

3.1. AVRUPA BİRLİĞİ ADALET VE İÇİŞLERİ POLİTİKALARI	57
3.1.1. Adalet ve İçişleri Alanında İşbirliği.....	57
3.1.2. Avrupa Birliği'nde Adalet ve İçişlerinde İşbirliği Alanının Tarihsel Gelişim Süreci.....	59
3.1.2.1. Avrupa Topluluğunda TREVI Grupları	60
3.1.3. Avrupa Tek Senedi (The Single European Act).....	65
3.1.4. Schengen Mutabakatı ve Schengen Sözleşmesi.....	65
3.1.5.Avrupa Birliği Antlaşması(Maastricht Antlaşması)ve Üçüncü Sütun	68
3.2. AVRUPA BİRLİĞİNİ “ADALET VE İÇİŞLERİ” KONULARINDA İŞBİRLİĞİNE ZORLAYAN NEDENLER	70
3.3. EUROPOL(AVRUPA POLİS BÜROSU).....	72
3.4. AMSTERDAM ANLAŞMASI VE AVRUPA BİRLİĞİNİN ADALET VE İÇİŞLERİNDE İŞBİRLİĞİ POLİTİKASINA ETKİLERİ	76
3.5. AVRUPA BİRLİĞİNİN ADALET VE İÇİŞLERİNDE İŞBİRLİĞİ POLİTİKASININ SONUÇLARI.....	80

4.BÖLÜM: TÜRKİYE’NİN ADALET VE İÇİŞLERİ

ALANLARINDAKİ UYGULAMALARI 83

4.1. ADALET VE İÇİŞLERİ POLİTİKALARI	83
4.1.1. Kişisel Verilerin Korunması.....	83
4.1.1.1. Kişisel Verilerin Korunması ve Analizi	83
4.1.2. Vize Politikası.....	84
4.1.2.1. Vize Mevzuatı ve Uygulamaları.....	85
4.1.3. Dış Sınırlar.....	86
4.1.4. Göç ve İltica.....	87
4.1.4.1. İltica, Göç ve Dış Sınırlar	89
4.1.4.2. Mevzuatın Uyumu ve Uygulanması İçin Yapılması Gerekenler .	90

4.1.4.3. Planlanan Finansman ve Yatırım İhtiyacı	91
4.1.4.4. Sınır Yönetimi ile ilgili AB Mevzuatına Uyum Sağlanması ve Schengen Müktesebatının Uygulanması İçin Hazırlık Yapılması..	91
4.1.4.5. Yasadışı Göçle Mücadele	92
4.1.5. Polis İşbirliği ve Örgütlü Suçlar, Sahtecilik ve Yolsuzlukla Mücadele.....	94
4.1.5.1. Örgütlü Suçlar, Sahtecilik ve Yolsuzluk	96
4.1.5.2. Yolsuzluk ve Sahtecilik.....	97
4.2. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI BÜNYESİNDE EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ÇALIŞMALARI	99
4.2.1.Uyuşturucu ile Mücadele.....	100
4.2.1.1. Uyuşturucu ile Mücadele Türkiye Değerlendirmesi.....	101
4.2.1.2. Yapılması Gerekenler.....	101
4.2.1.3. Avrupa Birliği Uyuşturucu İle Mücadele Çalışmaları.....	102
4.2.1.4. Uyuşturucu İle Mücadele Konusunun Genel Değerlendirmesi..	104
4.2.2. Kara Paranın Aklanması.....	105
4.2.2.1. Kara Paranın Aklanması ile Mücadele	105
4.2.3. Gümrük İşbirliği.....	106
4.2.4. İnsan Hakları.....	107
4.2.4.1. İşkence ile Mücadele	107
4.3. POLİS İŞBİRLİĞİ, SCHENGEN BİLGİ SİSTEMİ VE EUROPOL'E KATILIM.....	108
4.3.1. Polis İşbirliği Bağlamında Suç Araştırmalarının Geliştirilmesi.....	109
5. BÖLÜM: TÜRK POLİS TEŞKİLATININ AVRUPA BİRLİĞİ POLİS TEŞKİLATINA UYUM ÇALIŞMALARI.....	112
5.1. AVRUPA BİRLİĞİ UYUM SÜRECİNDE YASALAR ÇERÇEVESİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER VE TÜRK POLİSİNE YANSIMALARI	112
5.1.1. Anayasada Yapılan Değişiklikler.....	112
5.1.1.1. Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması	112
5.1.1.2. Temel Hak ve Hürriyetlerin Kötüye Kullanılamaması	113
5.1.1.3. Kişi Hürriyeti ve Güvenliği	113
5.1.1.4. Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması	113
5.1.1.5. Kanuna Aykırı Delil Kavramı	114

5.1.1.6. Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması.....	114
5.1.1.7. Dilekçe Hakkı.....	115
5.2. CEZA MUHAKEMLERİ USULÜ KANUNUNDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER.....	115
5.2.1. Sanığın Tutuklanmasından, Yakalanmasından Kimlere Haber Verileceği.....	115
5.3. GÖZALTI SÜRELERİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER	116
5.3.1. Gözaltına Almaya Yetkili Kişiler Kimlerdir?.....	116
5.4. MÜDAFİ İLE GÖRÜŞMEDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER.....	117
5.4.1. Gözaltına Alınan Kişi Hakkında Müdafî Nelere Dikkat Etmelidir?	118
5.4.2. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda Arama Hukuku.....	120
5.4.2.1. Rıza ile Arama.....	121
5.4.3. Hakların Bildirilmesi.....	125
5.4.3.1. Hakların Söylenmesi	125
5.4.3.2. Hakların Söyleneceği Zaman	126
5.4.3.3. Haklarının Söylenmesine Gerek Olmayan Haller	126
5.5. HUKUKA AYKIRI DELİLLER İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER	126
5.6. YAKALAMA, GÖZALTINA ALMA VE İFADE ALMA YÖNETMELİĞİ	128
5.6.1. Yakalama.....	128
5.6.1.1. Önleme Yakalaması.....	129
5.6.1.2. Adli Yakalama.....	129
5.6.2. Durdurma ve Arama, Araçlarda Arama.....	130
5.6.3. Sağlık Kontrolü.....	130
5.7. TUTUKLAMA	131
5.7.1. Tutuklamanın Maddi Koşulları.....	131
5.7.2. Tutuklamanın Biçimsel Koşulları Nelerdir?.....	131
5.7.3. Tutuklama Kararının Yerine Getirilmesi.....	131
SONUÇ	132
YARARLANILAN YAYINLAR.....	136
ÖZGEÇMİŞ	141

ÖZET

Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Türkiye'nin 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğuna üyelik başvurusu ile başlamıştır. 10–11 Aralık 1999 tarihinde Finlandiya'nın başkenti Helsinki'de yapılan zirve toplantısı sonucu, Türkiye'nin Avrupa Birliğine resmen aday ülke ilan edilmesi ile ilişkiler farklı bir ivme kazanmıştır. Bu toplantı Türkiye - Avrupa Birliği ilişkileri açısından bir dönüm noktası olmuştur.

Fakat yapılan son deklarasyonda, Birlik Türkiye'yi, Kopenhag Kriterlerini tamamiyle yerine getirememesinden dolayı aday ülke ilan etmemiştir. Türkiye'nin aday ülke ilan edilmemesinin gerekçeleri olarak Kopenhag kriterlerinden olan ekonomik ve politik kriterlerin yerine getirilememesi gündeme gelmiş, özellikle insan hakları konusu önem arz etmiştir.

Diğer aday ülkeler gibi, Türkiye de adalet ve içişleri alanında, üyelik görüşmesi sırasında her defasında gösterilen ve (acquis communautaire) prensip, politika, kanun uygulama ve sorumlulukların yerine getirilmesi çabası içinde olmalıdır. Bu, birliğin efektif çalışmaya gösterdiği özenden kaynaklanmaktadır.

Mevzuat uyum yasaları çerçevesinde Avrupa Birliği Polis Bürosu çalışmaları doğrultusunda Türk güvenlik güçlerinin işbirlik içinde adaptasyonlarının sağlanması ve bu çalışmaların bütünleşme içinde yapılandırılması gerekmektedir.

ABSTRACT

Relations between Turkey and the European-Union began on 31 July 1959, when Turkey applied for the membership of European Economic Community. Since then, the relations between Turkey and EU has never been on the level of what Turkey has desired.

In the Helsinki Summit of the EU Council, held on 10–11 December 1999, Turkey has been granted the candidate status for the EU membership without any preconditions. This was a turning point in the EU-Turkey relations. However, in the final declaration, of the summit, the Council decided that the negotiations will not start with Turkey until it fulfils the so-called Copenhagen Criteria.

The new stage in the EU-Turkey relations imposes some important liabilities both on the EU and Turkey. Turkey is supposed to undertake serious political and economic reforms in order to fulfill Copenhagen Criteria. As a candidate country, Turkey has to start making substantial progress in alignment in order to implement reforms particularly in the fields of Justice and Home Affairs. It should always keep in mind that effective implementation of the EU acquis is as much important as the adaptation of it.

This dissertation critically examines this process. the process. Within this framework, it argues that like another candidate, Turkey should pay more attention to implement *acquis communautaire*. Further, an effective adaptation of Turkish Police to the workings of European Union Police Bureau (Europol) is important as well as a well-structuring of this links.

Key Words: Alignment of the legislation, Acquis, Copenhagen Criteria, Turkey-EU Relations.

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABGS	Avrupa Birliği Genel Sekreterliği
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AİAİ	Adalet ve İçişleri Alanlarında İşbirliği
AGİT	Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AP	Avrupa Parlamentosu
ABA	Avrupa Birliği Antlaşması
ATS	Avrupa Tek Senedi
ANY	Anayasa
BM	Birleşmiş Milletler
BBUP	Birikimin Benimsenmesi için Ulusal Program
CMUK	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
CAT	BM İşkence Mücadele Komitesi
CPT	Avrupa Konseyi İşkenceyi Önleme Komitesi
DGM	Devlet Güvenlik Mahkemeleri
DGMK	Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kanunu
EURATOM	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
EUROPOL	Avrupa Polis Ofisi
EDU	Europol Uyuşturucu Bürosu
ICAO	Uluslar arası Sivil Havacılık Örgütü
İHAS	İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi
KO	Katılım Ortaklığı
KOB	Katılım Ortaklığı Belgesi
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
MEDA	Avrupa Akdeniz Ortaklığı Mali Destek Programı
MDAÜ	Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri
MASAK	Maliye Bakanlığı Mali suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı
NATO	Kuzey Atlantik Paktı Örgütü
ODGP	Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası
ODIHR	Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Seçim Değerlendirme Misyonu
OHAL	Olağanüstü Hal Kanunu
PHARE	MDAÜ'lere Yönelik Yeniden Yapılanma Yardımı
PVSK	Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu
RİG	Reform İzleme Grubu
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SİSNET	Schengen Bilgi Sistemleri Ağı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
TAKBİS	Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi
TADOC	Türkiye Uluslararası Uyuşturucu ve Organize Suçlarla Mücadele Akademisi

GİRİŞ

Avrupa Birliği, 1951 yılında Jean Monnet'in dâhiyane yaklaşımıyla kömür-çelik üretiminin ve denetiminin Berlin ve Paris tarafından yapılmasını önermesi, Almanya ve Fransa'nın girişimiyle birleşme yolunda ilk adımını atmıştır. Bugün 25 üyeli 455 milyon nüfusu ile dev bir kulübe dönüşen yaşlı kıta adını Avrupa Birliği olarak tüm dünyaya duyurmuştur.

Türkiye üye olması durumunda AB Konseyinde 18 küçük üye ülkenin oyuna eşit güçte, yıllık %2,3'lük nüfus artışı ve Müslüman kimliği ile muhaliflerini düşündürücü bir pozisyonda bulunacaktır. Bu genişleme Avrupa Birliğini; hukukun üstünlüğü ile yönetilen, çeşitlilikte birleşen, özgürlük, demokrasi ve istikrar prensiplerine tamamen bağlı ve halklarının giderek büyüyen birleşmesi üzerinde yükselen bir birlik haline getirmesini sağlayacaktır.

Bugün AB, son derece geniş tek bir pazar, ortak para birimi sayesinde ekonomik ve finansal bir birlik, schengen bölgesi yoluyla yurttaşlara serbest dolaşım hakkı sağlayan, Adalet ve İçişleri alanında işbirliği öngören ve ortak bir dış politika, güvenlik siyaseti izlemektedir.

Özellikle yaşadığımız bu hızlı süreçte, AB' nin çeşitli yönlerini irdeleyen birçok bilimsel çalışmalar yapılmaktadır. Bu tez Türkiye'nin günlük yaşamında hemen her alanda önemli bir yer oluşturan AB entegrasyon sürecinde yaşanan son gelişmeleri Kopenhag Kriterleri kapsamında değerlendirilen insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü kavramları da göz önüne alınarak Türk Polis Teşkilatının Birlik Polisine adaptasyonu çerçevesinde 5 ana başlıkta hazırlanmıştır.

Bu tezde AB'nin Büyük Avrupa'ya doğru giden tarihsel gelişim sürecini, Türkiye'nin gelişim sürecinde AB ile ilişkilerini, sorunlarını ve reform çalışmalarını İnsan Hakları ve Adalet ile İçişleri politikaları bağlamında yapılan son değişikliklerle uygulamada karşılaşılan aksaklıklar içinde sistematik bir çerçevede ele alınmaktadır.

Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türk Polis Teşkilatı'nın çalışmalarını anlatırken 1. bölümde Avrupa Birliğinin gelişiminden, bir birlik oluşturma fikrinin hangi koşul ve süreçlerden geçtiğinden, Avrupa Birliğinin kurumsal yapısından ve bu kurumsal yapıdaki faaliyet gösteren organlarından bahsedilmektedir.

Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki ilişkilerin 31 Temmuz 1959 tarihinde yapılan başvuru ile başlayan sũreçteki yaşanan gelişmeler ile siyasi diyalog ve siyasi kriterlerin neler olduğu, Avrupa Birliği Konseyi Zirve toplantıları çerçevesinde Kopenhag Zirvesi ve bu zirvede alınan kararlardan, resmi gũrũřmelerin başlaması için Kopenhag Kriterleri olarak anılan koşulların yerine getirilmesi gerekliliğinden, bu doğrultuda insan hakları, demokrasi ve hukukun ũstũnlũđũ gibi konuların ȳneminden bahsedilmektedir.

Avrupa Birliği Zirvesinin bildiri taslağı ile birlikte Kopenhag Kriterlerinden ȳzellikle siyasi kriterler yerine getirilirse mũzakerelere gecikmeden başlanacağı bildirilmiş, mũzakerelerle ilgili yumuşama ve netlik kazanılmıştır. 6 Ekim 2004'te yapılacak olan toplantıda AB Komisyonu tarafından hazırlanacak olan ilerleme raporu olumlu çıkar, Kopenhag Siyasi Kriterleri Uygulamaları ile birlikte yerine getirildiği gũrũřũ hâkim olursa Aralık 2004 tarihinde Türkiye ile mũzakerelerin başlaması yȳnũnde karar alınacaktır. Avrupa Birliği ȳyelerinin mũzakere tarihi verme yȳnũndeki şu anki açıklamaları olumlu olarak gũrũlmektedir.

Bu bağlamda 2. Bȳlũmde Kopenhag Kriterlerinin ȳnemi, Avrupa Birliği Temel Hakları şartları, İnsan Hakları ve Türkiye uygulamaları anlatılmaktadır. İnsan haklarına saygı, işkence ve kȳtũ muamele iddiaları, gȳzaltı koşulları, dũřũnce ve ifade ȳzgũrlũđũ konuları ȳzellikle Polis Teşkilatının yapmış olduğu ve yapacağı çalışmalarla ilintili olarak Türkiye'nin AB serũvenini etkilemektedir.

AB Politikalarının oluşturulmasında ȳnemli bir faktȳr olan AB' de İnsan Hakları normlarının gelişimi, AB Temel Haklar şartının Türkiye'de yaşanan hızlı ve gelişen sũre içerisinde hangi aşamada olduğuna değinilmektedir. Nitekim bu doğrultuda İnsan Hakları Evrensel değerlerinin Tũrk Polisine yansımaları, Polisin tarihi gelişimi ve insan hakları-polis bağlantısı da değerlendirilerek kriterler doğrultusunda kurumun yapması gerekenlerden ve ȳzerlerine dũřen gȳrevlerden bahsedilmektedir.

AB' de uygulanan ortak politikaların ȳnemli bir bȳlũmũnũ oluşturan Adalet ve İçişleri politikaları 3. Bȳlũmde yer almış, bu doğrultuda politikalarda eřgũdũmũn ne olduğu, nasıl sağlandığı ve karar almanın hangi sũreleri gerektirdiği, Avrupa Gũvenlik ve Savunma Politikasına karşı Türkiye'nin geleceğine yȳnelik ihmal edilemeyecek ȳnemde bir konu olduğundan bahsedilmektedir.

4. bölümde Türkiye'nin Adalet ve İçişleri alanlarındaki uygulamaları ve politikaları anlatılmaktadır. AB' nin kurumlarının karar alma mekanizmalarını, AB Hukukunun özelliklerini, uyguladıkları ortak politikaları ne kadar iyi bilirsek, birliğin içinde veya dışında olalım, Türkiye'nin geleceğine yönelik politikalarını sağlıklı bir biçimde şekillendirilmesi de o ölçüde mümkün olacaktır.

Avrupa Birliği Adalet ve İçişleri politikalarının sonucu olarak Europol (Avrupa Polis Teşkilatı)'nın birlik üyesi ülkelerdeki uygulamalarının etkileri ve sonuçlarına değinilmektedir.

Bu konuda daha önceden yapılmış çalışmalardan olan Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Fakültesi öğretim üyesi Ertan BEŞE'nin "Avrupa Birliğinin Adalet ve İçişleri Politikası", Türkiye Üniversiteleri Avrupa Araştırmaları Birliği (TUNAECS) Başkanı ve Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Haluk KABAALIOĞLU'nun "Avrupa Birliğinin Adalet ve İçişleri Politikaları" ile ilgili genel değerlendirmesi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi Doç. Dr. Yener ÜNVER'in "AB Kazanımları ve Anayasamız ile Diğer Mevzuatımızda Yapılan Son Değişiklikler" ile ilgili çalışmaları literatür anlamında ışık tutmuş, ancak yaşanan ve değişen sürecin hızlılığı konunun güncelleşmesi ve yeni aktarımların bulunulmasını gerektirmiştir.

Bu doğrultuda Türkiye'nin Adalet ve İçişleri Politikalarından kişisel verilerin korunması, vize politikası, iltica, göç ve dış sınırlar, örgütlü suçlar, sahtecilik ve yolsuzlukla mücadele, polis işbirliği ve özellikle uyuşturucu ile mücadele konularında meydana gelen en son ve güncel değişimler aktarılmakta, mevzuatın uyumu ve uygulanması için planlanan finansman ve yatırım ihtiyaçlarının boyutları 4. Bölümde ele alınmaktadır.

Schengen Müktesebatı doğrultusunda sınır yönetim ve mevzuata uyum sağlanması yönündeki çalışmalar, uyuşturucu ve karaparanın aklanması ile mücadele, gümrük ve polis işbirliği bağlamında uluslar arası suç araştırma ve geliştirme alanındaki Avrupa Birliği-Türkiye çalışmalarının seyri ve paylaşımları aktarılmaktadır.

Son bölümde Avrupa’da halen geçerli bulunan mevzuat hükümlerinden yaptığımız çıkarım ve değerlendirmeler ışığında yasalar çerçevesinde yapılan değişiklikler ve Türk Polisine yansımaları, araştırmanın yargılanması açısından da uygulamada yaşanan aksaklıkların neler olduğundan bahsedilmektedir.

Avrupa’da polis işbirliği alanında gerçekleştirilen Schengen Sözleşmesi çerçevesinde ortaya çıkan gelişmeler olan polis işbirliği, Interpol, Trevi Grubu ve Europol incelenerek değerlendirilmiştir.

Bu ana hatlar doğrultusunda araştırmanın amacı belirlenerek, Türkiye’nin Avrupa yolundaki “Kritik Eşiği” aştığı dönemde bir model olabileceği düşünülerek bilimsel analizler içinde aktarımda bulunmaktadır.

1. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ

1.1. AVRUPA BİRLİĞİNİN GELİŞİMİ

1.1.1. Avrupa’da Bir Birlik Oluşturma Fikri

Avrupa’da bir birlik kurmaya yönelik hareketlerin kökeni, çok eskilere dayanır. Kıtada milli devletlerin ortaya çıkmasıyla ülkelerin kendi aralarında savaşlar çıkmış, imzalanan barış antlaşmaları da Avrupa’da bir “birlik” veya “federasyon” kurma düşüncesini güçlendirmiştir. 17. Yüzyılda Kant, Avrupa Birleşik Devletleri fikrini ortaya atmış ve bu fikir zamanla diğer düşünürler tarafından da benimsenerek geliştirilmiştir.

Sanayileşme ile birlikte Avrupa’da büyüyen üretim, ticaret antlaşmalarının yapılması için ilk adım olmuştur. 1815–1930 yılları arası Avrupa Devletleri arasındaki çalkantılı dönemler güçlü bir “birlik” akımının doğmasına engel olmuştur. II. Dünya Savaşı içinde bir birlik yaratma düşüncesi ciddi olarak ortaya çıkana dek; Avrupa’daki milli devletlerarasındaki çıkar savaşları bir birlik oluşumu için önemli girişimler atılmasını engellemiştir.

Kömür ve çelik gibi o dönemin iki önemli savaş malzemesi, üretimin bir elde toplanması gerekliliğini, uluslar arası yetkiyle donatılmış bir örgüt kurma önerisini ortaya çıkarmıştır. Avrupa Birliğinin kurulmasında fikir babalığı yapan Fransa Planlama Teşkilatının Başkanı Jean Mannet, Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman’a 9 Mayıs 1950 tarihinde bu düşünceler yönünde adım atılmasına vesile olmuş, Fransa ile Almanya, kömür ve çelik kaynaklarını birleştirilerek uluslar arası bir organın sorumluluğuna bırakılması planını kararlaştırmıştır.

İtalya, Belçika Hollanda ve Lüksemburg’un da bu öneriye sıcak bakmasıyla altı ülke arasında demir-çelik ürünlerinde bir “ortak pazar” kurmaya yönelik görüşmeler başlamıştır.¹

¹ S.Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul, IMKB yayınları, 1996, ss.37–39.

Mevcut durumun uygun koşulları doğurmasıyla 1951 tarihinde Avrupa Kömür Çelik Topluluğunu kuran Paris Antlaşması imzalanmıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM)'un kuruluşu kapsamlı bir ekonomik entegrasyonunu sağlamak amaçlı olmuştur. Batı Avrupa'da gerçekleştirilen ilk ekonomik birleşme Belçika, Hollanda ve Lüksemburg' un baş harflerinin birleşmesinden (Benelüks Birleşmesi) oluşan gümrük birliği birleşimidir. 1944 Gümrük Birliği Sözleşmesi, 1 Ocak 1948 tarihinde yürürlüğe girebilmiştir. 1958 yılında Hollanda'nın başkenti La Haye' de Ekonomik İş Birliği imzalanmıştır. 1 Ocak 1958'de Roma Antlaşması imzalanmıştır.

AET'de nihai hedefin siyasi bütünleşme olduğu belirlenmiş, ancak bu hedefe ulaşmak için ekonomik dengelerin sağlanması gerektiği vurgulanmış, bu çerçevede üye ülkeler arasında ortak pazar ve gümrük birliğinin oluşturulması planlanmıştır. Gümrük Birliği; üye ülkelerin kendi aralarındaki gümrükleri kaldırıp, üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük birliği tarifesi uygulamasıdır.

Buradaki amaç üye devletlerarasında bir iç pazar oluşturarak, hem kendi aralarındaki entegrasyonu gerçekleştirmek hem de dünya ekonomisindeki diğer rakiplerine karşı güçlenmektir. Bu temelden yola çıkan Topluluk, zaman içerisinde gerekli yapısal değişiklikleri de gerçekleştirerek bugün Avrupa Birliği olarak adlandırılan uluslar üstü yapıya dönüşmüştür.

1950'de Kore Savaşıyla birlikte, Avrupa Topluluğu Devletlerinin ayrı bir Avrupa Ordusu kurması yönünde fikrin çıkmasına sebep olmuş ve Avrupa Savunma Topluluğu Antlaşmasını imzalamışlardır. Avrupa Topluluklarının kuruluşundan itibaren göstermiş oldukları başarılı gelişim başlangıçta AT'NA girmek istemeyen üyelerin daha sonra Topluluklara üyelik başvurusunda bulunmalarına yol açmıştır.² Topluluğun üçüncü genişlemesinden sonra 1987 yılında Türkiye ve Fas, Avrupa Topluluklarına katılmak için başvurmuşlardır. Fas'ın başvurusu Roma Antlaşmasının iki temel şartına uymadığı için kabul görmemiştir.

² Bahadır Kaleağası, **Avrupa Birliğinde Derinleşme ve Genişleme Yöntemleri**, İstanbul, Galatasaray Üniversitesi yay. , 1994, ss. 107–108.

Eylül 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile Roma Antlaşmasının 2. Maddesi değiştirilmiş ve “ Topluluk ortak bir pazarın ekonomik ve parasal bir birliğin kurulması, ortak politikaların ve faaliyetlerin yürürlüğe konulması yolu ile bütün içinde ekonomik faaliyetlerin uyumlu ve dengeli kalkınmanın, çevreye saygılı, yüksek seviyeli bir istihdam ve sosyal korumanın, yaşam seviyesinin ve kalitesinin yükselmesinin, üye devletlerarasında ekonomik ve sosyal bütünlükle dayanışmanın iyileştirilmesi görevine sahiptir.” şeklinde düzenlenmiştir.

1.1.2. Maastricht Zirvesi

Maasricht Zirvesi; Avrupa Topluluğundan Avrupa Birliğine geçiş zirvesidir. Avrupa Toplulukları 1991 yılında Hollanda’nın Maastricht şehrinde yapılmış olan Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi ile iç bütünleşme yolunda tarihi bir dönüm noktasından geçmişlerdir. Maastrich Zirvesi’nin hazırlıkları 14–15 Aralık 1990 tarihinde Roma Zirvesi’nde belirlenmiştir. Bu Zirvede Topluluk, Avrupa Birliği sürecinin daha da hızlanmasını sağlayacak kararlar almıştır. Bu kararlar uyarınca “Ekonomik ve Parasal Birlik” ile “Politik Birlik” alanında düzenlenen iki Hükümetler arası Konferans yoluyla Roma Antlaşmasında değişiklikler yapılması ve 1992 yılı sonunda Tek Pazara daha bütünleşmiş bir şekilde ulaşılması amaçlanmıştır. AT Ülkeleri Politik Birlik hedefleri doğrultusunda ortak bir dış güvenlik politikası oluşturmaya yönelmiştir.

15 Aralık 1990 tarihinde çalışmalarına başlayan bu iki Hükümetler arası Konferansı Maastricht Zirvesi’nde kurulan yeni AVRUPA BİRLİĞİ’NİN temellerini atmıştır. 9–10 Aralık 1991 tarihinde, Hollanda şehri Maastricht’de toplanan AT Devlet ve Hükümet Başkanları “ Avrupa Birliği Antlaşması” üzerinde anlaşarak metni 7 Şubat 1992’de imzalamışlardır. Böylece Avrupa Birliğinin hukuki temelleri atılmıştır. Türkiye açısından Maastricht Antlaşması ise kurulacak olan Avrupa Birliğine katılmanın gittikçe güçleşmesi ve maliyetinin artması olmuştur.

Yeni ülkelerin kabulüyle farklılıklar daha da artacak ve derinleşecektir. Dolayısıyla bütünleşme sürecinin gevşemesini engellemek için, katılımcılardan önce Topluluk müktesebatının mümkün olduğunca benimsenmesi gereklidir. Hukuken olmasa bile katılma, *uyum sağlamadan* fiilen imkânsızlaşmaktadır.

Topluluğun yeni işbirliği alanları içinde; Hukuk ve İşçileri alanında da işbirliği kabul edilmiş, birliğin hedeflerinin özellikle kişilerin serbest dolaşımının gerçekleştirilmesi amacıyla AT' nun yetkileri saklı kalmak şartıyla, üye ülkeler ortak çıkar konularını kabul etmişlerdir.

Maastricht Antlaşmasına³ göre AB'ne tam üyelik başvurusunda bulunabilmek için ilk şart, Avrupalı Devlet olmaktır. Avrupalı Devlet olmak, tam üye olma şartı değil, tam üyelik için başvuruda bulunabilmek için aranan en önemli nitelikler. Avrupalı olmak kavramı Antlaşmada coğrafi bir tanımlama ötesinde somutlaştırılmamıştır.⁴

Avrupalı Uluslararası Kurumlara üye olan Türkiye'nin Avrupalı Devlet olma özelliği, 1963 Ankara Antlaşması ile siyasal olarak onaylanmıştır. Bir ülkenin Avrupa Birliğine tam üyelik özellikleri, ele alınan kriterler, hem tam üyeliğin ön şartlarını ve hem de tam üyeliğin muhtemel sonuçlarını belirlemektedir.

1.1.3. Avrupa Birliğinin Kurumsal Yapısı

Avrupa Birliğinin kurumsal yapısı üç temel ayak üzerinde gösterilmiştir.

1. Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası (ODGP)

1969 Davignon Raporu

1974 Paris Zirvesi, Avrupa Politik İşbirliği

1987 Tek Avrupa Senedi: Avrupa Siyasal İşbirliği

2. Avrupa Topluluğu Ekonomik ve Parasal Birlik

1951 Paris Antlaşması; AKÇT

1957 Roma Antlaşması; AET, EURATOM

1967 Yönetim Organlarının Birleşmesi

1979 Avrupa Para Sistemi

1987 Tek Avrupa Senedi

1993 Tek Para

1993 Avrupa Topluluğu

3. Adalet ve İşçileri Alanlarında İşbirliği (AİAİ)

1975 TREVI Grubu

1985 Schengen Bildirisi

³ Ercüment Tezcan, "Maastricht ve Amsterdam Anlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa İlişkileri", *AÜSBF Dergisi*, Cilt 54, No:1, Ocak-Mart 1999, ss. 22-25

⁴ Ömer Bozkurt, "Maastricht Antlaşması ve Avrupa Bütünleşmesi", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 26, No:1, Ankara, 1993, s. 26.

1991 Schengen Anlaşması

1.1.4. Avrupa Birliği Organları

Avrupa Birliğinin temel organları şunlardır;

1.1.4.1. Avrupa Birliği Konseyi

Avrupa Zirvesi: AB'nin en üst seviyede yetkili politik organıdır. Bakanlar Konseyi olarak da adlandırılan Avrupa Birliği Konseyi yasama ve yürütme görevlerine sahiptir. Yasama yetkilerini Avrupa Parlamentosu ile yürütme yetkilerini Avrupa Birliği Komisyonu ile beraber uygular. AB Konseyi Adalet ve İçişleri Alanında İşbirliği ile Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası konularında Ortak Tutum belirler. Birliğe üye olmayan ülkelerle görüşmelere karar verilmesi, izlenmesi ve sonuçlandırılması AB Konseyinin sorumluluğu altındadır.

Haziran 2002 tarihinde yapılan Sevilla Avrupa Konseyi toplantısında AB Konseyi formasyonlarının;

Genel İşler ve Dış İlişkiler

Ekonomik ve Mali İşler

Adalet ve İçişleri

İstihdam, Sosyal Politika, Sağlık ve Tüketici Konuları

Rekabetçilik

Ulaştırma

Tarım ve Balıkçılık

Çevre

Eğitim, Gençlik ve Kültür alanlarını kapsaması kararlaştırılmıştır.

Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi;

Üye ülke hükümetlerine mensup bir bakanın katılımıyla oluşur ve Toplulukların bir “yasama” ve “karar alma” organıdır. Karar alma sürecinde, komisyon tarafından hazırlanan tasarıları, ele alarak yasallaştırır.

1.1.4.2. Komisyon

Üye devletlerce atanan 20 üyeden oluşan bir yürütme organıdır. Komisyon, Avrupa Parlamentosu'na karşı sorumludur. Komisyon Kurucu Antlaşmalarının koruyucusudur. Ayrıca yürütme organıdır.

1.1.4.3. Avrupa Parlamentosu

Avrupa Parlamentosu 1 Mayıs 2004 tarihindeki birleşmeden sonra 455 milyon nüfuslu Avrupa vatandaşlarının temsilcilerinden oluşur. Avrupa Parlamentosu üyeleri mensup oldukları ülkelerden çok belirli siyasi eğilimleri yansıtmaktadır. Bu eğilimler ise AB ülkelerindeki çeşitli siyasi partilerin aralarında kurdukları ittifaklar ile oluşmuş gruplar aracılığıyla temsil edilmektedir.

AB'nin Genişlemesi Hakkındaki Protokolde Avrupa Parlamentosunun mevcut yapısının 1 Ocak 2004 tarihine kadar korunacağı katılım anlaşmalarını imzalayarak Birliğe tam üye olacak aday ülkelerin katılması ile 2004–2009 dönemindeki Parlamento üye sayısının mevcut üyeler ve yeni katılan üyelerin temsilcileri şeklinde genişletileceği ifade edilmiştir.⁵

1958'de Roma Antlaşması'na bağlı Roma Sözleşmesiyle, AKÇT'nin ortak meclisi olan Meclis ile Roma Antlaşması uyarınca kurulan Meclisin birleşmesi sonucunda ortaya çıkmıştır.

1.1.4.4. Adalet Divanı

Adalet Divanı üye ülkelerin üzerinde uzlaşmaya vardığı ve altı yıl için atanan 15 yargıç ile onlara yardımcı olan 9 savcıdan oluşur. Adalet Divanının iki temel işlevi vardır.

Avrupa Kurumları ve hükümetlerinin kullandıkları araçların Kurucu anlaşmalar ile çelişkili olup olmadığını denetlemek ve bir ulusal mahkemenin isteği üzerine Topluluk hukuku hükümlerinin geçerliliğini teyit etmek ya da bu hükümlere ilişkin yorum yapmakla görevlidir. Adalet Divanı Birinci Derece Mahkemesi tarafından desteklenir. Bu mahkemenin temel görevi ise Avrupa Kurumları arasındaki idari uzlaşmazlıklar ve rekabet kurullarından doğan anlaşmazlıkları çözümlenektir.

⁵ Cengiz Aktar, *Avrupa Birliğinin Genişleme Süreci*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s.125.

AB'nin en yüksek yargı organıdır. 1958'de Lüksemburg' ta faaliyete başlamıştır. Divanın almış olduğu kararlar, Topluluk hukukunun gelişmesinde önemli katkıda bulunmuştur.

1.1.4.5. Hesap Mahkemesi; Sayıştay

Topluluklar bütçesinin uygulanması sırasında Parlamente'ya ve Konsey'e yardım eder. Maastricht Antlaşması ile AB temel organları arasına alınmıştır.

Ayrıca ekonomik, sosyal ve bölgesel çıkar gruplarını temsil eden çeşitli danışma kurulları vardır.

Birliğin dengeli gelişimine katkıda bulunan bir Avrupa Yatırım Bankası bulunmaktadır. 1 Kasım 1993'de yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması Üye Devletlerin önüne iddialı bir program kadar parasal birlik; yeni ortak politikalar, Avrupa Yurttaşlığı; diplomatik işbirliği; ortak savunma ve güvenlik ölçeğindeki rekabeti göğüsleyebilmek ve işsizliği azaltmak için Avrupa Doruğu, Temmuz 1994'te kıta ölçeğinde alt yapı ve iletişim ağı kurmaya karar verildi.⁶

Topluluğun başarısı üye sayısının artmasına neden olmuş, 1951'de 6 üye ile kurulan topluluk **2004 yılının Mayıs ayındaki 5.birleşme ile 25 üye, 20 resmi dilli ve 455 milyon nüfusa sahip hale gelmiştir.** Topluluğun amacı, Avrupa Kıtasını yeniden birleştirmek ve vatandaşlarını Avrupa Bütünleşmesi ile gelen ilerleme ve refahın faydalarından yararlanmalarını sağlamaktır. Birliğin motor güçlerinin ekonomileri çatırdamış durumdayken, genişlemenin ekonomik boyutu kadar siyasi boyutu da önemli sorunlar yaşamaktadır. Kendi arasında uyum sorunu yaşayan **AB 25 ülkenin kullanacağı Birlik Anayasası için 17-18 Haziran 2004, zirvesinde bir araya gelecektir.**

Bir ülkenin AB' ye katılabilmesi için kriter; hukukunun üstünlüğü insan hakları ve azınlıkların korunmasını güvence altına alan istikrarlı bir demokrasiye sahip olması gerekir. Aynı zamanda işleyen bir piyasa ekonomisine ve AB kanunlarını uygulayacak kamu idaresine sahip olmalıdır.

⁶ S. Rıdvan Karlık, **Küreselleşen Dünyada Uluslar arası Ekonomik Kuruluşlar ve Entegrasyonlar**, İstanbul, Tütünbank yay. 2.baskı, 1995, s.343.

Aralık 2002 Kopenhag Zirvesi öncesinde, siyasi kriterlere büyük ölçüde uyum sağlamış, var olan eksikliklerini de giderme yönünde hızlı adımlar atan ve atmaya devam eden bir aday ülke olarak Türkiye katılım müzakerelerinin başlanma kararının alınması için çaba sarf etmektedir. “Eğer Aralık 2004’te Avrupa Konseyi, Komisyon Raporu ve tavsiyesi üzerine Türkiye’nin Kopenhag siyasi kriterlerini karşıladığına karar verirse, Avrupa Birliği, Türkiye ile katılım müzakerelerini gecikmeksizin başlatacaktır”, ifadesine yer verilmiştir.

AB, Kopenhag Zirvesinde tarihinin en kapsamlı genişleme kararını almış ve on yeni ülke Birliğe 1 Mayıs 2004 yılı itibariyle tam üye olmuştur.

Yeni üye devletleri hazmetmek, kurumsal, yapısal ve mali yapısını bu çerçevede şekillendirmek zorunda olan AB’nin, Türkiye’ye ilişkin kararını söz konusu yapılanmayı da dikkate alarak belirlediği görülmektedir.

Öte yandan bu süre genişleme konusunda tereddütleri olan AB kamuoyu için de bir geçiş dönemine imkân vermektedir.⁷

AB’ne katılan her ülke Birliğin bütün mevzuatını, avantaj ve yükümlülükleri ile kabul etmektedir. Ekonomik ve politik birleşme konularında üyeler arasında ortaya çıkan sorunlar AB Zirvesinde çözümlenmektedir. AB’ne tam üye olan bir ülke Birliği kuran antlaşmaların oluşturduğu hukuk düzenini aynen benimsemekte ve egemenlik yetkilerinin bir kısmının Birlik organlarınca kullanılmasını kabul etmektedir.

Yeni bir devletin tam üyeliğe kabulü iki temel şarta bağlanmıştır. Bunlardan birincisi, *üye devletin Avrupalı olması* ikincisi ise *üye devletlerin oybirliği ile aday devleti kabul etmeleridir*. Bu iki temel şartın yanı sıra üye devletin siyasi kurumlarının demokratik ve çoğulcu bir tarzda çalışması AB müktesebatının tümünü kabul edecek kapasiteye sahip olması kurucu antlaşmaların temel hedefleri benimsemesi gibi ikincil şartlarda önemlidir.⁸

⁷ Mehmet Özcan, **Avrupa Birliğinde Fikri ve Sınai Haklar**, Ankara, Nobel yayın, 2003, s.15.

⁸ Dış Ticaret Müsteşarlığı, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Ankara, 1998, s.98.

1.2. TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİ

1.2.1. Avrupa Birliği - Türkiye İlişkileri

Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde başlayan modernleşme çalışmalarında “Batı” türü bir modernleşme modeli benimsenmiş ve her kurumu ile çağdaş bir devlet olmak için uğraş verilmiştir. Tanzimat dönemiyle başlayan bu süreç, Avrupa’daki kurumlara (Avrupa Konseyi, NATO vb.) Türkiye’nin katılması ile somut hale gelmiştir.

Avrupa’daki gelişmeleri yakından takip eden Türkiye, AET kurulduktan sonra altı Avrupa ülkesi arasında oluşturulan bu yeni gelişmeyi de takip etmiş, 1959 yılında başlayan Avrupa Ekonomik Topluluğu / Avrupa Birliği – Türkiye İlişkileri 10–11 Aralık 1999 tarihinde Finlandiya’nın başkenti Helsinki’de yapılan Zirve toplantısında, Türkiye’nin Avrupa Birliği (AB) resmen aday ülke ilan edilmesi ile farklı bir boyut ve ivme kazanmıştır.⁹

AET ve Türkiye arasında bir ortaklık kuran 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara’da imzalanan Ortaklık Antlaşması (Ankara Antlaşması) Türkiye ile AET arasında üç aşamada gümrük birliğinin kurularak son aşamaya gelmesini sağlamıştır. Ortaklık Antlaşması 23 Kasım 1970’de imzalanan ve 1973’de yürürlüğü giren bir katma protokol ile tamamlanmış, böylece “geçiş dönemi” fiilen başlamıştır.

14 Nisan 1987’de Türkiye, Topluluğa üye olmak için başvurusunu sunmuş, komisyon bu başvuru üzerine görüşünü 18 Aralık 1989’da kabul etmiştir. Komisyon hem ekonomik hem de politik nedenlerle, “Türkiye ile derhal katılım müzakereleri başlatmanın yararlı olmayacağı sonucuna varmıştır. Ayrıca Yunanistan ve Türkiye arasındaki ihtilafın “olumsuz etkilerini” ve Kıbrıs’taki durumu kaydetti. Ancak Annan Planı ile Referanduma giden her iki kesimin ada halkından Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinden plana büyük bir oranla evet çıkarken Kıbrıs Rum Kesiminden Hayır oy oranı yüksek derecede olmuştur. 1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla de Rum Kesimi AB ülkesi olmuştur.

Görüşte “Komisyon bu ülkenin Avrupa’ya doğru genel açılımı dikkate alındığında Topluluğun Türkiye ile işbirliğini sürdürmesi gerektiğine inanıyor” ifadesi yer almıştır.

⁹ Ali Bulaç, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul, Eylül Yayınları, 2001, s.344.

Komisyon ayrıca Topluluğun Türkiye ile ilişkileri yoğunlaştırmada politik ve ekonomik modernleşme sürecini bir an önce tamamlaması için bu ülkeye yardım etmede temel menfaate sahip olduğunu da kabul etmiştir.

Türkiye’de 1980 yılındaki askeri darbeye müteakip, Topluluk Türkiye ile ilişkilerini dondurmaya ve 4ncü Mali protokolü bloke etmeye karar verdi.1983 yılında sivil bir yönetimin yeniden tesis edilmesinden sonra ilişkiler kademeli olarak normalleşmiştir.¹⁰ Türkiye’nin Gümrük Birliği ile AB’ ye giden yol İsveç’in 1990–1995 yılları arası Ankara Büyükelçisi Eric Cornell’in ifadeleri ile “ uzun ve dolambaçlı” olmuştur.¹¹1990’da Konsey, Komisyon görüşünün genel içeriğini onaylamış ve ondan AT-Türkiye İlişkileri güçlendirme ihtiyaç konusunda görüşle ifade edilen fikirleri geliştirecek ayrıntılı teklifler sunmasını istemiştir.

1995’te AT-Türkiye Ortaklık Konseyi, gümrük birliğinin son aşamasına geçilmesine ve mali işbirliğinin yeniden başlatılmasına karar vermiştir. Konsey ayrıca, çeşitli sektörlerde işbirliğini artırmaya, kurumsal işbirliğini güçlendirmeye ve politik diyalogu yoğunlaştırmaya karar verilmiş, 13 Aralık 1995’te parlamento, gümrük birliğini onaylamıştır.

9 Eylül 1996 tarihli bir Parlamento kararı Komisyondan derhal yürürlüğe girmek üzere demokrasinin insan haklarının ve sivil toplumun teşvikiyle ilgili olanlar hariç, Türkiye deki projeler için MEDA programı çerçevesinde ayrılan tüm ödenekleri bloke etmesini istemiştir. Bu kararın gerekçesi esas olarak Türkiye deki insan hakları durumuydu. 16 Mart 1997 gayri resmi Dışişleri Konseyi toplantısından sonra 29 Nisan 1997’deki AT-Türkiye Ortaklık Konseyi toplantısında Avrupa Birliği, Türkiye’nin üyelik ehliyetini bir kat daha teyit etmiştir. Aynı zamanda, Türkiye’nin başvurusunun diğer aday ülkeler ile aynı kriterlere göre değerlendirileceğini ifade etmiştir.

15 Temmuz 1997’de kabul edilen Gündem 2000, Türkiye’nin ekonomik ve politik durumu hakkında bir değerlendirme vermektedir. Gündem 2000 “ Avrupa Birliği’nin Türkiye’yi sorunlarını çözmeye ve AB ile daha yakın bağlar kurmaya yönelik çabalarında desteklemeye devam etmesi gerektiği”, görüşündedir ve bu noktada, Türkiye ile ilişkilerin daha da geliştirilmesi üzerine 15 Temmuz 1997 tarihinde Komisyon tarafından kabul edilen tebliğe işaret etmektedir.

¹⁰ S.Rıdvan Karluk, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, İstanbul, Beta Basım, 2001, s.123.

¹¹ Metin Toker, “Avrupa Birliği”, **Milliyet Gazetesi**, 4Aralık 1999, s.2.

1995 yılında AB ile Gümrük Birliği kararını imzaladıktan sonra ilişkilerin gelişeceği yönündeki beklentiler boşa çıkmış ve 1997 yılında Lüksemburg’ da yapılan zirve toplantısında, AB Türkiye’yi aday ülkelerin dışında bırakmıştır. Bu dışlama, bardağı taşıran son damla olmuş ve dönemin hükümeti ilişkileri dondurmıştır.

AB yapmış olduğu hatayı çabuk fark ederek, daha sonraki zirve toplantılarında Türkiye ile buzları eritmek için stratejiler geliştirmiş ve çeşitli teklifler de bulunmuştur. Ancak Türkiye bu tekliflere sıcak bakmamış ve tam üyelik sürecinde, adaylık statüsü dışında başka bir statüyü kabul etmemiştir.¹²

Aralık 1997 tarihli Lüksemburg AB Konseyi, “ Türkiye’nin Avrupa Birliğine katılım ehliyetini” en yüksek düzeyde teyit etmiştir. Devlet ve Hükümet Başkanları, ayrıca “ Türkiye’yi her alanda Avrupa Birliğine daha fazla yakınlaştırarak, katılım için hazırlamaya yönelik” bir strateji oluşturulmasına da karar vermişler, bu doğrultuda stratejinin, aşağıdaki hususları kapsamasına karar verilmiştir.

Ankara Antlaşmasının getirdiği olanakların geliştirilmesi için; Gümrük Birliğinin güçlendirilmesi, mali işbirliğinin uygulanması, yasaların yakınlaştırılması ve Birlik Müktesebatının benimsenmesi, her münferit durum için ayrıca karar verilmek üzere, belirli programlara ve belirli kurumlara katılım ve buna ek olarak AB Konseyi Türkiye ile bağların güçlendirilmesine izin verecek olan bir takım ilkeler sıralamıştır. AB Konseyi ayrıca Türkiye’nin diğer başvuran ülkeler ile aynı temelde Avrupa Konferansına katılmaya davet edileceğini de belirtmiştir.¹³

Türkiye, diğer başvuran ülkelere kıyasla kendisine ayrımcı muamele yapılmış olduğu düşüncesiyle, AB Konseyi’nin sonuçlarına olumsuz tepki vermiştir. Ankara Avrupa Konferansına katılmayacağını ve Birlik ile politik diyalogu askıya aldığını, dolayısıyla Yunanistan ve Türkiye arasındaki ilişkiler gibi konular Birlik ile tartışmayı artık istemediğini bildirmiştir. Ankara’ya göre AB-Türkiye ilişkileri bundan böyle mevcut metinler (Ortaklık Anlaşması, Katma protokol ve Gümrük Birliği) temelinde yürütülecektir.

¹² İlhan Tekeli ve Selin İlkin, **Türkiye ve Avrupa Birliği III**, İstanbul, Ümit yay. 2000, ss. 502–509.

¹³ Türkiye Avrupa Birliği Özel Komisyon Raporu, **8.Beş Yıllık Kalkınma Planı**, DPT. Yay. 2000, s.7.

Haziran 1998 tarihli Cardiff AB Konseyi, “ Türkiye’yi üyeliğe hazırlamak için Avrupa Stratejisinin ileriye götürülmesi hakkında 4 Mart 1998 tarihli Komisyon tebliğini ” memnuniyetle karşıladı.

1999 yılına gelindiğinde ise, özellikle 17 Ağustos depremi sonrası Yunanistan ile ilişkilerde oluşan bahar havası sayesinde, AB ile ilişkilerde yumuşamış Komisyon 13 Ekim 1999 tarihinde Türkiye’nin “ **aday**” ülke olmasını teklif etmiştir.

Nihayet 10–11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki’de yapılan Zirve Toplantısında Türkiye resmen “ Aday” ülke olarak ilan edilmiştir. Aday ülke olarak kabul edilmesine rağmen Türkiye ile tam üyelik müzakerelerine ancak, Türkiye’nin Kopenhag Kriterleri olarak belirlenen şartları yerine getirmesinden sonra başlayabileceği belirtilmiştir.¹⁴

2003–2004 yılı Türkiye ilerleme raporunun siyasi kriterler açısından bir ivme kazanması, Avrupa Birliği Komisyon Başkanı Romano Prodi ve AB üyeleri ile yapılan diplomatik görüşmeler, Romano Prodi nin 15.01.2004 yılında TBMM’de yaptığı konuşmalar, Avrupa Birliği ülkelerinin Türkiye’nin üyeliğine sıcak bakışları olumlu gelişmeler olarak nitelendirilse de, Türkiye’nin hala Avrupa Birliği’ne tam üye olarak 40 yıldan fazla bir süre geçmesine rağmen kabul edilmemesinin temelinde birçok neden yatmaktadır. Bu nedenleri ne sadece Avrupa Birliği’nin Türkiye’ye karşı taahhütlerini yerine getirmemesine ne de Türkiye’nin bu süreç içinde siyasi (özellikle demokraside meydana gelen kesintiler) ve ekonomik olarak geçirdiği sürecin yarattığı olumsuz ortama bağlamamız mümkündür.¹⁵

Bazen Avrupa Birliği üyelerinin Avrupa Birliğini, De Gaulle gibi Atlantik Avrupa sını değil, Sadece Kara Avrupalıların Avrupa sını olarak görme arzusu, bazen Hristiyan Demokrat devlet adamlarının sadece Hristiyan birliği olarak görme arzusu ve bazen de Türk tarafından bir çeşit “Ev ödevi” olarak nitelendirebileceğimiz ekonomik, hukuksal ve siyasal alandaki görevlerinin yerine getirmemesi ilişkileri etkileyen ve engelleyen faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenleri genel hatları itibarıyla; ekonomik, siyasal, stratejik kültürel ve dinsel olarak beş ana gruba ayırmak mümkündür.¹⁶

¹⁴ Buket Meydan, “Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye ve Eğitim”, **Bilim ve Aklın Işığında Eğitim Dergisi**, yıl 3, sayı:35, Ankara, 2003, ss. 22–25.

¹⁵ Ntvmsnbc-e yay. 04.01.2004.

¹⁶ Aydın Senem, “Türkiye’nin Tam Üyeliğinin Avrupa Birliğine ve Türkiye’ye Katkıları”, **İKV Yayınları**, Yayın No:168, Ankara, Mayıs 2002, s.96

AB ülkelerinin Türkiye'ye karşı tavırları kendi aralarında tam olarak bir uyum içinde değildir. Türkiye'nin etrafını çevreleyen bölgede jeopolitik ihtirasları olan devletlerin hükümetleri bölgesinde önemli bir güç ve İslam dünyasında, Batının en sağlam müttefiki olan, bir büyük ülke ile ilişkileri kesmenin sakıncalarını bildiklerinden Türkiye'yi kendilerine daha fazla bağlayabilmek için uyum talebinde Türkiye ile pazarlık yapmaya hazırdır. Ancak parlamentolar ve genel kamuoyu Türkiye'nin AB'ye katılım konusunda oldukça endişelidir.¹⁷

Fransız Cumhurbaşkanı CHIRAC 10 Mart 2004'te Fransa Parlamentosunda yapmış olduğu konuşmada "Türkiye din ve etnik nedenlerle reddedilemez, müzakere verilip verilmeyeceğine AB Komisyonu karar verecek, müzakere sürecinin uzun ve zor olduğunu önümüzdeki yıl müzakereler başlasa bile, Türkiye entegre olsa da bu 10 yıllık zor bir süreçtir. Türkiye'yi kabul etmeyi birlik halkları karar verecek" derken, AB Komisyonu Başkanı Romano Prodi "Ülke liderlerinin Türkiye'ye karşı ikiyüzlü davrandığını" belirtmektedir.

Haziran 1998'de yapılan Cardiff AB Konseyi, her bir aday ülkenin katılım yönünde kaydettiği ilerleme üzerine ilk düzenli raporlarını 1998 sonunda sunacağı yönünde Komisyon tarafından yapılan açıklamayı memnuniyetle karşılamıştır. Türkiye ile ilgili olarak, AB Konseyi, "raporun Ortaklık Anlaşmasının 28nci maddesine ¹⁸ve Lüksemburg AB Konseyinin sonuç bildirgesine dayalı olacağını" kaydetmiştir. Aralık 1997 Lüksemburg AB Konseyi Türkiye'yi her alanda Avrupa Birliğine yaklaştırarak, onu katılım için hazırlamaya yönelik bir strateji oluşturmaya karar vermiştir.

AB Konseyi : "Bu strateji, Ortaklık Konseyi tarafından Kopenhag kriterleri ve Konseyin 29 Nisan 1997 tarihli konumu ışığında özellikle Ortaklık Anlaşmasının 28 inci maddesi temelinde gözden geçirilecektir", noktasını da eklemiştir. Bu rapor Cardiff AB Konseyinin talebine Komisyonun yanıtını oluşturur. O nedenle raporun yapısı, Kopenhag AB Konseyi sonuçlar bildirgesini dikkate almaktadır. Rapor;

¹⁷ <http://www.deltur.cec.eu.int> nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyonun Düzenli Raporu, 2004.

¹⁸ Söz konusu maddeye göre "Anlaşmanın işleyişi, Topluluğu kuran Antlaşmadan doğan yükümlülüklerin Türkiye tarafından tam olarak kabul edilmesini öngörmeyi haklı kılacak ölçüde ilerlediğinde, Akit taraflar Türkiye'nin Topluluğa katılma imkânını inceleyecektir."

AB Konseyinin atıf yaptığı politik koşullar (demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlıkların korunması) bakımından mevcut durumu analiz etmekte, 4 Mart 1998 tarihli Komisyon tebliğinde ortaya konulan Avrupa stratejisine özel referans ile katılım yolunda Türkiye'nin durumuna ve perspektiflerine ilişkin genel bir değerlendirme sunmaktadır.¹⁹

1.2.2. AB-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNDE SİYASİ DİYALOG VE SİYASİ KRİTERLER

2001 yılından itibaren Türkiye siyasi kriterler yönünden düzenli gelişmeler kaydetmiş, değişik alanlarda ki mevzuatı iyileştirici dört önemli uyum yasa paketi kabul edilmiştir.

Bahse konu paketlerden bazıları ifade özgürlüğü, gösteri özgürlüğü, kültürel haklar ve sivil-asker ilişkileri gibi alanlarda siyasi reformlar gerçekleştirmiştir. Anayasada ve diğer yasalarda köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Bu bağlamda, Temmuz 2003'te kabul edilen 7. uyum paketi özel öneme haizdir. Tüm bu süreçte Türk halkının çoğunluğu, Türkiye'yi Avrupa Birliği değerlerine ve ölçülerine yaklaştıran değişikliklere desteğini göstermiştir. Reformların uygulamada da etki göstermesini sağlamak için önlemler alınmıştır. Reform İzleme Grubu (RİG) kurulması bunlardan biridir. Bunun ötesinde *işkenceye karşı sıfır hoşgörü* politikası ilan edilmiştir. 30 Kasım 2002'de Güneydoğu bölgesinde kalan tüm illerde olağanüstü hal uygulaması kaldırılmıştır.

Öte yandan, yaşanan olumlu gelişmelere rağmen, reformların pratik etkisi sınırlı olmuştur. Şu ana kadar uygulama ağır ve düzensiz gerçekleşmektedir. Kopenhag siyasi kriterlerini zamanın da yerine getirerek, Aralık 2004 AB Konseyi toplantısında katılım müzakerelerine başlama kararı alınması hedefi içinde hareket edilmelidir.

Türkiye'nin NATO olanaklarını kullanarak gerçekleştirilecek Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası operasyonlarına katılım modelleri konusundaki itilaf çözüme kavuşturulmuştur. Türkiye ve Yunanistan arasındaki ikili ilişkiler olumlu yönde gelişmeye devam etmiş; iki ülke Dışişleri Bakanları arasında güven artırıcı ek tedbirler üzerinde mutabakata varılmıştır.²⁰

¹⁹ <http://www.abgs.gov.tr>. 03.04.2004.

²⁰ <http://www.euoptr.org.tr>. 04.04.2004.

Bu doğrultuda yapılan reformlar şunlardır:

1.2.2.1. DEMOKRASİ VE HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ

1.2.2.1.1. Parlamento

3 Kasım 2002 seçimleri, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi, AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Seçim Değerlendirme Misyonu (ODIHR) görevlileri tarafından izlenmiştir. AGİT / ODIHR göre seçimler uluslararası ölçütlere uygun gerçekleştirilmiş ve son iki yıl içinde kabul edilen önemli Anayasal ve yasal reformlar olumlu gelişmelere neden olmuştur.

Anayasanın 76. maddesinde değişiklik yapılmış, seçimlerde milletvekilliğine adaylık başvurusunu, bir terör eyleminde yer almamış olmakla sınırlamış; ayrıca genel seçimlerde seçilme yaşını 25'e indiren bir Anayasa değişikliği kabul edilmiştir.

143 yeni kanun yapılmış ve BM Siyasi ve Medeni Haklar ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmeleri AİHS Ek 6. Protokolü gibi birçok uluslararası ve Avrupa sözleşmesi kabul edilmiştir. "TBMM AB Uyum Komisyonu" kurularak faaliyetlerine başlamıştır.

"TBMM İnsan Hakları Komisyonu" Güneydoğuda insan haklarına ilişkin özel raporlar hazırlamış, insan hakları ihlallerine ilişkin şikâyetleri derlemiş ve bu şikâyetlerin bazılarını istinaden ilgili makamları göreve çağırmıştır. Komisyon üyeleri DEP davası dâhil birçok davayı izlemiştir.

Anayasa Mahkemesi, Şubat 2001'de gerçekleştirilen TBMM içtüzük değişikliklerinden bazılarını iptal etmiştir. Bu iptalin sonucunda, TBMM Komisyon raporlarının Genel Kurulda kabulünün oylanmasından önce tamamının okunup okunmayacağını oylanması tekrar mümkün olmuştur.

Eksiklik ve Beklenti Olarak Belirtilen Hususlar:

3 Kasım 2002 seçimlerine katılan 18 partiden yalnızca iki tanesi TBMM'de temsil edilmektedir.²¹

²¹ Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2003 Türkiye İlerleme Raporunun Siyasi Kriterler ile Adalet ve İçişleri Bölümleriyle ilgili Tespitler, Ankara, 2003, ss. 26-29.

1.2.2.1.2. Yürütme

Olumlu Olarak Nitelendirilen Gelişmeler

Siyasi Partiler, Seçim ve Türk Ceza Kanunlarında kapsamlı siyasi reformlar gerçekleştirilmesi ve demokrasi, hukukun üstünlüğü ve temel özgürlüklere dayalı yeni bir anayasa yapılması gerekmektedir. Bu planlardan bazıları kısmen hayata geçirilmiştir. 2004 Mayıs ayı içinde Türk Ceza Kanununda meydana gelen değişikliklerle Töre ve Namus Cinayetlerinde kanunda yer alan “*ağır tahrik*” kelimesi kaldırılarak kadın haklarına özen gösterilmiştir.

AB’ ne katılım, başlıca öncelikler arasındadır. Kopenhag siyasi kriterlerini 2004 sonundan önce yerine getirme kararlılığı vurgulanmıştır. Temmuz 2003’de gözden geçirilmiş AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Programı hazırlanmıştır.

Eylül 2003’de reformların etkili uygulanmasının sağlanmasına amacıyla, Dışişleri Bakanı başkanlığında bir Reform İzleme Grubu (RİG) kurulmuştur.

Gruba bağlı olarak, reformların hayata geçirilmesi esnasında pratikte karşılaşılan zorlukları tespit etmek amacıyla çalışan bilgi derleme grubu oluşturulmuştur.²²

Ocak 2003’de kamu idaresinin işleyişinin modern ve rasyonel hale getirmek, kamuda insan kaynakları yönetimini şeffaflaştırmaya ve yolsuzlukla mücadeleye yönelik bir acil önlem planı benimsenmiştir. Bahse konu eylem planının hayata geçirilmesi amacı ile Mart 2003’te bir bakanlıklar arası komite kurulmuştur.

Eksiklik ve Beklenti Olarak Belirtilen Hususlar

Bazı durumlarda, Parlamento tarafından kabul edilen siyasi reformların uygulamaya yansıtılması, uygulamadan sorumlu makamlar tarafından ağırdan alınmakta, çıkartılan ikincil mevzuatla kapsamı daraltılmaktadır.

Nitekim RTÜK’ün Aralık 2002 tarihli Türkçe dışındaki dillerde Radyo – TV yayınına ilişkin hazırladığı yönetmelik, Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün Ocak 2003 cemaat vakıflarının gayri-menkullerini tescillerine ilişkin yönetmelik ve ailelerin çocuklarına siyasi olarak “incitici” olamamak şartı ile istedikleri ismi verebilmelerine ilişkin genelge için geçerlidir.

²² www.dpt.gov.tr. 02.01.2004.

1.2.2.1.3. Yargı Sistemi

Olumlu Olarak Nitelendirilen Gelişmeler

- Yargının verimliliğini artırıcı birçok yapısal değişiklik gerçekleştirilmiştir.
- Adli sistem, aile mahkemelerinin kuruluşlarına ilişkin yasa ile güçlendirilmiştir.
- Hukuk Usulü Mahkemeleri Kanunu ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu AİHM kararları ışığında yargılamanın yenilenmesini olanaklı kılacak şekilde değiştirmiştir.
- Adli sicil sistemi BM çocuk hakları sözleşmesinin 1. maddesi ile uyumlu hale getirilmiştir.
- Çocuk mahkemelerine ilişkin kanun, bu mahkemelerde yargılanma yaşını 15'ten 18'e çıkaracak şekilde değiştirilmiştir.
- Adli kararların tebligatına ilişkin sistem, zanlı veya mahkûmlara uygun şekilde tebliğde bulunulmasına yönelik olarak iyileştirilmiştir.
- Adli Tıp Kurumu yasası adli süreci hızlandırmaya yönelik olarak değiştirmiştir.
- Askeri Mahkemeler Kuruluş ve Yargılama Usul Kanunu, askeri yargının siviller üzerindeki yetkisini sınırlamaya ve Askeri Ceza Kanunu hükümlerin ifade özgürlüğünü genişletilmesine yönelik olarak daha önce kabul edilen uyum paketleri hükümleriyle uyumlaştırmaya yönelik olarak değiştirilmiştir.
- Hâkim ve savcılarının sayısı 9.020'den 9162' ye çıkmıştır.
- 2002 ve 2003 yıllarında 1132 hâkim ve savcı, Kasım 2001'de kabul edilen yeni Medeni Kanun konusunda; 731 hâkim ve savcı, AB uyum yasa paketleri konusunda; 4594 hâkim ve savcı, insan hakları konusunda; 350 hâkim ve savcı, adli tıp konusunda ve 519 hâkim ve savcı, cezai konular ve insan hakları konusunda eğitim görmüştür. Hâkim ve savcılar ile noterler gibi adli personelin eğitim görmeleri için Adalet Akademisi kurulmuştur.
- Ekim 2002'den beri, uyum paketlerinin uygulanmasına ilişkin olarak yaklaşık 1100 hâkim ve savcı katılımıyla değişik şehirlerde 6 eğitim düzenlenmiştir.
- Adalet bakanlığı hâkim ve savcılarının AİHM içtihadının Türkçe tercümesinin de içeren bir rehber dağıtmıştır. Ayrıca Adalet Bakanlığının İnternet sitesinde tüm AİHM kararları yayınlanmaktadır.²³
- Yargı, siyasi reformların hayata geçirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Mahkemeler, reformları uygulamaya başlamıştır.

²³ Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, *Yargı Bülteni*, Ankara, 2003, s.23.

Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 159. ve 312. maddesine dayanılarak açılan davalarda genel olarak beraat ile sonuçlanmıştır.

Mahkemeler, Terörle Mücadele Kanunu'nun (TMK) 8. maddesine istinaden mahkûmiyetleri gözden geçirmeye ve mahkûmların hapisten salıverilmesi talimatı vermeye başlamıştır. Mahkemeler TCK' nun 169. maddesine istinaden verilen mahkûmiyet kararlarını da gözden geçirmeye ve uygun olan durumlarda hapisten salıverme talimatı vermeye başlamışlardır.

Ulusal Yargı Ağı projesi ilerlemiş ve bu proje çerçevesinde tüm yerel birimlerde otomasyonun 2003 sonuna kadar tamamlanması öngörülmektedir.

Eksiklik ve Beklenti Olarak Belirtilen Hususlar

—*Birçok mahkeme binasındaki adli tıp inceleme odasında şartlar yetersiz kalmaktadır.*

—*Hâkim ve savcılar dava dosyalarında büyük bir birikimle karşı karşıdadırlar.*

Mahkemelerin ağır iş yükü, duruşmalara yeterince zaman ayrılmasına izin vermeyerek dosyaların yeterince tartışılmamasına yol açmakta; bu da savunma hakkını etkilemektedir.

—*İfade özgürlüğü alanında Türk Ceza Kanununun uygulamasında tutarsızlıklar (TCK' nun 312. ve 169. maddeleri ile TMK' nun 7. maddesine sık sık şekilde başvurulmasından da görüldüğü üzere) halen devam etmektedir.*

—*İstinaf mahkemeleri kuruluşunda bir gelişme olmamıştır. İstinaf mahkemesi kuruluşu, yargının sürat ve verimliliğini artırmakla kalmayacak, adil yargılanma hakkını da güçlendirecek; aynı zamanda Yargıtay'ın iş yükünü azaltarak Türk içtihadını birleştirmek ve açıklığa kavuşturmak görevine odaklanmasına olanak sağlayacaktır.*

—*Yargının her zaman tarafsız ve tutarlı davranmadığına dair raporlar mevcuttur. Yargı bağımsızlığı, yürütme ile yargı arasında organik bağlar kuran diğer Anayasa hükümleriyle zarar görmektedir. Bu çerçevede, Hâkim ve Savcılar Yüksek Kurulunun bağımsızlığı tartışılmalıdır.*

—*Cumhuriyet savcıları uygulamada kolluk güçleri tarafından gözaltılar hakkında yeterince bilgilendirilmemekte, Cumhuriyet savcıları, yasal görevleri olmakla birlikte, Yoğun iş yükü dolayısıyla hazırlık soruşturmalarını yeterince denetlememektedir.*

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin işleyişinin, Avrupa ölçütlerine yükseltilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede Anayasa da meydana gelen değişiklikle DGM'LERİN tamamen kaldırılması gündeme gelmiştir.

1.2.3. AVRUPA BİRLİĞİNE KATILMANIN SONUÇLARI

AB'ne katılan her ülke Birliğin bütün mevzuatını, avantaj ve yükümlülüklerini kabul etmektedir. Ekonomik ve politik birleşme konularında üyeler arasında ortaya çıkan sorunlar AB zirvesinde çözümlenmektedir.²⁴

AB'ne tam üye olan bir ülke Birliği kuran antlaşmaların oluşturduğu hukuk düzenini aynen benimsemekte ve egemenlik yetkilerinin bir kısmının Birlik organlarıncı kullanılmasını kabul etmektedir. Yeni bir devletin tam üyelik kabulünü iki temel şarta bağlamıştır.

Bunlardan birincisi üye devletin Avrupalı olması, ikincisi ise üye devletlerin oybirliği ile aday devleti kabul etmeleridir.

Bu iki temel şartın yanı sıra üye devletin siyasi kurumlarının demokratik ve çoğulcu bir tarzda çalışması AB müktesebatının tümünü kabul edecek kapasiteye sahip olması kurucu antlaşmaların temel hedeflerini benimsemesi gibi ikincil şartlarda önemlidir.²⁵

Türkiye'nin *insan hakları, hukuk, mevzuata uyum, demokrasi* gibi ekonomik istikrarı sağlaması da AB ile gelecekteki ilişkiler açısından yaşamsal önem taşımakta kişi başına 3 bin dolarlık milli gelir seviyesi AB'nin temel kriterleri baz aldığı bu konularda ekonominin de önemini göz önüne sermektedir.

Demokrasi ve insan haklarının ekonomik özgürlük ve güçle bağlantısı paralellik gösterebilmektedir. Dünyadaki bölgeselleşme hareketlerinin temel amacı bölgesel bütünleşme yoluyla yaşam standartlarını yükseltme çabalarıdır.²⁶

Avrupa Birliğine üyelik Türkiye'nin olmazsa olmaz şartı değildir. Ancak olmazsa olmaz şart globalleşen dünyada bu üyelik girişimi Türkiye'nin uluslararası yarıştan kopmamasına ve önemli bir ivme kazanmasına yol açacaktır.

²⁴ Dış Ticaret Müsteşarlığı, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, Ankara, Ocak 1999, s.64.

²⁵ Sadi Somuncuoğlu, *Avrupa Birliği*, İstanbul, Ötüken yayımları, 2002, s.258.

²⁶ Erdoğan Talay, *Ulus Devletten Uluslar üstü Bir Devlete*, Ankara, Seçkin yayıncılık, 1999, s.121.

İnsan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü gibi kavramlar KOPENHAG kriterlerinin de olmazsa olmaz koşuludur. AB'nin gelişmeden sorumlu komiseri VERHAUGEN "Türkiye'nin AB ye girmek arzusundan çok AB Türkiye'yi içine almak istemektedir. AB'nin Türkiye'ye ihtiyacı vardır. Bu nedenle Helsinki de ona adaylık statüsü vermeye çalışıyoruz." demiştir.²⁷

AB'ne girmek için verdiğimiz mücadelede öncelikle bize düşen görevleri iyi bilmek bu bağlamda Avrupa Birliği Müktesebatına uygun hareket etmek gerekecektir. Bunlardan biri olan Kopenhag Kriterleri nedir? Kriterlerin istediği koşullar nelerdir? Ne gibi yükümlülükler getirmektedir.²⁸

Bu bağlamda Toplumun iç güvenliğinden sorumlu olan Emniyet Teşkilatının meydana gelen değişimlere ne şekilde ayak uydurması gerektiği, Birliğe üye diğer ülke polisleriyle mevcut polisimizin altyapı ve kültürünün karşılaştırılması ve uyumunu değerlendireceğiz.

Genelde Türk toplumu özelde ise Türk Polis Teşkilatında bulunan potansiyeli durağandan dinamikliğe çevirecek AB'ne uyum sürecinin geçiş döneminde ne gibi sorunlarla karşılaşacağı hususlarına değineceğiz.

1.2.4. AVRUPA BİRLİĞİ KONSEYİ ZİRVE TOPLANTILARI

Avrupa Konseyi Toplantıları, ilki Paris'te 10-11 Şubat 1961 tarihlerinde gerçekleştirilen ve daha sonra düzenli aralıklarla toplanan devlet ve hükümet başkanları zirvesi, konferanslarının bir devamı niteliği taşımaktadır. Aralık 1974'de Fransa bu toplantıların düzenli olarak gerçekleştirilmesini ve "Avrupa Konseyi" adına taşınmasını önermiştir. Tek Avrupa senedi ve Avrupa birliği anlaşması hükümleri uyarınca Avrupa Konseyi, konsey başkanlığını yürüten ülkenin devlet veya hükümet başkanının başkanlığında yılda en az iki defa toplanır.

Avrupa Konseyinin amaçları şunlardır.

Topluluğa ilişkin oldukça geniş bir konu yelpazesinde resmi karar alınması hedeflenmeden veya basın açıklaması yapılmaksızın gayri resmi görüş alışverişinde bulunmak, ileride gerçekleştirilecek eylem planlarına ilişkin kararların alınmasına,

²⁷ Fikret Bila, "Avrupa Birliğine Uyum Süreci", *Milliyet yay.* Ocak, 2004, s.6.

²⁸ Erhan Keleşoğlu, "Türkiye AB yi Gerçekten İstiyor mu?", *Nokta Dergisi*, Cilt:5, Ankara, Mart, 1998, s.51.

yönetmeliklerin hazırlanmasına ve konu ile ilgili bir deklarasyon yayınlamasına imkan tanıyacak tartışmalarda bulunmaktadır.

Bakanlar konseyinin çözmekte yetersiz kaldığı sorunları çözmek, bu bağlamda, gerektiği hallerde Avrupa konseyinin topluluk konseyi gibi hareket etmesi mümkündür. Avrupa konseyinin yapmış olduğu zirve toplantılarından Kopenhag zirvesi ve zirvede ele alınan konuların ülkemizin Avrupa Birliğine adaylık sürecinde kurumlarından Emniyet teşkilatı üzerin düşen görevler ile alarak Kopenhag kriterlerini inceleyeceğiz.²⁹

1.2.4.1. KOPENHAG ZİRVESİ

1.2.4.1.1. Katılma Hazırlıkları

Phare'nin aday ülkedeki temel hedefi, bu ülkelerin Avrupa Birliği'ne mümkün olduğu kadar çabuk katılmasına yardımcı olmaktır.

Temmuz 1997'de Avrupa Komisyonu her aday ülkenin AB üyeliği başvurusu hakkında görüşmelerinden birinde "Gündem 2000" i yayınladı.

Komisyonun görüşleri ülkelerin hiçbirinin tüm katılma kriterlerini tam olarak karşılamadığını belirtmiştir.

Katılma kriterleri 1993'te Kopenhag Avrupa Konseyi'nde saptandı ve Kopenhag Kriterleri olarak bilinmektedir. Görüşler her ülke için üyelik gereksinimlerinin karşılanması için yeni ilerleme gerektiren alanları belirlemiştir.

Gündem 2000 ayrıca katılma öncesi stratejinin güçlendirilmesini de önerdi. "Güçlendirilmiş Katılma Öncesi Stratejisi", her aday ülkenin katılmaya hazırlanırken özel gereksinimler için destek verilmesini hedeflemektedir. Bu şekilde AB adayların üyelik başvuruları üzerinde Komisyonun görüşlerinde belirlenen sorunlar için destek üzerine odaklanmaktadır.³⁰

1.2.4.1.2. Katılma Hazırlıkları İçin Destek

Güçlendirilmiş katılma öncesi stratejisinin bir parçası olarak, kullanılabilecek tüm çeşitli şekillerdeki destekler (Phare dâhil) bir Katılma Ortaklığı (KO) adı verilen tek bir çerçeve içinde toplanmış bulunmaktadır. Her aday ülke ile ilgili bir katılma

²⁹ Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, 4.Baskı, Ankara, Ekim 1999,s.211.

³⁰ Ö.İbrahim Kaboğlu, **Kopenhag Kriterleri**, İstanbul, İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi, Kasım 2001, ss. 25-27.

ortaklığı var ve her KO'yu Birikimin Benimsenmesi İçin Ulusal Program (BBUP), (NPAA) ile tamamlanmaktadır.

1.2.4.1.3. Phare Kavramı

1.2.4.1.3.1. Phare Programı

Ortak ülkelere ekonomik ve politik açıdan merkezi bir sistemden merkeziyetçi olmayan bir pazar ekonomisine ve demokratik topluma geçişlerinde yardımcı olmak, ekonomilerinin ve toplumlarının Batı Avrupa ile dünyanın geri kalan ülkeleriyle yeniden bütünleşmesini desteklemek amacıyla tasarımılanan AB'nin finansal aracıdır.

Phare, ortak ülkelerin ekonomik dönüşüm ve demokrasinin güçlendirilmesi süreçleri yoluyla Avrupa Birliği üyeliği yükümlülüklerini üstlenmeye hazır olacakları aşamaya getirmek için destek olarak bağış şeklinde finansman sağlamaktadır.

1.2.4.1.3.2. Phare Programının Kökenleri

Aralık 1989'da Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, ülkelerinde meydana gelmekte olan yaygın değişiklikler için Polonya ve Macaristan'a yardımcı olmaya karar verdi. Phare Programı, Macaristan Cumhuriyeti ve Polonya Halk Cumhuriyeti'ne ekonomik yardım hakkında 3906/89 No'lu 18 Aralık 1989 tarihli (OJ no. L. 373,23.12.1989) Konsey Yönetmeliği (EEC) ile yürürlüğe girdi.

Program başlatıldıktan sonraki iki yıl içinde ülke ve bütçe açısından genişletildi ve şu anda 14 ortak ülkeyi kapsamaktadır: Bunlar; Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Makedonyo, önceki Yugoslav Cumhuriyeti (FYROM), Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'dır. (Ancak Hırvatistan'ın Phare Programı ortaklığı Temmuz 1995'te askıya alındı.)

1.2.4.1.3.3. Programın Amaçları

İlk yıllarında Phare Programı ortak ülkelerin ekonomik geçiş ve kurumsal reform süreçlerine destek verme üzerinde odaklandı. Geçiş süreci ilerledikçe Phare Programları'nın kapsamı daha uzun vadeli ekonomik gelişme ve yatırım gereksinimlerine hitap edecek şekilde genişledi.

Bugün Phare Programı'nın iki amacı vardır;

1. AB'ye üyelik başvurusunda bulunmuş olan 10 ülke için amaç, olabildiğince çabuk katılmaya hazır duruma gelmelerinde yardımcı olarak, 1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla üyelik kriterlerini yerine getirmelerini sağlamıştır.

2. Üç aday olmayan ülke için Phare, demokrasiye ve bir pazar ekonomisine geçişlerinde destek vermeyi sürdürmektedir.

Phare Programı aynı zamanda Avrupa Birliği'nin gelecekteki gelişmesine karşılık vermek üzerine de evrim geçirmiştir.

Bu sürecin önemli kilometre taşları şunlardır:

*Ortak ülkelerin üyelik olasılıklarını onaylayan ve "Kopenhag Kriterleri" olarak bilinen katılma kriterlerini belirleyen 1993 Kopenhag Avrupa Konseyi.

*Ortak ülkeleri katılma için hazırlama amacıyla tasarımlanan katılım öncesi stratejisini benimseyen 1994 Essen Avrupa Konseyi.

*Her ülkenin üyelik başvurusu hakkındaki Gündem 2000 ve Komisyonun Görüşleri (Temmuz 1997).

*Genişleme sürecini başlatan ve beş aday ülkeyle görüşmelerin başlaması kararını alan 1997 Lüksemburg Avrupa Konseyi ³¹ dir.

1.2.4.2. Kopenhag Avrupa Konseyi ve Kopenhag Kriterleri

Haziran 1993'teki Kopenhag Avrupa Konseyi'nde Avrupa konseyi "Arzu eden Orta ve Doğu Avrupa'nın ilgili ülkeleri Avrupa Birliği üyesi olacaklardır. Katılma, bir ilgili ülkenin gerekli ekonomik ve politik gereksinimleri karşılayarak üyelik yükümlülüklerini üstlenebilir duruma geldiğinde gerçekleşecektir" kararını benimsedi. Buna göre Kopenhag Avrupa Konseyi, ortak ülkelerin üyelik projesini onayladı ve (aşağıda ayrıntılarıyla tanımlanan) "Kopenhag Kriterleri" olarak bilinen katılma kriterlerini saptadı.

1.2.4.2.1. Kopenhag'da Alınan Kararlar

Kopenhag Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği ve ortak ülkeler arasında bakanlar düzeyinde yapılandırılmış diyalog adı verilen çok yanlı çerçevede düzenli toplantılar yapılmasına karar verdi.

Bu çerçeve Aralık 1994'te Essen Avrupa Konseyi'nde kabul olundu. Kopenhag Avrupa Konseyi'nde toplam Phare bütçesinin yüzde 15'ine kadar bir tutarın uluslararası finans kuruluşları (IFI'lar) ile birlikte önemli altyapı geliştirilmelerinin ortak finansmanı için ayrılmasına izin verildi.

³¹ Sivil Anayasa Girişimi, 1999.WEB: Ebi

(Bu tavan, bütünleşme sürecinin parçası olarak altyapının geliştirilmesinin önemi tanınarak Essen Avrupa konseyinden sonra yüzde 25'e çıkarıldı.) AB programlarının Phare nin ortak ülkelere açılması prensibi, Kopenhag Avrupa Konseyinde de kararlaştırıldı. Bu katılım öncesi stratejinin parçası olarak Leonardo da Vinci, Sokrates ve Avrupa Gençlik Programları ile ilgili olarak Essen'de yeniden onaylandı.

Temmuz 1997'de, Komisyon, her aday ülkenin Avrupa Birliği üyelik başvurusu üzerindeki görüşlerini yayınladı. Görüşler, her ülkenin Kopenhag Kriterlerine uymakta gösterdikleri ilerlemeyi değerlendirdi.

1.2.4.2.2. Kopenhag Kriterleri

Kopenhag Kriterleri'ne göre "Üyelik, her aday ülke için;

*Demokrasiyi, hukuk devletini, insan haklarını ve azınlıkların saygı görmesi ve korunmasını garanti eden kurumların istikrarının yerleşmiş hale gelmesini gerçekleştirmiş olması,³²

*İşleyen bir pazar ekonomisinin ve Birlik içindeki rekabet baskıları ve piyasa güçleri ile başa çıkabilme yeteneğinin varlığı,

*Politik, ekonomik ve parasal Birlik hedeflerine bağlılık dâhil, üyeliğin yükümlülüklerini üstlenme yeteneğine sahip olması" koşullarını getirmektedir.

1.2.4.2.2.1. Politik Kriterler

Demokrasi, hukuk devleti, insan hakları ve azınlıklara saygı

AB'nin üyesi olmak isteyen ülkelere yalnızca demokrasi ve hukuk devleti prensiplerini benimsemeleri değil, bunları gerçekten günlük yaşamda uygulamaya koymaları beklenmektedir. Ayrıca, yargı, polis ve yerel yönetimler gibi resmi makamların etkin şekilde çalışmasını ve demokrasinin yerleşmesini sağlayan çeşitli kurumların sağlamlaştırılmasını da garanti altına almaları gerekir.

Temel haklara saygı, üyeliğin bir ön şartı olup Avrupa Konseyi'nin insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunması konvansiyonunda ve vatandaşların davalarını Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne götürmesine izin veren protokolde perçinleştirilmiştir. İfade hürriyeti ve medyanın dernekleşebilmesi ve bağımsızlığı da garanti altına alınmalıdır.

³² Ahmet Yumrukaya, "Müzakereler Kopenhag Kriterlerine Bağlı, Avrupa Birliğinin genişlemeden sorumlu Komiseri Günter Verheugen ile yapılan söyleşi", *Dünya Gazetesi*, 15 Ekim 1999, s.9.

Azınlık topluluklarının toplum ile bütünleşmesi, demokratik istikrarın bir koşuludur. Avrupa konseyi tarafından özellikle azınlık gruplarına ait kişilerin bireysel haklarını kollayan ulusal azınlıkların korunması çerçeve konvansiyonu başta olmak üzere ulusal azınlıkların korunmasını yöneten çeşitli metinler benimsenmiştir.

1.2.4.2.2. Ekonomik Kriterler

İşleyen bir pazar ekonomisinin varlığı ve birlik içindeki rekabetçi baskılarla ve piyasa güçleriyle başa çıkabilme yeteneği işleyen bir pazar ekonomisinin varlığının ispatı bazı koşulların karşılanmış olmasını gerektirir:

*Talep ve serbest arz arasındaki denge piyasa güçlerinin serbest etkileşimi ile yaratılır, fiyatlar bırakılır.

*Pazara giriş ve çıkış engelleri yoktur.

*Mülkiyet haklarının düzenlenmesi dâhil hukuk sistemi kuruludur. Kanunlar ve sözleşmeler uygulanabilir durumdadır.

*Makro ekonomik istikrar, fiyat istikrarı, sürdürülebilir kamu finansmanı ve dışa hesaplar dâhil gerçekleştirilmiştir.

*Ekonomi politikası üzerinde geniş anlamda bir görüş birliği vardır. Finans sektörü birikimlerin yatırıma yönltilmesini sağlayacak yeterlilikte gelişmiştir.

Birlik içinde işleyen rekabetçi baskılar ve piyasa güçlerine dayanabilmek için gereken bir minimum ekonomik rekabet düzeyi gereklidir. Göz önünde tutulması gereken önemli faktörler şunlardır:

*Ekonomik birimlerin tahmin olunabilir ve tutarlı bir ortamda karar verebilmesini sağlayacak, yeterlilik düzeyinde bir makro ekonomik istikrar,

*Alt yapı (enerji, ulaşım ve telekomünikasyon), eğitim ve araştırma dâhil uygun bedelde, yeterli miktarda insan ve fiziksel sermaye,

*Hükümetin ticaret politikası, rekabet politikası, devlet destekleri, tekel destekleri ile rekabeti etkileme derecesi,

*Üye ülkeler ile halen ticareti yapılan malların hacim ve mahiyeti,

*Ekonomide küçük firmaların oranı ekonomik kriterlerdendir.

1.2.4.2.2.3. Diğer Kriterler: Üyelik Yükümlülükleri

Üyelik başvurusu ile aday ülkeler Avrupa Birliği anlaşmasının hedeflerini, politik, ekonomik ve parasal birlik dâhil kabul ederler.

Üye ülkeler, Ortak Dış Politikaya ve Ortak Güvenlik Politikaları'na katkıda bulunmalı ve bunları desteklemelidir.

Katılma sonrasında derhal Euro' ya katılmak olanak dışı ise de aday ülkeler APB (EMU)'nun ikinci aşamasının "Acquis" (birikimi) u benimsemelidirler. Bu, merkez bankasının bağımsızlığını, ekonomik politikaların koordinasyonunu ve istikrar ve büyüme anlaşmasının ilgili hükümlerine uyulmasını içerir.

Yeni üye ülkeler kamu sektörü açıklarının merkez bankası tarafından finansmanından vazgeçmeli ve sermaye hareketlerinin serbest bırakılmasını tamamlamalıdır. Son olarak, bir döviz kuru mekanizmasına katılmalı ve döviz kuru oynamalarından kaçınmalıdır. Aday ülkeler ayrıca katılımdan sonra tüm "Birlik Birikimini" benimsemeli ve uygulamaya koymalıdır. AB kanunları yalnız ulusal kanun haline dönüştürülmekle kalmamalı aynı zamanda uygulanmalı ve infaz edilmelidir. Bu, yeni idari yapıların kurulmasını, mevcut yönetimlerin modernleştirilmesini, yöneticilerin uygun şekilde eğitilmesini, yargı sistemlerinin ıslah edilmesini ve yargı üyelerinin Birlik hukuku üzerinde eğitim almasını gerektirir.

Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovakya, Estonya, Letonya, Litvanya, Slovenya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Malta ile yürütülen katılım müzakerelerinin sonuçlandırıldığı zirvede, Katılım Anlaşmasının imzalanmasının ardından 1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla Birlik üyesi olmuşlardır.

Türkiye ile ilgili olarak ise Aralık 2004'de yapılacak Avrupa Konseyi Zirvesinde Komisyonun raporu ve tavsiyesi üzerine Kopenhag Siyasi Kriterlerinin karşılandığına karar verilirse AB'nin Türkiye ile katılım Müzakerelerine gecikmeksizin başlayacağı ifade edilmiştir.

2.BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE İNSAN HAKLARI

2.1. İNSAN HAKLARI VE AVRUPA BİRLİĞİ KRİTERLERİ

2.1.1. İnsan Hakları Kavramı

Genel olarak *hak*; kişinin isteyebileceği, ileri sürebileceği ve kullanabileceği bir durumu belirtir.

Bir başka tanıma göre *hak*; kanunların koruduğu güvence altına aldığı davranışlarıdır. Hakların bütünü hukuku meydana getirir.

Buna göre hukuk bir haklar ve sorumluluklar bütünüdür, diyebiliriz. Hukuk insanlar için vardır, devlet ve toplum düzeni de gene insanlar için, insanların mutluluğunu sağlamak için vardır.³³ İnsan haklarına ulaşmak, insanın insan olarak özünde var olan hür olma, başkalarına kul köle olmama isteğinin bir sonucudur.

İnsanoğlunda doğuştan var olan hak ve hürriyetlerin toplumda bir değer kazanabilmesi için bunların tanımlanması bir takım kalıplara dökülmesi gerekir. Hürriyetlerin devletçe tanınması onların uygulanması yönünden önemlidir. Devlet hürriyetlere hukuki şeklini verir ve onların ne şekilde uygulanacağını gösterir.

İnsan hakları; insanın doğuştan sahip bulunduğu, vazgeçilmeyen, devredilemeyen ve değerler sisteminde en üst sırada yer alan insanın sadece ama sadece insan olmasından kaynaklanan haklarıdır. Demokratik sistemlerdeki devletler bireysel haklar ve toplumu oluşturan bireylerin toplu gereksinimleri arasındaki hassas denge üzerine kurmuşlardır.³⁴

İnsan hakları hukuk düzeninde Devletin tanımak, saymak veya dayanmak zorunda olduğu doğumla kazanılan insanın vazgeçilmez, devredilmez temel hakları olarak algılanmaktadır. Bu bağlamda insan haklarına uyma, koruyup kollama Devletin temel görevi olması gerekmektedir.

Çağımızda bir ülkenin uygarlık derecesi artık bilim ve teknoloji alanında gösterdiği başarılar, iktisadi alandaki gelişmişlik düzeyi ile değil, insan haklarına verdiği önem ve saygıyla ölçülmektedir.

³³ Anıl Çeçen, *İnsan Haklarının Düşünsel Boyutları*, Ankara, TODAİE, 1981, s.12.

İnsan onur ve esenliğinin en yüksek düzeyde korunabildiği bir hayat ortamına karşı giderek artan bir özlem duyulmaktadır.³⁴

İnsan hakları doktrinde çok duyarlı bir şekilde savunulmasına rağmen içeriği yeterince açığa kavuşturulmadığı gibi devletin geleneksel idari uygulamalarını zorlayan yeni düşüncelere gerektirmektedir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile insanlık yeni bir aşamaya ulaşmıştır. 1948 yılında yayınlanan bu bildiri ile dünya ilk kez bütün insanlığı kapsayan hiçbir ayırım gözetmeksizin herkese eşit hak ve hürriyetler tanıyan Devletlerarası resmi nitelik taşıyan bir ortak belgeye kavuşmuşlardır. Böylece insan hakları konusu uluslararası bir sorun olarak ele alınmaya başlanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında önem kazanan insan hakları konusu dönemin ABD Başkanı F.Roosevelt in ünlü “Dört Özgürlük” demeciyle uluslararası alanda geniş yankı yapmıştır.

Roosevelt, 6 Ocak 1941 tarihli mesajında insanlığın dört temel hak ve özgürlüğünü şöyle sıralamıştır.

- 1) Söz ve İfade Özgürlüğü
- 2) Vicdan Özgürlüğü
- 3) Yoksulluktan kurtulma Özgürlüğü
- 4) Korkudan kurtulma Özgürlüğü.

2.1.2. Avrupa Birliği İnsan Hakları Uygulamaları

1979–1993 yılları arasında AB’nin demokrasi ve insan hakları konusunda çeşitli bildiriler yayınlamış olmasına karşın bu hususlar 1993 yılına kadar Birliğin kurucu antlaşmalarının içine dâhil edilmemiştir.

1993 yılında AB’nin Anayasa niteliği taşıyan Roma Antlaşmasına çok büyük değişiklikler getiren MAASTRICHT Antlaşmasında demokrasi ve insan hakları konuları ilk kez yer almış daha sonra 1997 yılında ise genel kurucu Antlaşmalara değişiklik getiren Amsterdam Antlaşmalarının 6.maddesinde bu unsurların AB üyeliği için vazgeçilmiş olduğu net bir şekilde belirlenmiştir.

³⁴ <http://www.umn.edu/> 02.04.2004.

³⁵ Remzi Fındıklı, “İnsan Hakları ve Polis”, *Türk İdare Dergisi*, yıl 62, sayı 388, Ankara, Eylül 1990, ss. 158–159

21-22 Haziran 1993 tarihinde Danimarka'nın Kopenhag şehrinde yapılan zirve toplantısında alınan ve Kopenhag Kriterleri olarak adlandırılan ölçütler Zirve Sonuç Bildirgesinde şu şekilde yer almıştır;

“Üyelik aday ülkenin demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, *insan haklarını* ve azınlıkların korunması ve saygı görmesini teminat altına alan kurumların istikrara kavuşturulmuş olmasını işleyen bir piyasa ekonomisinin mevcudiyetini, Avrupa Birliği içindeki rekabet ve piyasa güçleriyle baş etme kapasitesini gerektirir. Üyelik adayın siyasi ekonomik ve parasal birliğe katılım da dâhil olmak üzere üyeliğin getirdiği yükümlülükleri üstlenebileceğini varsayar.”³⁶

Bu bağlamda aday ülkenin demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, *insan haklarını* ve azınlıkların korunması ve saygı görmesini teminat altına alan kurumların istikrara kavuşturulması çabaları içinde olmaları gerekmektedir.

AB Komisyon Başkanı Romano Prodi, Kopenhag kriterleri içinde özellikle insan hakları konusuna değinerek ‘Bu(AB) bir birliktir, Kriterleri(Kopenhag) yerine getiren girer’³⁷ demek suretiyle insan haklarının üyeliğin olmazsa olmaz kriteri olduğunu vurgulamaktadır.

Avrupa Birliği aday ülkelerden özellikle demokrasi ve insan haklarına sahip olmalarını istemektedir. Çünkü AB sınırlarına insan hakları açısından problemlili devlet istememektedir. Temel hak ve özgürlükler konusu AB'nin siyasi yapısı içinde büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda Avrupa Birliği 2000 yılında yapılan Nice Zirvesinde Avrupa vatandaşlarının ve AB de ikamet eden herkesin medeni, siyasi, ekonomik ve sosyal haklarını belirten Temel Haklar Şartını kabul etmiştir.

Bu alanda ulus devletler tarafından kaydedilen ilerlemeleri geliştirmek ve bu hak ve özgürlükleri AB seviyesinde garanti altına almak için yoğun çabalar sarf edilmektedir.

Bu bağlamda Avrupa'nın geleceğini tartışan Avrupa Konvansiyonunda Temel Haklar Şartının hazırlanmakta olan Avrupa Anayasasının temeli olarak kabul edilmesi ve bağlayıcı bir nitelik kazanması yönünde çalışmalar yapılmaktadır.³⁸

Temel hak ve özgürlüklerin AB de sahip olduğu önemli rol Türkiye'nin AB tam üyeliğinin ardından ülkemizde bu temel kavramların güçlenmesini sağlayacaktır.

³⁶ Richard Arud Knight, **Kopenhag Ölçütleri**, AB Zirvesi Başkanlık Sonuçlarından Alıntı, Ankara, T.C. Dışişleri Bakanlığı yayınları, 2001, s.23.

³⁷ N.Prodi nin 06.12.1999 tarihinde Brüksel de NTV ye verdiği demeç.

³⁸ Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri, **Kopenhag Kriterleri**, Belgenet. htm.2003.

Bu kapsamda demokrasinin gelişim süreci hızlanarak demokrasi anlayışı daha sağlam temellere kavuşacaktır.

Avrupa Birliği tam üyeliği için demokrasi, insan hakları ve azınlıklara saygı ve hukukun üstünlüğü ilkeleri katılım müzakerelerine başlamanın ön koşuludur.³⁹ Türkiye 2001 yılından bu yana Kopenhag Siyasi Kriterlerine uyum yönünde kapsamlı Anayasal ve yasal değişiklikler gerçekleştirmiş, son dönemde yerine getirilen reformlarla düşünce ve ifade özgürlüğü, işkenceyle mücadele güçlendirilmiş; anadilin öğrenilmesi ve anadilde yayın sağlanmış, idam cezası kaldırılmış, dernekler siyasi partiler ve basın kanunlarında önemli yasal değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

Tam üyeliğe giden bu yolda bu reformların etkin bir şekilde uygulanması sağlanarak vatandaşların düşünce ve ifade özgürlükleri önündeki tüm kısıtlamalar kaldırılacak, *insan haklarına saygı* ve yargı bağımsızlığı güçlendirilecektir.

Siyasi reformların yanı sıra gerçekleşecek olan ekonomik istikrar ve sağlanacak sosyal dengede toplumdaki uzlaşma kültürünü sağlamlaştırarak vatandaşların demokrasiye olan inancını ve güvenini artıracaktır.

Demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, *insan haklarını*, azınlıkların korunmasını ve saygı görmesini teminat altına alan kurumların istikrara kavuşturulmuş olması işleyen bir piyasa ekonomisinin mevcudiyeti Avrupa Birliği'nin(AB)'nin şartlarıdır. Dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Avrupa da da insan hakları söyleminin uluslar arası ilişkilerde belirleyici rol oynadığı dönem 90 lı yılların başıdır.⁴⁰

Avrupa Parlamentosu yeni Başkanı Mr. Pat Cox AB ve AP nun reformunu hedefleyen perspektifinde şöyle diyor;

—Halka karşı *daha saydam* bir kurum

—Avrupa'nın geleceğinin *demokratik ve insan hakları* boyutunu inşa etmek

—Avrupa demokrasisinin ve insan haklarının gelişim ve değişim sürecinde kurumların etkileşimini sağlayarak, kurumları da etkilemektir.

Gelişime ve değişime direnmektense anlamaya çalışıp katkıda bulunmak, her iki süreci de olumlu etkileyecektir.

³⁹ Ercüment Tezcan, **Avrupa Birliği Hukukunda Birey**, İstanbul, İletişim yay. 2002, s.356.

⁴⁰ S.Aydın ve C.Köstenen, **AB Tam Üyeliğinin Türkiye Vatandaşlarına Sağlayacağı Faydalar**, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Mayıs, 2003, ss.17–25.

Temel haklara saygı üyeliğin bir ön şartı olup Avrupa Konseyinin insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunması konvansiyonunda ve vatandaşların davalarını Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine götürmesine izin veren protokolde perçinleştirilmiştir.

Bu kriter ölçüsünde insan haklarının uluslar arası düzeyde korunmasını sağlamak için Avrupa Konseyine üye devletlerin meydana getirdiği uluslar arası bir sözleşme olan 04 Kasım 1950 tarihinde Roma da İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi imzalanmış,3 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Daha sonra 11 tane Protokolle sözleşmeye yeni hükümler girmiştir. Türkiye sözleşmeyi 1950 yılında imzalamıştır. Sözleşme ile birlikte bazı haklar düzenlenmiştir. Temel haklara saygı Amsterdam Anlaşması ile daha da güçlendirilmiş, Anlaşma, Adalet Divanının insan hakları konusundaki yasal yetkisini AB kurumlarının faaliyetleri çerçevesinde F maddesine dayalı olarak genişletilmiştir. Ayrıca yeni oluşturulan askıya alma hükmü ile AB üyesi ülkelerin Birliğin temelini oluşturan ilkeleri ihlal etmeleri durumunda alınacak önlemler belirlenmiştir.

7 Aralık 2000 tarihinde Nice Zirvesinde açıklanan AB Temel Haklar Şartı ile Avrupa vatandaşlarının ve AB’ de ikamet eden herkesin temel hak ve özgürlükleri belirlenmiştir.

2.1.3. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı

Bu şart, Topluluğun ve Birliğin görev ve yetkileri ile yetki ikamesi(sübsidiarite) ilkesini gözeterek, özellikle üye devletlerin ortak anayasal değerlerinden ve uluslar arası yükümlülüklerinden, Avrupa Birliği Antlaşmasından ve Topluluk Antlaşmalarından, İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunması Hakkında Avrupa sözleşmesinden, Topluluk ve Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen sosyal şartlardan ve Avrupa toplulukları Adalet Divanı ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihat hukukundan kaynaklanan hakları teyit eder.⁴¹

Bu hakların kullanılması; diğer kişilere olduğu kadar, insanlık âlemine ve gelecek kuşaklara karşı olan ödev ve sorumlulukları da içerir.

⁴¹ İrfan Kaya Ülger, **Avrupa Birliği El Kitabı**, İstanbul, Seçkin yayıncılık, 2003, ss. 352–361.

2.1.3.1. Saygınlık

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı tüm insanlık âlemi için önem arz etmektedir. Bunlar aşağıda belirtildiği gibidir.

İnsan Saygınlığı İnsan saygınlığı ihlal edilemez saygı gösterilmeli ve korunmalıdır.⁴²

Yaşama Hakkı

1- Herkes yaşama hakkına sahiptir.

2-Hiç kimse ölüm cezasına çarptırılmaz veya böyle bir ceza infaz edilemez.

Devlet görevlileri ve özel şahıslar tarafından ihlal edilebilir. Devlet görevlilerinin meşru müdafaa yakalanan veya tutulan kişinin kaçması sırasında veya ayaklanma ya da isyanı bastırma sırasında zorunlu olandan fazla güç kullanmaları nedeniyle meydana gelen öldürme sonucunda ihlal meydana gelebilir, ayrıca bir öldürme olayından sonra etkili ve yeterli bir soruşturma yapılmamış olması da bu hakkı ihlal edebilir. Devlet özel şahısların sebep olduğu öldürme olayı ile ilgili olarak üzerine düşen korumayı sağlamamış ise yine sorumlu görülebilir.

Kişisel Bütünlük Hakkı

Herkes fiziksel ve zihinsel bütünlüğüne saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Yasalarla belirlenen usullere göre ilgili kişinin özgürce ve bilgilendirilmiş olarak muvaffakatının alınması

Üstün gen yaratma uygulamalarının özellikle insan seleksiyonunu amaçlayanların yasaklanması, insan vücudunun ve bölümlerinin parasal kazanç kaynağı haline getirilmesin yasaklanması⁴³ dır.

İşkence Yasağı

Kişinin maddi ve manevi varlığının işkenceye, insanlık dışı muameleye, insanlık dışı cezaya, onur kırıcı muameleye ve onur kırıcı cezaya karşı korumaktadır.

Gözetiminde tutulan kişinin işkence, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele görmesi bu maddeyi ihlal eder, ayrıca gözetiminde kötü muamele gördüğü iddiasına karşın etkili ve yeterli soruşturma yapılmaması da bu maddeyi ihlal edebilir.

⁴² Sweet and Maxwell, "EHRR", *European Human Rights Reports*, 2000, pp. 1–27.

⁴³ A.Gölcüklü ve A.Ş.Gözübüyük, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, Ankara, Turhan Kitabevi, 2.baskı, 1996, .ss. 25–33.

Gözaltında kayıp edilme kayıp edilen kişinin yakınlarına insanlık dışı muamele sayılır. Özel şahısların bir başka kişiye (Anne-babanın çocuğuna) yaptığı kötü muamele cezasız kalması da bu maddeyi ihlal eder.

Devlet görevlileri tarafından tutulmakta olan kişi üzerinde var olan maddi veya manevi yara izlerinin kötü muamele ile meydana gelmediğini kanıtlama külfeti, davalı devlete aittir.⁴⁴

Kölelik ve Zorla Çalıştırma Yasası

Hiç kimse köle olarak tutulamaz.

Hiç kimse zorla çalıştırılmaz.

İnsan kaçakçılığı yasaktır.

2.1.3.2. Özgürlükler

Özgürlük ve Güvenlik Hakkı

Herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir.

Keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakmak, meşru özgürlükten yoksun bırakmak sebeplerine aykırı bir biçimde özgürlüğü kısıtlamak özgürlüğünden yoksun bırakılmış kişinin sahip olduğu haklara aykırı davranmak bu maddeyi ihlal eder.

Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı

Herkes özel hayatına, aile hayatına, konutuna ve haberleşme özgürlüğüne saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir.

Kişisel Verilerin Korunması

Herkes kendisini ilgilendiren kişisel verilerin korunması hakkına sahiptir.

Bu veriler adil bir şekilde belirli amaçlar için ve ilgili kişinin rızasına veya yasa ile öngörülmüş diğer meşru bir temele dayanarak tutulur. Herkes kendisi hakkında toplanmış verilere erişme ve bunları düzelttirme hakkına sahiptir.

Bu kurallara uyulması bağımsız bir makam tarafından denetlenir.

Evlenme ve Aile Kurma Hakkı

Evlenme ve aile kurma hakkı bu hakların kullanılmasını düzenleyen ulusal yasalar tarafından teminat altına alınır.

⁴⁴ Osman Doğru, **Bireysel Başvuru İçin İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtüzüğü**, İstanbul, İstanbul Barosu yayınları, Haziran, 2000, s.47.

Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü

Herkes düşünce, din ve vicdan özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak din veya inancını değiştirme özgürlüğünü din veya inancını tek başına veya topluluk halinde aleni veya gizli olarak ibadet etme, öğretme, uygulama ve gereklerine şekilde açığa vurma özgürlüğünü de içerir.

Bir kimsenin din veya inancını açığa vurma özgürlüğü ancak kamu güvenliği, kamu düzeninin korunması, genel sağlık ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacına hukukun ön gördüğü ve demokratik bir toplumda gerekli sınırlamalara tabi tutulabilir.

İfade ve Bilgilenme Özgürlüğü

Herkes ifade özgürlüğüne sahiptir. Bu hak kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları dikkate alınmaksızın görüş sahibi olma ve fikir ve bilgilere erişim ve yayma serbestisini içerir.

Medyanın özgürlüğü ve çoğulculuğu gözetilir.

Toplanma ve Dernek Kurma Özgürlüğü

Herkes özellikle siyasi sendikal ve sivil konularda olmak üzere her düzeyde barışçıl toplantı yapma ve dernek kurma özgürlüğüne sahiptir. Bu hak herkesin kedi çıkarlarını korumak amacıyla sendika kurma veya sendikalara üye olma hakkının kapsar.

Birlik düzeyindeki siyasi partiler birlik vatandaşlarının siyasi iradesinin ifade edilmesine katkıda bulunurlar.

Bilim ve Sanat Özgürlüğü

Bilimsel araştırma ve sanat sınırlamaya tabi tutulamaz akademik özgürlük gözetilmelidir.

Eğitim Hakkı

Herkes eğitim hakkına ve mesleki eğitim ile sürekli eğitime erişim hakkına sahiptir.

Bu hak, zorunlu eğitimden bedelsiz olarak yararlanma imkânını kapsar.

Demokratik ilkeler gözetilerek eğitim kuruluşları kurma serbestisi ve ebeveynin dinsel felsefi ve pedagojik beklentilerine karşılık verecek biçimde çocuklarının eğitim ve öğretiminin sağlanması hakkı bu hakların kullanılmasını düzenleyen ulusal yasalara uygun olarak tanınır.⁴⁵

⁴⁵ İrfan Kaya Ülger a.g.e. ss. 344–346.

Meslek Serbestisi ve Çalışma Hakkı

Herkes çalışma ve serbestçe seçtiği veya kabul ettiği bir mesleği icra etme hakkına sahiptir.

Teşebbüs Serbestisi

Topluluk hukuku ile Ulusal Hukuk ve uygulamalara uygun olarak teşebbüs serbestisi tanınır.

Mülkiyet Hakkı

Herkes yasalara uygun olarak elde edilmiş mallarını sahiplenme, kullanma, tasarrufta bulunma ve miras bırakma hakkına sahiptir.

Kamu yararı gerekçesi ile yasalarda belirlenmiş durum ve koşullarda ve makul bir süre içinde karşılığın ödenmesi hali dışında kimse mallarından yoksun bırakılamaz. Kamu yararı için gerekli olduğu ölçüde mülkiyet hakkının kullanılması yasa ile düzenlenebilir.

Fikri mülkiyet korunur.

İltica Hakkı

İltica hakkı mültecilerin statüsüne ilişkin 28 Temmuz 1954 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 31 Ocak 1967 tarihli Protokolün kuralları gözetilerek ve Avrupa Topluluğunu kuran Anlaşmaya uygun olarak teminat altına alınır.⁴⁶

Ülkeden Çıkarma, Sürgün veya İade Durumlarında Korunma

1. Toplu sürgün yasaktır.
2. Hiç kimse, ölüm cezasına, işkenceye veya diğer insanlık dışı ve alçaltıcı muameleye veya cezaya tabi tutulmasının ciddi ihtimal dâhilinde bulunduğu bir ülkeye gönderilemez, sürülemez veya iade edilemez.

2.1.3.3. Vatandaş Hakları

Dilekçe Hakkı

Birliğin her vatandaşı ve bir üye devlette ikamet eden veya kayıtlı iş merkezine sahip her gerçek ya da tüzel kişi, Avrupa Parlamentosuna dilekçe verme hakkına sahiptir.

⁴⁶ S.Aydın ve C.Köstepen, a.g.e. ss. 36–39.

2.1.3.4. Adalet

Adil Yargılanma Hakkı

Herkes, önceden kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkemede, makul bir süre içinde adil ve halka açık bir yargılamadan yararlanma hakkına sahiptir. Herkes, danışma savunma ve temsil edilme imkânlarından yararlanır.

Masumiyet Karinesi ve savunma hakkı

Suçlanan kişi, suçluluğu kanunlara uygun olarak kanıtlanıncaya kadar masum kabul edilir.

Suçlanan kişinin savunma hakkı teminat altındadır.

Hukuka uygunluk ve suç ve ceza arasındaki oransallık ilkeleri

Hiç kimse işlendiği sırada ulusal ya da uluslar arası hukuka göre suç kabul edilmeyen bir eylem veya ihmalden dolayı suçlu sayılamaz.

2.1.3.5. Genel Hükümler

Koruma düzeyi

Bu şartta yer alan hiçbir hüküm ilgili uygulama alanlarında Birlik hukuku, uluslar arası hukuk, İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunması Hakkında Avrupa Sözleşmesi de dâhil olmak üzere, Birlik, Topluluk ve tüm üye devletlerin taraf olduğu uluslar arası sözleşmeler ve üye devletlerin anayasaları tarafından tanınan insan hakları ve temel özgürlükleri sınırlayıcı veya zedeleyici biçimde yorumlanamaz.⁴⁷

2.2. İNSAN HAKLARI VE TÜRKİYE UYGULAMALARI

Avrupa Birliği kendi bünyesinde insan hakları konusunda giderek bu hakların korunmasını daha belirgin olarak vurgulamaya başlayınca bu konu tüm aday olacak ülkeler için önem arz eden duruma gelmiştir.

Avrupa Birliği aday ülkelerden özellikle demokrasi ve insan haklarına saygılı bir yapıya sahip olmalarını istemektedir.

13 Aralık Helsinki Zirvesi ile adaylık statüsü tescil edilen Türkiye, Avrupa Birliğine(AB) üyelik yolunda, tüm aday ülkelerin geçirdiği hukuksal ve siyasal reformların gerçekleştirildiği bir süreçte bulunmaktadır.

⁴⁷ Senem Aydın ve Can Köstepen, a.g.e. ss. 7–9.

Bu ön katılım sürecinde adaylığın temel koşullarının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu süreçte hedeflenen ‘demokratik sistemin tüm kurum ve kuralları ile işlerliği’ nihai amacı Türkiye’de çok uzun zamandan beri tartışılan ve gündemde bulunan *İNSAN HAKLARI* konusudur.

Türkiye’nin her zaman önüne bir engel olarak çıkan insan hakları ihlalleri ve iddiaları hedeflerin gerçekleştirilmesini zorlaştırmaktadır.

Demokratikleşme ve Batı ile bütünleşme insan hakları yönündeki olumlu gelişmeler kaydedilmesi ‘uluslar arası belgelerden kaynaklanan pozitif yükümlülükler’ Türkiye’nin önündeki uzun ve yoğun süreci dile getirmektedir.

AB Komisyonu tarafından hazırlanan Düzenli raporlar ve Katılım Ortaklığı Belgesi, Türkiye’nin hukuksal ve siyasal yapısını ve mevzuatını AB Konseyinin 1993 yılı Kopenhag Zirvesinde belirlenen siyasal kriterlere uyarlamak için ‘demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlık haklarının korunmasını güvence altına alan kurumların’ oluşturulması yönünde yapmakla yükümlü olduğu siyasal ve hukuksal değişiklikleri, kısaca ‘*pozitif yükümlülüklerini*’ açıkça belirlemiştir.

Bu doğrultuda Türkiye özellikle iki yıldan beri pozitif yükümlülükleri çerçevesinde belirlenen ve Katılım Ortaklığı Belgesinde yer alan ‘kısa ve orta vadeli siyasal kriterlerin’ uygulamaya geçirilmesine yönelik olarak Anayasal ve yasal planda birçok önemli değişiklik gerçekleştirmiştir.⁴⁸

Türkiye’nin yaptığı söz konusu hukuksal reformlar ve değişiklikler, Katılım Ortaklığı Belgesinde yer alan ve Ulusal Programda düzenlenen kısa ve orta vadeli siyasal kriterler çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

Nitekim Katılım Ortaklığı Belgesinde Türkiye’nin reformlar yapması zorunlu olan alanlar ‘kısa ve orta vadeli olarak’ aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

1.İfade özgürlüğünün Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. maddesi doğrultusunda güvencelere bağlanması,

2.Toplantı ve dernek kurma özgürlüklerinin geliştirilmesi,

3.İşkence ile mücadeleye ilişkin düzenlemelerin güçlendirilmesi ve gerekli tüm önlemlerin alınması

4.Yargı öncesi gözaltı prosedürünün düzenlenmesi ve güvencelere bağlanması,

⁴⁸ Osman Doğru a.g.e. s.54.

5.Devlet Güvenlik Mahkemeleri dâhil olmak üzere tüm yargısal sürecin işlevselliğinin ve etkinliğinin sağlanması,

6.İdam cezasının önce fiilen daha sonra da hukuken kaldırılması,

7.Televizyon ve radyo yayıncılığında Türk vatandaşlarının anadillerini kullanmalarını engelleyen düzenlemelerin kaldırılması,

8.Türk Anayasası ve diğer yasaların tüm vatandaşların herhangi bir ayırım yapılmaksızın, tüm hak ve özgürlüklerden tam olarak yaralanmalarını sağlayacak biçimde gözden geçirilmesinin ve gerekli ise değiştirilmesinin sağlanması,

9.Güneydoğuda olağanüstü halin kaldırılması,

10.Ayırım yapılmaksızın tüm vatandaşların kültürel haklarının güvence altına alınması

Meydana gelen bu olumlu gelişmeler ve belirlenen eksiklikler alt başlıklar halinde değerlendirilecektir.

2.2.1. İNSAN HAKLARI VE AZINLIKLARIN KORUNMASI

2.2.1.1. İnsan Haklarına Saygı

Olumlu Olarak Nitelendirilen Gelişmeler:

—2002 Ağustosundan bu yana çıkarılan reform paketleri insan hakları ve azınlık haklarına ilişkin düzenlemeler içermektedir.

—İnsan haklarına ilişkin kamu yapılanması güçlendirilmeye devam edilmiş ve yerel düzeyde İnsan hakları kurullarının sayısı artırılmıştır.

—Türkiye Medeni ve Siyasi Haklar Uluslar arası Sözleşmesi haricinde, insan haklarını korunması ile ilgili en önemli sözleşmeleri onaylamıştır.

—Türkiye, işkenceye karşı BM Sözleşmesini ve İşkencenin ve Diğer Gayrı İnsani veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların önlenmesi için Avrupa Sözleşmesini onaylamıştır. Türkiye 4, 6 ve 7 sayılı Protokoller haricinde, İnsan Haklarının Korunması İçin Avrupa Sözleşmesini de onaylamıştır.⁴⁹

— Reform İzleme Grubunun İnsan Hakları İhlal İddialarının araştırılmasını da sağlama görev bulunmaktadır.

⁴⁹ Avrupa Birliği Genel Sekreterliği a.g.t. s. 66.

— Nisan 2003 tarihinde Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde bir İnsan Hakları İhlallerini İnceleme ve Değerlendirme Kurulu kurulmuştur.

— Parlamento İnsan Hakları Araştırma Komisyonu İnsan Hakları İhlal iddialarına ilişkin araştırmaları çerçevesinde sayısız önceden duyurulmamış ziyaretlerde bulunmuş ve Güneydoğu Bölgesinde olağan üstü hal sonrası hayatın normalleşmesi sürecine yönelik incelemeler yapmıştır.

—Yargı personeline yönelik eğitim projeleri yürütülmüştür. Bu çerçevede AİHM İçtihadı konusunda Mayıs 2003 de bir eğitim programı başlatılmıştır.⁵⁰

Eksiklik ve Beklenti Olarak Belirtilen Hususlar:

Türkiye hala ayrımcılığa karşı kapsamlı bir strateji ve yasal ve idari düzenlemelerden yoksundur. Türkiye aynı zamanda bu konuda ayrımcılığın boyutuna ve türüne gösterecek etnik köken din ve dil gibi kapsamda istatistiklerden yoksundur.

Türkiye Avrupa Toplulukları Antlaşmasının 13. Maddesi temelindeki ayrımcılığa karşı müktesebatıyla kendi mevzuatını uyumlaştırmamış ve uygulamaya yansıtmamıştır.

2.2.1.2. Sözleşmeler

Olumlu Olarak Nitelendirilen Gelişmeler:

İnsan Haklarıyla ilgili çeşitli uluslar arası sözleşmeler ile ilgili gelişme kaydedilmiştir. Birleşmiş Milletler Uluslar arası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile Birleşmiş Milletler Uluslar arası Ekonomik, Sosyal Kültürel Haklar Sözleşmesi TBMM tarafından onaylanmıştır.

TBMM, ölüm cezasına ilişkin Avrupa İnsan hakları Sözleşmesine Ek-6 nolu protokolü de onaylamıştır.

Eksiklik ve Beklenti Olarak Belirtilen Hususlar:

BM İkiz Sözleşmelerinin, eğitim ve azınlık haklarına konan çekincelerle kabul edilmiştir.

Türkiye, BM Medeni ve Siyasal Haklara ilişkin uluslar arası sözleşmeye ek ihtiyari protokol, Avrupa Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi ve Revize Avrupa Sosyal şartı ve uluslar arası ceza divanı şartı gibi uluslar arası belgeleri imzalanmamıştır.

Ayrımcılığın yasaklanmasına dair AİHS' YE Ek-12 nolu protokol onaylanmamıştır.

⁵⁰ Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı a.g.b. s.44.

2.2.1.3. İşkence ve Kötü Muamele

Olumlu Olarak Nitelendirilen Gelişmeler:

“ İşkence ve kötü muameleye karşı sıfır tolerans” politikası benimsenmiştir. Bu alandaki yasal düzenlemeler güçlendirilmiştir. İşkence ve kötü muameleye ilişkin TCK’ nun 243 ve 245. Maddeleri 4. Reform paketiyle değiştirilerek hapis cezalarının ertelenmesi ve para cezasına çevrilmesi engellenmiştir.

Ocak 2003 tarihinde Devlet Memurları ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanmasına Dair Kanun ve CMUK’ DA yapılan değişikliklerle devlet memurları hakkında işkence ve kötü muamele vakalarında soruşturma açılması için üstlerinden izin alınması şartı kaldırılmıştır. 7. Reform paketi çerçevesinde işkence ve kötü muamele suçları acil davalardan sayılmıştır.

İçişleri ve Adalet Bakanlıkları ilgili makamlara yeni düzenlemeleri uygulamaya geçirmek maksadıyla genelgeler çıkarmıştır.

İşkence ve kötü muameleye ilişkin bir dizi önemli yargı kararı alınmıştır. Yargıtay, işkence ve kötü muameleyi 2002 yılındaki bir işkence davası bağlamında insanlığa karşı işlenmiş suç olarak tanımlamıştır.⁵¹

Eksiklik ve Beklenti Olarak Belirtilen Hususlar:

Yasal değişikliklere rağmen işkence vakaları sürmektedir.

Devlet memurlarının yargılanması hususunda yapılan yasal değişiklikleri rağmen, faili meçhul cinayetler, kaybolmalar ve mülkün tahribi gibi iddialar için ilgili memurlar hakkında soruşturma açılması izne tabidir.

İşkence ve kötü muamele suçlarını işleyenlerin cezalandırılması konusundaki endişeler devam etmektedir.

BM İşkence Mücadele Komitesi (CAT) Raporuna göre, fazla sayıdaki şikâyeteye rağmen güvenlik güçleri mensuplarının kovuşturulması ve cezalandırılması nadirdir. İşlemler uzun sürmekte, itirafa fazla önem atfedilmekte ve ceza suçla orantılı olmamaktadır. Bu da güvenlik güçlerinin cezadan muaf oldukları şüphesini yaratmaktadır. Ayrıca BM İşkenceyle Mücadele Komitesi gözaltına alınanlara ilişkin eksik kayıt tutulması, yetersiz sağlık yardımı ve aile mensuplarının hemen bilgilendirilmemeleri gibi endişeler CAT raporunda vurgulanmaktadır.

⁵¹ A.Gölcüklü ve A.Ş.Gözübüyük a.g.e. s.39.

Bahse konu raporda işkence ve kötü muamele iddialarının derhal, tam ve tarafsız soruşturulması için gerekli önlemlerin alınması ve işkence suçlarında zaman aşımı sürelerinin kaldırılması tavsiyelerinde bulunmaktadır.

Avrupa Konseyi İşkenceyi Önleme Komitesi (CPT) raporuna göre, tıbbi muayene sisteminin işkence ve kötü muameleyi önleyici şekilde işlemediği, hapisanelerde de muayenelerde de gerekli önlemlerin (yalnız veya gözetim personeli tarafından duyulmayacak şekilde doktorla görüşme) alınmadığı yolunda endişeler olduğu da kaydedilmiştir.

Bazı kaynaklara göre işkence vakalarında doktorlara baskı uygulanarak işkencenin tıbbi kayıt altına alınması engellenmekte ve bu yöndeki kayıtlara polis memurları tarafından el konulmakta veya kayıtlar yok edilmektedir.⁵²

Kopenhag kriterlerine uyum konusunda Türkiye'nin en önemli adımları atması gerekli alanın bu olduğu tartışmasız olarak kabul edilmektedir.

AB' ye uyum alanında Türkiye'nin yüklendiği pozitif yükümlülükler bu konuda yıllardır sürdürülen mücadelenin en önemli desteğini oluşturmaktadır.

2.2.1.4. Gözaltı Koşulları

Olumlu Olarak Nitelendirilen Gelişmeler:

AB'ye uyum çerçevesinde çıkarılan 4744 sayılı Kanun ile Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunda yapılan değişiklikle "Anayasanın 120.Maddesi gereğince olağanüstü hal ilan edilen bölgelerde yakalanan kişiler hakkında dört gün olarak belirlenen sürenin Cumhuriyet Savcısının talebi ve hâkim kararı ile yedi güne kadar uzatılabileceği, Hâkim karar vermeden önce yakalanan veya tutuklanan kişiyi dinler hükmü konulmuştur.(2003,4928) "gözaltı süresinin bunun üzerinde olamayacağı, AİHM' nin içtihadına da uygun olarak hükme bağlanmıştır.⁵³

Sonuç olarak AİHM önünde mahkûmiyetlerimize neden olan işkence ve kötü muamele olgusu ile de sıkı sıkıya bağlı bulunan "gözaltı süreleri" ne ilişkin tüm temel düzenlemeler değiştirilmiş ve Kopenhag Kriterlerine uyum açısından AB ölçütleri ile benzer hale getirilmiş bulunmaktadır.

⁵² Seda Akço a.g.e. s.44.

⁵³ Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, a.g.t. s.44

Reform paketiyle 430 sayılı KHK değiştirilerek OHAL vilayetinde gözaltı ve polis nezareti süreleri 10 günden 4 güne indirildi. Avukata erişim ve sağlık kontrolleri garanti altına alınarak, ceza ve tutukevlerinden alınan tutuklu ve hükümlülerin alınmalarına dair hâkim kararı şartı getirilmiştir.

4. Reform paketiyle Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kurulması ve Yargılama Usullerine Dair Kanunda gerçekleştirilen değişikliklerle, müdafilere hürriyetin bağlanmasından itibaren avukata erişim hakkı başta olmak üzere diğer mahkemelerde müdafilere tanınan haklar tanınmıştır.

Eksiklik ve Beklenti Olarak Belirtilen Hususlar:

Haziran 2003 tarihinde yayımlanan Avrupa Konseyi İşkenceyi Önleme Komitesi (CPT) raporunda kısaltılmış gözaltı sürelerine gözaltı zamanının düzgün kaydedilmediği bir kaç istisna dışında uyulduğunun gözlemlendiği bildirilmiştir.

Kayıplar, adam kaçırma, keyfi gözaltılar ve göstericilere karşı aşırı güç kullanımı gibi kötü muamele uygulamalarının halen sürdüğüne dair bilgiler bulunmaktadır.

(Örneğin, 14 Haziran 2003'de kaçırılan DEHAP İstanbul temsilcisi Gülbahar Gündüz vakası) Avrupa Konseyi İşkenceyi Önleme Komitesi polisin gözaltında tuttuğu kişilerin avukatla görüşme taleplerini geri çevirdiği, bu hakkı bildirmediği veya bu haklarını kullanmayı talep edenlerin cesaretini kırdığı ve avukatların da gözaltında tutulanlarla görüşmesinin engellendiği yönünde kanıt bulmuştur.

Resmi kayıtlara göre DGM'lerle ilgili suçlardan gözaltına alınan 2725 kişiden 1954 adedi avukatlarıyla konuşmayı talep etmemişlerdir. Bazı ilçelerde hukuki yardım olanağı bulunmadığı da göz önüne alınmalıdır.⁵⁴

2.2.1.5. Düşünce ve İfade Özgürlüğü

Olumlu olarak Nitelendirilen Gelişmeler:

İfade özgürlüğü konusundaki mevcut birtakım kısıtlamalar kaldırılmıştır. Bunun sonucunda şiddet içermeyen düşünce beyanından hüküm giymiş bazı mahkûmlar beraat ettirilmiş ve serbest bırakılmıştır.

Altıncı Uyum Paketi Kapsamında Terörle Mücadele Yasasının 8 inci maddesi (devletin bölünmez bütünlüğüne karşı propaganda) yürürlükten kaldırılmıştır.

⁵⁴ Senem Aydın a.g.m. s.44.

Yedinci Uyum Paketi ile Ceza Kanununun 159 uncu maddesi(devlet ve devlet kurumlarına hakaret ve Türkiye Cumhuriyetinin bölünmez bütünlüğünü tehdit) kapsamındaki asgari ceza 1 yıldan 6 aya indirilmiştir. Değişiklik söz konusu maddenin Ağustos 2002 de yapılan ve bu kurumlara hakaret etmek ya da alay etmek niyeti dışında sadece eleştirmek amacıyla yapılan düşünce açıklamalarını cezadan muaf tutan düzeltmesini teyit etmektedir.

Yedinci Uyum Paketi ayrıca Ceza Kanununun her ne surette olursa olsun terörist örgütlerin faaliyetini kolaylaştırıcı eylemlere yaptırım uygulayan hükmünü kaldırmak suretiyle Ceza Kanununun 169 uncu Maddesinin (terörist örgütlere yardım ve yataklık yapma)kapsamını daraltmıştır.

Yedinci Uyum Paketi Terörle Mücadele Kanununun 7 nci Maddesinde geçen yıl yapılan değişiklikleri pekiştirmektedir.” Söz konusu değişiklik ile “terörist yöntemlerinin”, “şiddet ya da diğer terörist yöntemlerine başvurma” ibaresi ile değiştirilmesi suretiyle “terörist yöntemlerin kullanımını teşvik edecek şekilde örgütle ilgili propaganda” kavramı getirilmiştir. Para cezaları on kat artırılmıştır.

Eksiklik ve Beklenti Olarak Belirtilen Hususlar:

Yapılan yasal değişikliklere rağmen ifade özgürlüğü konusundaki bazı problemler devam etmektedir.⁵⁵

Savcılarda halen ifade özgürlüğünü kısıtlama amacıyla Ceza Kanunu (312 ve 169ncu Maddeler) ile Terörle Mücadele Kanununun(7nci Madde) alternatif hükümlerini kullanma eğilimi mevcuttur.

Ayrıca değiştirilen mevzuata istinaden henüz beraat ettirilmiş olan kişilere karşı dava açılması için alternatif hükümlerin kullanıldığı münferit örnekler vardır. Değiştirilen mevzuat uyarınca mahkûmiyet kaldırılrsa bile mağduriyet otomatik olarak telafi edilmemektedir.

İfade Özgürlüğü alanındaki kanun değişikliklerinin yorumlanması ve uygulanması süreci şiddet içermeyen düşünce açıklamalarından dolayı aleyhinde dava açılan ve mahkûm edilen tüm kişilerin durumuna hitap etmek amacıyla tutarlı ve sistematik bir şekilde sürdürülmelidir.

—Basın özgürlüğü konusunda durum bazı yasal değişiklere rağmen endişe verici olmaya devam etmektedir.

⁵⁵ S. Aydın ve C. Köstegen, a.g.e. ss. 64–67.

Dördüncü Reform Paketi Basın Kanununun 15 inci maddesini değiştirmiştir. Söz konusu değişiklik gazete sahipleri yayıncıları ve yazarlarını kaynaklarını açıklamaya zorlanmaktan koruyan hükümler içermektedir.

—Radyo ve televizyon yayınları alanında Türkçe dışındaki dillerde radyo ve televizyon yayını yapılmasına izin veren reformlar gerçekleşmesine rağmen somut sonuçlar doğurmamıştır.

2.2.1.6. Dernek Kurma Özgürlüğü

Olumlu Olarak Nitelendiren Gelişmeler:

—Dördüncü ve Yedinci Reform Paketleri kapsamında yapılan değişikliklerle dernek kurma özgürlüğü üzerindeki sınırlamalar azaltılmıştır.

—Yerel idari makamlar tarafından derneklerin açıklama bildiri veya diğer yayınlarına el konulmasına ilişkin olarak alınan herhangi bir karar hâkim tarafından 48 saat içinde bu kararın onaylanmasına tabidir. Onayın olmaması durumunda karar geçersiz sayılmaktadır.

—Medeni kanun ve Vakıflar Kanununda yapılan değişiklikler neticesinde Türk dernekleri ve vakıfları şimdi yurtdışında şube açabilmekte ve uluslar arası veya yabancı cemiyetlere üye olabilmektedir.

Dışişleri Bakanlığına danışılmak suretiyle İçişleri Bakanlığında izin alınması halinde söz konusu cemiyetler Türkiye de faaliyet gösterebilmekte ve şube açabilmektedir.

—Ağustos 2003 de Emniyet Genel Müdürlüğüne önceden verilmiş olan görevleri yerine getirmek için Dernekler Dairesi kurulmuştur.

Eksiklik ve Beklenti Olarak Belirtilen Hususlar:

—İrk, etnik kimlik, din, tarikat, bölge veya herhangi bir azınlık grubuna dayalı derneklerin kurulması dâhil olmak üzere dernek kurma özgürlüğüne ilişkin önemli kısıtlamalar devam etmektedir. Değişiklikler derneklerin karşılaştığı temel sorunlara hitabeden net bir çerçeve getirmekten uzak kalmıştır.⁵⁶

—İnsan hakları savunucuları ve örgütleri aleyhine birçok dava açılmıştır. Davaların büyük çoğunluğu beraat para cezasına çevrilme veya ertelenme kararı ile sonuçlanmış olsa da insan hakları savunucularına göre yetkililer tarafından açılan

⁵⁶ Avrupa Birliği Genel Sekreterliği a.g.t. s.74.

davaların sayısı taciz boyutlarına varmaktadır. Hâlihazırda insan hakları savunucuları aleyhine açılmış 500 davanın beklediği tahmin edilmektedir.

2.2.1.7. Barışçı Toplantı Hakkı

Olumlu Olarak Nitelendirilen Gelişmeler:

—Barışçı toplantı ile ilgili mevcut kısıtlamalar hafifletilmiştir.

—Üçüncü reform paketi ile yapılan değişiklikler çerçevesinde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanununun uygulanmasına ilişkin Ekim 2002 tarihli Yönetmelik ile gösteri yapma izni talep etmek için gerekli asgari süre 72 saatten 48 saate indirilmiştir. Gösteri düzenleme yaş sınırı 21 den 18 e düşürülmüştür.

—Yedinci Reform Paketi valilerin toplantıları erteleme yetkisine sınırlama getirmektedir.

Toplantılar sadece “açık ve mutlak bir suç işleme tehdidi” nin var olduğu hallerde yasaklanabilmektedir. Resmi makamlara göre 2001 de 141 gösteri yasaklanmış ya da ertelenmiş iken 2002 de bu rakam 95’tir.

Eksiklik ve Beklenti Olarak Belirtilen Hususlar:

—Yerel makamların göstericilere karşı aşırı güç kullandığı olaylar mevcuttur.(Bingöl Depremi,)

—Namus cinayetleri için ceza indirimi öngören Türk Ceza Kanunu Madde 462 nin yürürlükten kaldırılmış olmasına rağmen “ağır tahrik” altında işlenen suçlara ilişkin TCK Madde 451 “namus cinayetlerine uygulanmaya devam etmektedir.”⁵⁷

2.2.1.8. Çocuk Hakları

Olumlu Olarak Nitelendirilen Gelişmeler:

—Türkiye Haziran 2002 de Çocuk Haklarına İlişkin Avrupa Sözleşmesine taraf olarak çocukların korunması konusunda kararlılığını ortaya koymuştur.

—Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından korunmaya muhtaç olan, ihmal ve istismara maruz kalan, bulunan, evden veya kurumdan kaçan, mülteci, refakatsiz, sokakta yaşayan, sokakta çalıştırılan, oturduğu yeri haber vermekten aciz, hakkında koruma, ıslah ve/veya tedavi tedbiri alınan, suça maruz kalan, suç işlediği şüphesi altında bulunan, kimliği tespit edilemeyen çocuklara yönelik olarak 2001 yılından itibaren Çocuk Şube Müdürlükleri kurulmuştur.

⁵⁷ Avrupa Birliği Genel Sekreterliği a.g.t. s.74.

Eksiklik ve Beklenti Olarak Belirtilen Hususlar:

—15 yaşın altında çok sayıda çocuk çalıştırılmaya devam etmektedir. Ayrıca bu çocuklar eğitimden de uzak kalmaktadır.

—Türkiye Avrupa Sosyal Şartının çocukların ve gençlerin korunması hakkı ile anne ve çocukların sosyal ve ekonomik açıdan korunması hakkına ilişkin 7. Ve 17. Maddelerini onaylamamıştır.

2.3. İNSAN HAKLARI KONUSUNDAKİ ÇALIŞMALAR VE TÜRK POLİSİNE YANSIMALARI

Türkiye gözden geçirilmiş Katılım Ortaklığı belgesinde belirtilen öncelikleri yerine getirmeye başlamıştır. Genel olarak bir ilerleme mevcuttur. Ancak 2003–2004 dönemi için öngörülen ödevlerin yapılması için kayda değer bir çaba sarf edilmesi hala gerekmektedir.

Türkiye gerek hukuksal malvarlığı ile gerekse kurumları ile AB ye üyeliğin ön koşulu niteliğinde olan Kopenhag Kriterleri kapsamında gerekli temel hak ve özgürlüklerin ve demokratik kurumların korunması ve güvence altına alınmasını gerçekleştirebilecek bir işlerliğe, yapıya ve birikime sahip bir ülke niteliğindedir.⁵⁸

Türkiye'nin demokratik bir Hukuk Devleti olma yönünde, düşünce ve ifade özgürlükleri, işkence ve kötü muamele yasağı ya da adil yargılanma hakkı gibi temel konularda geri kalmasına güvenceli bir koruma sağlayamamasına ve AİHM tarafından çok sık mahkûm edilmesine yol açmıştır.

Özellikle “*işkence ve kötü muamele*” olgusu ile “hukuk devletinin tüm kurum kuralları ile işlerliğinin sağlanamaması” konusu Türk vatandaşları için gerçek bir hukuk devletinin oluşmasına engel olan aynı zamanda Türkiye'nin AB ye uyumunu engelleyen en temel noktalardır. “*İşkenceye karşı sıfır tolerans*” politikası benimsenmiştir. Kanun uygulayıcılarının özellikle polisin insan hakları konusunda eğitimlerine hız verilmektedir.⁵⁹

⁵⁸ Nevzat Sönmez a.g.m. s.152.

⁵⁹ İrfan Kaya Ülger a.g.e. s.344.

Tüm bu değişikliklerin anlayışlarda ve uygulamada yer edebilmesi, Türkiye'deki demokratik işleyişin sürmesine şeffaf ve etkin bir devlet düşüncesine ve belki de yeni bir devlet-birey ilişkisi anlayışına bağlıdır.

Ayrıca gerek devletin kurumları bazında gerekse vatandaşlar bazında oluşturulacak “psikolojik harekât” eksikliklerin kriterler doğrultusunda kısa sürede halledilmesini sağlayacaktır. Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecine giren ülkemizde son zamanlarda en güncel konulardan birisi olan insan hakları ile bunun polisle bağlantısı konusunun anlaşılabilmesi ve bu tür insan hakkı ihlallerinin en aza indirilebilmesi yönündeki çalışmalar önemini gün geçtikçe arttırmaktadır.

Günümüz toplumlarında insan hakları ve ihlalleri söz konusu olunca ilk aklı gelen polis teşkilatı olmaktadır.⁶⁰

Devlet insan haklarını koruyup kollama temel görevini yerine getirirken en başta kendi kurum ve kuruluşlarının ve kendinin istihdam ettiği kişilerin insan haklarına saygılı olmasını sağlamak zorundadır. İnsan haklarına saygılı olması sağlanacak kurumların başında Devletin silahlı güç kullanma yetkisi ve kuvveti bulunan polis teşkilatı ve bu teşkilatın mensupları gelmektedir.

Bugün *polis insan haklarının teminatı* olmak zorundadır. Bu hukuk devleti olmanın zorunlu bir sonucudur. Ancak bireyi ve kamu hakkını birlikte koruma ödevine sahip polis teşkilatı sık sık insan hakları ihlalleri iddialarıyla yüz yüze gelmektedir.

Polis bir taraftan insan haklarına saygıyı sağlama bir taraftan da halkı ve onun kurumlarını korumak amacıyla idare tarafından kendisine verilen kamu yetkisini kullanma durumunda olan bir görevlidir.⁶¹

Kamu düzenini sağlama, toplu halde yaşamayı mümkün kılma amacına dayanan bir süreç ile hürriyetleri bağdaştırma bütün demokratik sistemlerin sorunu olmuş, bu bağlamda kolluk yetkilerinin sınırlarının iyi çizilmesi ve yetki kullanımında sınırının aşılmaması önem arz etmektedir. Görevi itibarıyla halkın güvenliğini ve kamu düzenini sağlamakla görevli olan polis zaman zaman halkın hürriyetlerini kısıtlama zorunda kalabilmektedir.

⁶⁰ İbrahim Cerrah, “Güvenlik Hizmetleri ve Demokratikleşme”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt:1(2), Ankara, 1998, s.57.

⁶¹ J.Alderson, **İnsan Hakları ve Polis**, Çeviren. İhsan Kuntbay, Ankara, TODAİE, 1989, s.15.

Avrupa Birliği sürecinde Türkiye de insan hakları ve Türk polisine yansımaları incelerken POLİS nedir? Yetkilerini nereden alır? Güvenlik Hizmetlerinin uyum yasaları çerçevesinde yaptığı çalışmalar ve uygulamadaki aksaklıklar nelerdir? Acaba Avrupa Birliği Polis uygulamalarına entegrasyon sağlanabilecek midir? Bunları inceleyeceğiz.

2.3.1. Polisin Tarihi Gelişimi ve İnsan Hakları

Polis kelimesi, etimolojik olarak, sitenin, kentin idaresi ve siyasi yönetimi anlamına gelen "politeia" kelimesinden türemiş olan "polis" kelimesinden gelmektedir.

Polis kavramı köken olarak eski Yunanca da politika anlamında kullanılmıştır. İngilizce de "police" ve Türkçe de "polis" kavramlarının kökeni bunlar olsa da günümüzde güvenlik gücü anlamında kullanılmaktadır.

Meydan Larousse *polisi* bir ülkenin sükûn, güvenlik, sağlık ve düzenini sağlamak ve korumak amacıyla idare tarafından alınan ve yürütölüp gerçekleştirilmesi birtakım müeyyidelerle sağlanan genel ve özel önlemleri ve bu amaçla yerine getirilen hizmetlerin tümünü ifade eden bir terim olarak açıklamıştır. Ortaçağla birlikte kelime bir anlamda değişikliğe uğramıştır.

Polis kelimesi bu çağda iç ve dış tehlikelere karşı tebaayı himaye etmeye onun mutluluk ve esenliğini sağlamaya matuf vasıtaların "feodal" tarafından sağlanması olarak anlaşılmıştır. Kısacası bu dönemde polis faaliyetiyle, tebaanın ferdi ve kamusal her türlü faaliyetine feodalın katılması ve müdahalede bulunması meşrulaştırılmaya çalışılmıştır.

Mutlaki devletlerin oluşmasıyla birlikte polis kelimesi egemenin egemenlik faaliyetinde bulunması hali hariç birçok alana dağılmış olmakla birlikte dâhili tüm diğer idari faaliyetleri polis faaliyeti saydığından çok daha belirgin bir anlam kazanmıştır.

Hukuk devleti fikrinin ortaya çıkmasıyla birlikte, devletin sınırları belirlenmeye başlamıştır. Hukuk devleti ile insan hakları arasında bir bağlantı varsa insan haklarını teminat altına almak ancak yargı faaliyetinde polis faaliyetinin net bir biçimde ayrılması halinde mümkün olabilecektir.

Gerçekten hukuk devleti fikri yerleşinceye kadar fert kamu iktidarı karşısında herhangi bir hakka sahip değildi, sadece fiili bir hürriyete sahip bulunuyordu. Bunun sonucu olarak polis faaliyeti karşısında ferdin ileri sürebileceği bir serbesti veya hürriyet talebi bulunmuyordu. Kısacası fert polis karşısında hukuki bir teminattan yoksundu. Ne zaman ki devlet yasama faaliyetiyle ferdin doğal faaliyet alanını tanımış, himaye etmiştir, yani bizzat kendi organlarının hukuki sınırlarını belirlemiştir. İşte o zaman ferde söz konusu bu teminatı sağlamıştır.

İnsan hak ve özgürlüklerinin söz konusu olduğu her alanda kolluk güçlerine bir takım yetki ve görevler verilmiştir. Ancak bu yetki ve görevlerin belirli sınırlar içinde kullanılması da yine bazı esaslara bağlanmıştır.

Polisin görev ve yetki yasası da Türkiye’de belirli kurallara bağlanmış, 2559 sayılı PVSK ya göre polisin tanımı yapılırken bir bakıma görevleri de ana hatlarıyla belirlenmiştir.

“Polis; asayiş, amme, şahıs, tasarruf emniyetini ve mesken masuniyetini korur. Halkın ırz ve can ve malını muhafaza ve ammenin istirahatını temin eder. Yardım isteyenlerle yardıma muhtaç olan çocuk, alil ve acizlere muavenet eder. Kanun ve nizamnamelerin kendisine verdiği vazifeleri yapar.” (PVSK/Md.1)

Türk polis literatüründe polis genel olarak topluda düzeni sağlamak suç işlenmesini önlemek ve suç işlendikten sonra failleri ele geçirerek adalete teslim etmekle görevli ve yetkili kişi ve kuruluşlar olarak tanımlanmakta iken;

Avrupa Birliği’nin ortak polis tanımı şöyledir,

“Polis, toplumda insan haklarına saygı göstererek asayiş sağlayan ve halkın güvenliğini koruyan kamu görevlisidir” şeklinde tanımlanmaktadır.

Bu tanımda gösteriyor ki güvenlik hizmetlerinde esas alınacak vatandaşların güven içinde yaşamasını sağlamaya ve kamu düzeninin korunmasına yönelik faaliyetlere ağırlık verilmelidir. Güvenlik hizmetleri ve insan haklarına saygı aynı anda gerçekleşmelidir. Bunlar birbirinin alternatifi değildir.⁶²

Güvenlik hizmetini sağlamak Devletin başta gelen görevlerinden biridir. Bu görevi Devlet adına başta polis olmak üzere diğer kolluk kuvvetleri yerine getirir.

⁶² A.Nihat Dündar, “Avrupa Birliği Sürecinde Türk Polisi: İç Güvenlik Yönetiminde Yeniden Yapılanma”, *Uluslar arası Sempozyum*, Ankara, Polis Akademisi Başkanlığı, 16–17–18 Ekim 1996.

Burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus insanların güvenliğini sağlarken başka bir hak ihlalinin yapılmaması gayreti olunmasıdır.⁶³

Devletlerin insanların temel hak ve hürriyetlerini kanun ve mevzuatlarla güvence altına alması, güvence altına alınan bu mevzuatların uygulayıcılar tarafından pratiğe konulması ve aksaklıkların bağımsız kurumlar tarafından sürekli denetlenmesi gerekmektedir. Görev gereği zor kullanma ve kanunu verdiği yetkiye dayanarak bireylerin hürriyetlerini kısıtlama yetkisine sahip olan güvenlik güçlerinin insan hakları ihlalleri iddiaları konularında duyarlı ve dikkatli olması gereken bir süreç içinde olmaları gerekmektedir.

İnsanların temel hak ve özgürlüklerine saygı tabi bir hukuk kuralı çerçevesinde bu kural ve kaidelere uymanın evrensel değerler bütünü olduğunu unutmamak ve hassasiyet göstermek gerekmektedir.

AB bu evrensel kuralları Kopenhag Kuralları çerçevesinde değerlendirmekte bizde gerek uygulayıcı kurumlar olarak gerekse millet olarak konuyu bu kapsamda değerlendirmeliyiz.

Kamu düzenini koruma çerçevesinde kamu düzeni ve emniyetini tehlikeye düşüren veya ihlal eden bir olay meydana geldiğinde polis kamu düzeni ve asayişini sağlamak için kanunlara çerçevesinde görev ve yetkilerini kullanmak mecburiyetindedir.

Bunu yaparken yetkili olmalı takdir yetkisinin sınırları içinde kalmalı keyfi davranmamalı ve somut olay bakımından polis tedbirine başvurma zorunlu olmalıdır.⁶⁴

Bir hukuk devletinde kamu otoritelerinin yetkilerinin sınırları kesin olarak belli olmalıdır. İnsan haklarının uygulanmasının gerçekleşmesi, Adaletin sağlanması, güvenliğin temini hukuk devleti ilkeleridir. Hukuk devletinin ölçüsü insan haklarına sadece mevzuatta yer vermek değil bunları uygulamada da gerçekleştirmektedir.

Bu nedenle polisin kamu düzenini korumak amacıyla uygulayacağı tedbirlerin hukuka uygun olması şarttır.⁶⁵ Devlet kurduğu hukuk düzenini uygulayıcıları yoluyla yaşama geçirdiği oranda hukuk devleti niteliğini kazanır.

⁶³ Nevzat Sönmez , “Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye de İnsan Haklarının Korunması ve Türk Polisine Yansımaları”, **Polis Dergisi**, sayı 36, Ankara, Eylül 2003, ss. 139–146.

⁶⁴ Halil İbrahim Kavgacı, **Demokratik Polislik**, Temel Yaklaşımlar, İzmir, Maset Matbaacılık, 1997, s. 23.

⁶⁵ Bahri Öztürk, Ruhan Erdem ve Özer Özbek, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri**, Ankara, 6.baskı, 2002, ss. 40–399.

İyi bir polisin her şeyden önce yeterli meslek ve hukuk bilgisine, bunun yanında insan haklarına saygılı, toplum psikolojisinden anlaması gerekir. Bir devletin gerçek anlamda hukuka bağlı olup olmadığı hukukun uygulanması aşamasında ortaya çıkar. İşte tam bu noktada güvenliği ve esenliği sağlamakla görevli “kolluk görevlileri” önem kazanır. Çünkü kolluk görevlileri yalnızca yasalara uymakla değil aynı zamanda yasaları uygularken hukuk kuralları dâhilinde hareket etmekle görevlidirler.⁶⁶

Hukuka bağlılığın ve insan haklarına saygının niteliği kolluk görevlilerinin faaliyetlerinde değer kazanır.

İnsan hak ve özgürlüklerini korumak ve kollamakla görevli güvenlik güçleri görev, yetki, sorumluluk çerçevesinde hareket ederken zaman zaman hak ihlalleri iddialarıyla karşı karşıya gelmektedir.

Bu da Türkiye’yi dünya gündeminde insan haklarını ihlal eden bir ülke konumuna sokmakta ve taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler ve uluslararası denetim organları raporları doğrultusunda maddi ve manevi cezalara çarptırılmaktayız⁶⁷. Bu da gerek güvenlik güçlerinin halk nezdinde güven ve saygısını olumsuz yönde etkilemekte, gerekse Avrupa Birliği Uyum Sürecindeki Türkiye’nin imajını ve puanını etkilemektedir.

İnsan hakları konusunun önemi Avrupa Birliği’nin katılım müzakerelerinde Türkiye için önemli bir engel olduğu özellikle kurum bazında *EMNİYET TEŞKİLATI*’nı yakından ilgilendiren bir konu olmuştur ve olacaktır da... Güvenlik hizmetlerinin yerine getirilmesine halkın yardım ve katkılarının gereği ve önemi her zaman üzerinde durulan bir konu olmuştur.

Demokratikleşmenin polisliğe yansması halkın kendisine sunulan güvenlik hizmetlerine katılımı ile sağlanacaktır.

Bir takım yetkilerle donatılmış polisin etkin ve verimli olması insan hakları konusunda ihlallere sebebiyet vermemesi, kişi hak ve hürriyetlerinin keyfi olarak ihlal edilmemesi yetkilerin sınırlarının belirlenmesi, kullanımların sıkı denetime tabi tutulması ve polisin yetkilerinin denge ve orantılılık esasına uygun olması gerekmektedir.

⁶⁶ Mehmet Özcan, “Türkiye’nin Avrupa Birliği Sürecinde Polisin Rolü”, **Polis Dergisi**, Ankara, sayı:22, 2000, ss. 496–506.

⁶⁷ Faruk Şen ve Çiğdem Akkaya, **Avrupa Birliği Yolundaki Türkiye**, Ankara, Sodev yayınları, 2000, ss. 23–52.

10–11 ARALIK 1999 tarihleri arasında Helsinki’de gerçekleştirilen AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde Ülkemizin AB adaylığı tescil edilmesinin ardından Avrupa Birliği Komisyonu tarafından hazırlanan 2000 ve 2003 Katılım Ortaklığı Belgeleri ışığında hazırlanan Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine ilişkin Türkiye I. ve II. Ulusal Programların kabul edilmesiyle AB uyum çalışmaları konusunda somut adımlar doğrultusunda *EMNİYET TEŞKİLATINI* ilgilendiren önemli mevzuat değişiklikleri gerçekleştirilmiştir.

Bu bağlamda Emniyet Teşkilatının görev alanına giren konularda hukuki, idari ve kurumsal düzenlemelere ilişkin olarak kaydedilen gelişmeler her ay düzenli olarak Avrupa Birliği Genel Sekreterliğine iletilmektedir.

Bununla beraber AB ye uyum amacıyla çıkarılan uyum paketlerini tabana yayan ve her türlü çalışma AB komisyonunca incelenip değerlendirilerek her yıl için hazırlanan ilerleme raporuna yansıtılmaktadır.

Bu çerçevede uyum paketlerini müteakip 2002 İlerleme Raporu, Nisan 2003 de yayımlanan Katılım Ortaklığı Belgesi ve Temmuz 2003 de yayımlanan AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Program ve 2003 İlerleme Raporunun ardından *SİYASİ KRİTERLER İLE ADALET VE İÇİŞLERİ* alanında bir takım çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Bu öncelikler sıralanırken Avrupa Birliğinin Adalet ve İçişleri Politikasını inceleyeceğiz. Helsinki Zirvesi sonrası hızlanan mevzuat uyumlaştırma çalışmalarından Emniyet Genel Müdürlüğüne düşen görevlerin neler olduğu, AB-Türkiye arasında adaylık sürecinin başlaması ile ortaya çıkan çalışmalarda Teşkilat bağlamında neler yapılmalıdır? Nasıl bir çalışma izlenmelidir? Sorularına cevap aranırken AB Adalet ve İçişleri alanlarındaki Çalışmaların aksayan ve noksan yönleriyle Türkiye’nin uluslar arası düzeyde bu çalışmalarına kurum olarak uyum durumunu inceleyeceğiz.

Lüksemburg Zirvesi ve devam eden süreçte AB-Türkiye ilişkilerinin temel belirleyicisi olan Kopenhag Kriterlerinden İçişleri Bakanlığı ve Emniyet Teşkilatını doğrudan ilgilendiren “*demokratik bir yönetim, insan ve azınlık haklarına saygılı kalıcı kurumlara sahip olma*” kriteri ele alınacaktır.

Bu bağlamda İçişleri Bakanlığı ve Emniyet Teşkilatının bu kriterleri yerine getirirken önemine ve entegrasyonun sağlanmasında kurumun üzerine düşen görevlere değinilecektir.

3.BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ ADALET VE İÇİŞLERİ UYGULAMALARI

3.1. AVRUPA BİRLİĞİ ADALET VE İÇİŞLERİ POLİTİKALARI

3.1.1. Adalet ve İçişleri Alanında İşbirliği

İçişleri ve adli konularda işbirliğini 50 yıldan fazla bir süredir özellikle Avrupa Konseyi bünyesinde iki taraflı ya da başta Interpol ve Birleşmiş Milletler olmak üzere bölgesel ve global düzeyde sürdüren AB üyesi ülkeler, son yıllarda bu alanlardaki işbirliğini değişik seviyelerde geliştirmek ve AB'nin ortak politikası haline getirmek çabası içindedirler.

Bu alanlarda AB'deki gelişmeler özellikle *göç, iltica, polis ve ceza hukuku* gibi alan ve konularda ortaya çıkan gelişme ve ihtiyaçlara bağlı olarak ortaya çıkmıştır.

Dolayısıyla bu alanlardaki ciddi gelişme ve yapılanmalar, AB'nin başlangıçtaki hedeflerini aşan yeni durum ve politikaların yarattığı bir sonuçtur. Avrupa Birliği üyeleri ülkeler arasında meydana gelen birtakım aksaklıklar, ülkeler arasında adalet ve içişleri konusunda bir işbirliği tesis etmek ve geliştirmek ihtiyacı belirlemiştir.

Ulusal politikaların ortak uygulamalarla uyumlu hale getirilmesi yanı sıra zamanla AB'nin kendi bünyesinde bu alanlarda yeni bir kurumsal yapılanma ve yasal düzenlemelerin oluşmasına yol açmıştır.

Bu konuda diğer önemli bir hususta bu alanların niteliği itibarıyla hassas boyutları olması ve Avrupa'nın bütünleşmesi projesi içerisinde bu ölçüde bir öneme sahip olacaklarının önceden kestirilememesi idi. Konuların hassas niteliği başlangıçta bu alanların birer "iç mesele" olarak kalması ve dolayısıyla ulusal düzeyde ele alınması gerektiği yönünde bir anlayışın hâkim olmasına sebep olmuştu.

14.06.1985 tarihinde imzalanan ve 30.06.1993 tarihinde yürürlüğe giren Schengen Anlaşmasının dâhili sınır kontrollerini kaldırması ile özellikle sınır aşan suçlarda artış olacağı beklentisi AB'de polis, gümrükler ve adli konulardaki işbirliği sürecine yeni bir anlam ve boyut getirmiştir.⁶⁸

⁶⁸ Haluk Kabaalioğlu, "Avrupa Birliğinin Adalet ve İçişleri Politikası" **Avrupa Birliği Ortak Politikaları ve Türkiye**, Yeditepe Üniversitesi Yay. İstanbul, 2003, s.489.

Bu yeni duruma uygun olarak; telafi edici önlemler olarak adlandırılan bir takım yeni ve somut uygulamalara geçilmeye başlanmıştır. Yani, AB de Adalet ve İçişleri konularındaki gelişmeler özellikle kişilerin serbest dolaşımı prensibi ile paralellik arz etmiştir.

Ayrıca terörizm, uyuşturucu ve nükleer maddelerle insan kaçakçılığının birer global problem haline gelmesi üye ülkeleri bu fenomenleri kontrol altına almada ulusal mekanizmaları güçlendirici ortak politika arayışına itmiştir. Üye ülkelerin İçişleri ve Adalet Bakanları polis teşkilatları adli kurumlar ve gümrükler arasında işbirliği ve kişilerin serbest dolaşımı gibi spesifik konuları görüşmek amacıyla düzenli toplantılar tertip etmektedirler.

1993 de Maastricht antlaşmasıyla terörizmle mücadele konusu da dâhil olmak üzere sivil ve kriminal meselelerde adli işbirliği üye ülkelerde ortak yarar konusu haline getirmiştir.

17 Haziran 1997 tarihli Amsterdam zirvesinde Konsey organize suçlara karşı mücadelede uygulamaya dönük işbirliğini geliştirmek ve gerekli durumlarda ulusal hukukların yakınlaştırılmasını sağlamak amacıyla bir eylem planı hazırlamıştır.

02 Ekim 1997 Amsterdam Antlaşması da⁶⁹ kriminal meselelerde adli işbirliği ile kurumsal düzenlemeler sağlanmıştır. İçişlerinde işbirliğinin temelinde üye ülke polis teşkilatları arasında özellikle ciddi suçlarla mücadelede karşılıklı yardımlaşma vardır. Mevcut kurumsal ve hukuki yapılanma Adalet ve İçişleri alanında Avrupa Birliği entegrasyonunun en problemli ve en sorunlu alanını oluşturmaktadır.⁷⁰

Adalet ve İçişlerinde İşbirliği alanı özellikle insan haklarının korunmasına yönelik çalışmalarda da bulunmaktadır. İnsan hakları konularının AT ya da AB entegrasyon sürecinin herhangi bir alanında da gündeme gelmesine rağmen Adalet ve İçişleri İşbirliği alanında genellikle toplanma hakkı, adil yargılanma hakkı, mahremiyet hakkı ve özellikle iltica talebinde bulunanlar açısından işkence, kötü muamele ve onur kırıcı muameleye maruz kalmama hakkı gibi klasik temel haklar konuları özel önem arz etmektedir.

⁶⁹ Füsün Arsava, "Amsterdam Anlaşmasının Avrupa Birliği Hukukuna Katkıları", Ankara, A.Ü.S.B.F. Yayınları, No:589, 2000, s.39.

⁷⁰ Steve Peers, *EU Justice and Home Affairs Law*, London, Pearson Education LTD, 2000, pp. 1-7.

Bu nedenle bu işbirliği alanıyla ulusal ve uluslar arası insan hakları prensipleri arasında yakın bir ilişki ve etkileşim söz konusudur. Adalet ve İçişlerinde İşbirliği kurallarının oluşturulması ve uygulanmasında şeffaflık ve açıklık konusunda devam etmekte olan ciddi eksiklikler mevcuttur.

Bu durum kısmen Adalet ve İçişlerinde İşbirliği konularının büyük bir kısmının özellikle Schengen in entegrasyon süreci içerisinde AT hukuk sistemi dışında ele alınmasından ve kısmen bu alandaki işbirliğinin operasyonel tabiatından kaynaklanmaktadır.

Özellikle Avrupa Konseyi bu alandaki bilgileri sınırlı bir şekilde yayınlamakta bu bilgilerin açıklanmasını belirli kurallara bağlamakta ve bunların açıklanmasında ketum davranmaktadır. Bu da kamuoyunun alandaki gelişmeleri ve uygulamaları takip edememesine yol açmaktadır.

Bu durum Adalet ve İçişlerinde İşbirliği alanına ilişkin kuralların ulusal düzeydeki uygulamalarının değerlendirilmesini güçleştirmekte ve dolayısıyla *insan hakları ve temel hak ve hürriyetlerin ihlali* riskini artırdığından Avrupa'nın gelişmesine tersine etkiler yaratabilmektedir.

3.1.2. Avrupa Birliği'nde Adalet ve İçişlerinde İşbirliği Alanının

Tarihsel Gelişim Süreci

İLK DÖNEM

Avrupa Birliği'nde “Adalet ve İçişleri Konularında İşbirliği” sürecinin kökleri, aslında 1967 tarihli kısaca “Nepal Sözleşmesi” olarak bilinen “Gümrük İdareleri Arasında Sahtekârlık ve Dolandırıcılığın önlenmesi için Karşılıklı Yardımlaşma ve İşbirliğine Dair Nepal Sözleşmesi’ne “ kadar uzanmaktadır.

1967 Nepal Sözleşmesi, üye ülkeler arasında Adalet ve İçişlerinde işbirliği alanında karşılıklı yardımlaşmanın ilk yasal adımını oluşturmuştur.⁷¹

AT’ nin göç, iltica hakkı, polis ve adli konulardaki işbirliği süreci, 1975’den itibaren büyük ölçüde hükümetler arası işbirliği (intergovernmental co-operation) esasına dayalı olarak AB kurumlarının etki alanı dışında cereyan etmiş ve bu durum belirli problemler yarattığından Maastricht ve Amsterdam Anlaşmaları’nda AB kurumlarını daha etkin kılınmasına çalışılmıştır.

⁷¹ Arif Köktaş, a.g.e. ss.152–154.

3.1.2.1. Avrupa Topluluğu'nda TREVI Grupları

TREVI GRUPLARININ ORTAYA ÇIKIŞI VE YAPISI

“Kamu güvenliği” bağlamında suçla mücadele ve polis işbirliği konusunda Avrupa Topluluğu Üyeleri arasında resmi işbirliği sürecinin başlangıç noktasını 1976’da kurulan “TREVI GRUPLARI (The Trevi Groups)” oluşturmuştur.

TREVI; Terrorism (Terörizm), Radicalism (Radikalizm), Extremism (Aşırılık) and Violence (Şiddet) International”, şeklinde İngilizce kavramlardan oluşur.

Aralık 1975’de toplanan Bakanlar Konseyi, Trevi Grubu’nun kurulmasına ilişkin ilk kararı almış ve ilk toplantısını Haziran 1976’da Lüksembourg’da yapmıştır.

Bağımsız bir teşkilat ya da örgüt olmaktan ziyade gerçekte forum niteliğinde bir çalışma grubu olan TREVI’lerin esas görev alanı, “terörizm” ve “iç güvenlik”⁷² olmasına rağmen; faaliyetleri 1985’den itibaren “yasadışı göç” ve “organize suç”la mücadeleyi kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

12 AB Üyesinden oluşan TREVI’lerin toplantılarına Avusturya, Kanada, Fas, Norveç, İsveç, İsviçre ve ABD’den oluşan kısaca “Trevi Dostları(Friends of Trevi)” olarak anılan 7 ülke daha katılıyordu. Başlangıçtaki amacı “terörizmle mücadele için Avrupa düzeyinde daha geniş bir işbirliğini gerçekleştirmek” olan TREVI’nun bu rolü, daha sonraları uyuşturucu trafiği ve diğer ciddi nitelikteki örgütlü suçlarla mücadeleyi de kapsayacak şekilde genişletilmiş ve Europol, TREVI Grubu’nun gündemine dâhil edilmiştir.

Zira AB Konseyi’nin 04 Aralık 1988 tarihli Rhodes Zirvesi’nde “AT’nun hedeflerinin başarılabilmesinin terörizm, uluslararası suçlar ve yasadışı uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadelede işbirliğindeki ilerlemeye bağlı olduğu” yönünde bir deklarasyon yayınlanmıştır.

Bu deklarasyondan bir yıl sonra, 15 Aralık 1989 tarihinde Paris’de toplanan Trevi Bakanları, “ Paris Deklarasyonu (The Paris Declaration)” olarak bilinen, adli ve güvenlik alanlarında işbirliğinin önemini vurgulayan bir deklarasyonu kabul ettiler. Bu deklarasyonun önsözünde, AB Konseyi’nin Rhodes Deklarasyonu’ndaki görüşü tekrarlanarak, AT’ nun dışarıya kapanması fikri reddedilmiş ve serbest dolaşımın önemi vurgulanmıştır.

⁷² Ertan Beşe, **Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları**, Ankara, Seçkin yayıncılık, 2002, s.121.

1989 Paris Deklarasyonu'nda genel çerçevesi çizilen önlemler, biraz daha güçlendirilerek, TREVI Bakanları'nın Haziran 1990 Dublin Toplantısı'nda daha iyi bir polis işbirliği için spesifik önlemleri ihtiva eden bir “ Dublin Eylem Programı (The Dublin Programme of Action) olarak kabul edilmiştir.

Bu eylem programı çerçevesinde; terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı ve organize suçla mücadele için personel ve bilgi değişimini arttırılması ve hava deniz limanları, tren istasyonları gibi sınır noktalarında görev yapan polis birimlerini düzenli olarak toplanmaları önerilmiştir

Kararlaştırılan diğer önlemler ise; irtibat memurlarının görevlendirilmeleri, aranan şahısların posterlerinin çıkarılması, hızlı ve güvenilir bir iletişim sağlanması, ortak soruşturma timlerini oluşturulması, eğitim ve araştırma imkânlarının geliştirilmesi ve bilgi paylaşımından ibarettir.⁷³ Paris Deklarasyonu ve Dublin Eylem Programı aynı zamanda Trevi Grubunun stratejik hedeflerini bir bütün olarak açıklayamaya yönelik önemli iki adım olmuştur.

Trevi Grubu profesyonel suçluların uluslar arası polis işbirliği ve ulusal makamların yetkilerinin sınırları konusundaki boşluklardan artan bir şekilde yararlandıkları ve bu nedenle sınır aşan suçlarda ciddi oranda artış olduğunu dikkatleri çekmek istemişlerdir. Bundan dolayı Paris Deklarasyonu bu alandaki işbirliğinin geliştirmenin önemini ve bu anlamda bireysel ve kolektif özgürlükler, insan hakları temel hak ve hürriyetlere ve hukuk devleti prensiplerine saygı gösterilmesi gereğine vurgu yapmaktadır.

Paris Deklarasyonu ile Trevi Grubu terörizm, uyuşturucu trafiği, kara-para aklama gibi diğer ciddi nitelikli organize suçlarla mücadeleye öncelik verilmesine karar vererek bu hedefleri gerçekleştirmek üzere bir takım önlemler belirlemiştir. Bu önlemler; bilgi değişimi için iletişim metotlarının geliştirilmesi, irtibat görevlilerinin atanması, istihbarat değişim, AT ülkeleri arasındaki kara ve deniz sınırlarının daha iyi kontrolü, sıcak-takip, eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesi, teknik bilgi paylaşımı ve AT üyesi olmayan ülkelerle işbirliği geliştirilmesi gibi hususları içermektedir.

⁷³ John Benyon, **Police Co-operation in Europe: An Investigation**, Leicester, University of Leicester, Center the Study of Public Order, 1993, pp. 157–158.

TREVI'ler, en üst düzeyde 12 Üye Ülke'nin polis ve iç güvenlik konularından sorumlu bakanlarının oluşturduğu ve başlıca siyasi sorumluluğa sahip TREVI Bakanları; orta düzey ise Kıdemli Memurların oluşturduğu “ Trevi Grubu” ve alt düzeyde de; “Çalışma Grupları” olarak üç farklı seviyede faaliyet göstermişlerdir. Trevi Bakanları 6 ayda bir kez toplanırlar ve toplantılar dönem başkanı olan üye ülkede gerçekleştirilirdi.

Kıdemli Memurların oluşturduğu Trevi Grubu, Üye Ülkeleri temsil eden kıdemli kamu görevlileri ve üst düzey Emniyet Mensuplarından oluşmaktadır.

Görevi, Bakanlara ilgili politikalar konusunda tavsiyede bulunmak çalışma gruplarından gelen raporları koordine etmektir. Çalışma Grupları ise; kamu görevlileri, polis memurları ve zaman zaman da ilgili birimlerin temsilcilerinden oluşmaktadır.⁷⁴

Kıdemli Memurları ve Çalışma Grupları, Trevi Bakanları'ndan daha sıkça toplanırlardı. Çalışma Grupları, Trevi Bakanları'nın toplantısından önce gündem konusuyla ilgili rapor hazırlar ve bunu kıdemli memurlar vasıtasıyla Bakanların toplantısına iletilir.

Adalet ve İçişleri alanlarında birliğin etkinliğini geliştirmek ve daha demokratik bir kontrol sağlamak için, çalışma gruplarının AB' nin yasal çerçevesi içinde tek bir şemsiye altında toplanması ihtiyacı ortaya çıktı.

1993 Maastricht Anlaşması (ABA), Üçüncü Sütun (Başlık VI(Title VI) ile birlikte AB üye ülkeler arasında adalet ve içişleri alanlarında işbirliği için yeni bir temel teşkil etti.

TREVI GRUPLARININ YAPISI

1. SEVİYE: *Adalet ve İçişleri Bakanları*
2. SEVİYE: *Kıdemli Memurlar Trevi Grubu*

Trevi Çalışma Grubu I: Anti-Terörizm

Trevi Çalışma Grubu II: Kamu Düzeni. Teçhizat ve Eğitim

Trevi Çalışma Grubu III: Uyuşturucu ve Organize Suçlar

Trevi 1992: Dâhili Sınırların Kaldırılması

3. SEVİYE: *Ad Hoc Çalışma Grupları*

Ad Hoc Adli İşbirliği Çalışma Grupları

⁷⁴ Haluk Kabaalioğlu, a.g.e. s.508.

Ad Hoc Uluslar arası Örgütlü Suç

Ad Hoc Göç Grubu

Ad Hoc Grubu

Ad Hoc Europol Çalışma Grubu

Ad Hoc Europol Proje Grubu

TREVI GRUPLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

MAKRO DÜZEYDE:

TREVI Çalışma Grupları'nın özellikle 1992 ve 1993 yıllarındaki faaliyetleri, Avrupa'da belirli alanlarda polis işbirliği konusunda son derece dikkate değer bir hız ve ivme kazanmıştır.

TREVI Grubu, AB içerisinde daha yakın bir polis işbirliği yaratılması için siyasi kararlılık oluşturulması açısından çok kritik bir rol oynamıştır. Çünkü TREVI Grubunun AT içinde polis işbirliğinin geliştirilmesi prensibini teşvik ettiğinde hiç şüphe yoktur.

TREVI Grubunun, AT ülkelerinin hukuk icrası konusunda aralarındaki rekabet ve güvensizliği azalttığı; karşılıklı saygı ve güveni artırdığı bilinmektedir. Bütün bunlar sonuçta Europol'un doğmasını sağlamıştır.⁷⁵

Daha üst düzeyde ise; TREVI Grubu, terörizm ve diğer ciddi suçlarla mücadelede gerekli adımları atamayan devletlerin hükümetleri arasında şüphelerin azalmasına yardımcı olarak, bir ölçüde eski güvensizlik ve düşmanlıkların azalmasına sebep olmuştur. Böylece TREVI polis işbirliği ve iç güvenlik alanında Avrupa'da bir siyasi kararlılığın oluşmasını sağlamıştır.

Sonuçları itibariyle bazı üye ülkeler için olumlu imkânlar sağlayan bu işbirliği süreci hükümetler arası işbirliğine dayalı bir modele dayanması nedeniyle diğer taraftan bazı problemler doğurmuştur.

Bunlardan birincisi; farklı çalışma gruplarının birbiriyle ilişkili olan konulardaki faaliyetlerini koordine etme güçlüğüdür. Bu gruplar, birbirinden ayrı bir şekilde çalışmışlar ve farklı bakanlar grubuna rapor vermişler ve bunların çalışma raporları, bu nedenle çoğu zaman biri diğerinin tekrarı niteliğinde olmuştur. Ayrıca, bu yöntemle ortaya çıkan önlem ve uygulamalar üzerinde gerek AP ve gerekse ulusal parlamentoların kontrol sağlayamaması, bu tür bir işbirliğinin doğal sonucu olmuştur.

⁷⁵ Ertan Beşe, a.g.m. ss. 470-472.

MİKRO DÜZEYDE:

TREVI Grubunun başta anti-terörizm ve narkotik alanında olmak üzere polis işbirliğinin geliştirilmesindeki makro düzeyde katkıları genel olarak edilmekle birlikte, polis işbirliğinin mikro düzeyindeki etkinliği tartışmalı olmuş, uygulamada bir takım problemlerin olduğu ileri sürülmüştür.

TREVI’NİN eleştirildiği hususlar genellikle çalışma metotları üzerinde odaklanmıştır. Bütün bu eleştiri noktaları, aynı zamanda TREVI’ NİN başarısını etkileyen temel problemleri ortaya koymuştur. Bunlardan bazıları ana başlıklar halinde aşağıdaki şekilde sıralanabilir.

1. TREVI Grubu, öncelikle hükümetler arası⁷⁶, siyasi ve kıdemli memurlar düzeyinde faaliyet göstermiş ve hukuk icracı kurum ve personelin yetki ve sorumlulukları yeterince dikkate alınmamıştır. Maastricht Antlaşması (ABA)’nın Madde K ile getirmiş olduğu yenilikle, Polis İşbirliği Grubu (The Police Co-operation Group) oluşturulmuş ve Antlaşma’ nın yürürlüğe girmesiyle birlikte TREVI’LER yeni yapı içerisinde dereceli olarak kendiliğinden ortadan kalkmıştır.

2. TREVI Grubu’ nun yapısının “etkisiz” ve “tutarsız” olduğu ileri sürülmüştür. TREVI Grubu, daimi bir sekreteryaya ve çalışma merkezinden mahrum kalmış ve bu nedenle çalışma grupları arasında gerekli koordinasyon sağlanamamış, dolayısıyla kurumsal halde yetersiz kalmıştır.

3.TREVI Grubunun politikalarının belirlenmesi ve icra-i eylem bakımından tam anlamıyla sorumlu ve meşru bir yapıda olmadığı ileri sürülmüştür. TREVI Grubu genel olarak ortak sorumluluk mekanizmasına sahip olmamış bakanlar bireysel olarak sadece ulusal düzeyde siyasi sorumluluğa sahip olmuşlardır.

Bu nedenle de polis işbirliğinin sağlanması konusunda pratik bir ilerleme ve başarı kaydedilmesi için desteği son derece gerekli olan polis teşkilatları tarafından şüpheyile karşılanmıştır.

4.AB üyesi ülkeler TREVI lerin fonksiyonlarını gereği gibi ifa edebilmesi için ceza hukuku ve yasal sistemlerindeki farklılıkların ortadan kaldırılması ya da en azından minimum seviyeye çekilmesi gerektiğini düşünmüşlerdir.

⁷⁶ Hükümetler arası işbirliğinin geleneksel araçları ise şunlardır: **Anlaşmalar, karar tasarıları, sonuçlar ve öneriler.**

5.TREVİ Grubu çok fazla gizlilik içermekle suçlanmıştır. Buna karşılık olarak ise TREVİ grubunun faaliyetleri konusundaki gizlilik için makul nedenlerin olduğu örneğin özellikle terörizm ve organize suçla mücadeleye ilişkin belirli operasyonel nitelikli bilgi antlaşma ve kararların kamuoyuna duyurulmasının yanlış olacağı ileri sürülmüştür.

3.1.3. Avrupa Tek Senedi (The Single European Act)

1986 Avrupa Tek Senedi (ATS) temel amacının dâhili sınırların olmadığı bir alan yaratmak olması nedeniyle AB nin gelişim sürecinde önemli bir dönüm noktası olmuş ve özellikle de hükümetler arası işbirliği esasına dayanan adalet ve içişlerinde işbirliği politikasına yeni bir ivme kazandırmıştır.

Bütün Avrupa ve Avrupalı olmayan ülke vatandaşlarının serbest dolaşımı fikri sonuçta sınır kontrollerinin kaldırılması ya da en azından aşamalı olarak azaltılması gereğini ortaya koydu.

Tek Senedi in yürürlüğe girmesiyle birlikte bu alanlarda ortaya çıkan ihtiyaçlar AT nun 1986 yılında Ad Hoc Göç Grubu,1989 Uyuşturucu Mücadele Avrupa Komitesi⁷⁷ ve gümrük meseleleri ile ilgili Karşılıklı Yardımlaşma Grubu⁷⁸ gibi yeni çalışma grupları oluşturmaya zorlamıştır. Fakat bu çalışma grupları Topluluk yasal çerçevesi dışında meydana gelmiştir.

3.1.4. Schengen Mutabakatı ve Schengen Sözleşmesi

Almanya, Belçika, Fransa, Lüksemburg ve Hollanda tarafından 14 Haziran 1985 tarihinde imzalanan Schengen Anlaşması anlaşmayı imzalayan devletler Topluluğun diğer üye devletleri veya üçüncü ülkelerin tüm vatandaşları arasında bir serbest dolaşım rejiminin yerleştirilmesi amacıyla ortak sınırlardaki denetimlerin giderek kaldırılmasını öngörmektedir.

Schengen Sözleşmesi de 19 Haziran 1990 tarihinde bu beş ülke tarafından imzalanmıştır. Bu sözleşme serbest dolaşımın uygulanmasına ilişkin güvence ve koşulları tamamlamaktadır.

Amsterdam Antlaşması ile AB müktesebatının bir parçası olan Schengen müktesebatına aday ülkelerin uyum sağlaması gerekmektedir. Aday ülkelerin İngiltere ve İrlanda gibi Schengen dışında kalma imkânı bulunmamaktadır.

⁷⁷ The European Committee to Combat Drugs (CELAD) 1989.

Her aday ülke Schengen Uygulama Faaliyet Planı hazırlayarak Birliğe sunmaktadır. Bu çerçevede sınır güvenliği, vize, iltica ve göç konularında Birliğe uyum çalışmaları yürütülmektedir. Schengen alanı kapsamında yer alan üye ülkelerin kendi aralarında daha sıkı işbirliği geliştirmelerine de sistem çerçevesinde izin verilmektedir.

Özellikle bazı üye ülkeler Avrupa Topluluğunun en önemli varlık nedenlerinden biri olan tek pazara geçebilmesi için insanların serbest dolaşimleri bağlamında sınırlarda yapılan denetlemelerin yani en geniş anlamda kimlik kontrollerinin kaldırılması gereğine önceden beri işaret ediyorlardı.

Kişilerin serbest dolaşımı ve adalet ve içişlerinde işbirliği konularında tam bir uzlaşma sağlanarak ilerleme kaydedilmesinin AT'nun mevcut yasal çerçevesi içinde güç olduğunun anlaşılması üzerine 14 Haziran 1985 tarihinde Lüksembourg'un Schengen isimli kasabasında bir araya gelen Fransa, Almanya, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda dâhili sınırların olmadığı bir bölge oluşturmak ve bu alanda uygulanacak politikaları içeren bir tasarı hususunda mutabakata vardılar.

Bu beş ülke tarafından ittifak edilen bu tasarı 19 Ocak 1990 tarihinde imzalanmış ve İngiltere ve İrlanda dışında diğer bütün AB üyesi ülkeler tarafından onaylayarak 30.06.1993 de yürürlüğe girmesi kabul edilmiştir. Schengen Mutabakatı ve Sözleşmesinin ardından Schengen Alanı olarak anılan bir bölgede ortaya çıkmış oldu.

Schengen Sözleşmesinin aslında iki temel amacı vardı.

Bunlardan birincisi;

Vize, iltica, polis ve adli konularda üye devletlerin işbirliğine ilişkin mevzuatı uyumlaştırmak suretiyle harici sınır kontrollerini geliştirmekti. Bu amaçla imzacı üye devletlerarasındaki dâhili sınırlar kaldırılarak tek bir harici sınır oluşturuldu.

Bu sınırların kontrolü amacıyla vize iltica ve giriş-çıkışların kontrolüne ilişkin ortak kurallar belirlenmesinin yanı sıra AB ülkelerinin merkezleri ve konsolosluklarının belirli şahıslar, çalıntı ya da kayıp eşyalar hakkında bilgi edinmelerini sağlayacak bir otomatik şebeke olan “ Schengen Enformasyon Sistemi” bazı mekanizmalar oluşturulmuştur.

⁷⁸ The Mutual Assistance Group (MAG)

Schengen Bilgi Sistemi Schengen sisteminin en önemli araçlarından biri olmuştur. Üye Ülkeler Merkezi bir sisteme bağlı olan ve SIRENE olarak adlandırılan ayrı bir sistem tarafından desteklenen ulusal şebekeler vasıtasıyla; polis, gümrük ve diğer kuruluşlar arasında bilgi alışverişinde bulunabilmektedirler.

İkinci amaç ise;

Hukuk ve düzeni bozmayacak şekilde serbest dolaşıma ilişkin düzenlemeler yaparak ve buna uygun gerekli güvenceleri sağlayarak dâhili sınır kontrollerinin kaldırılmasını kolaylaştırmaktır.

Bütün mevzuat gizli kabul edilenler hariç olmak üzere AB nin Resmi gazetesinde yayımlanmaktadır.⁷⁹

25 Üyeli AB de Birleşik Krallık ve İrlanda Schengen Sözleşmesinin dışında kalmıştır. Bunda özellikle Birleşik Krallık ve İrlanda Cumhuriyetinin diğer AB üyesi ülkelerle karasal sınır bağlantılarının olmaması ve bu nedenle zorunlu kimlik kartı taşımak gibi ortak ve etraflı bir güvenlik sistemi geliştirmek zorunda kalmamaları rol oynamıştır. Bu iki ülkenin bölgedeki polis işbirliğini amaçlayan diğer benzeri uygulamalara da katılmamıştır.

Bununla birlikte diğer AB ülkeleriyle ortak karasal sınırları olmasa da Birleşik Krallık ve İrlanda'nın özellikle Kuzey İrlanda ve İrlanda Cumhuriyeti dikkate alındığında kendi aralarında kara sınırları bulunmaktadır.

Bu nedenle iki ülke arasında "pasaportsuz" bir ortak seyahat bölgesi oluşturulmuştur. Dolayısıyla Güney ve Kuzey İrlanda arasındaki karasal sınırlar gibi bir sınır kontrolüne tabi değildir.⁸⁰

Bu durumda AB'nin kişilerin serbest dolaşımı prensibini kural olarak kabul etmekte ve nereden geldiklerine bakılmaksızın bütün üçüncü ülke vatandaşları üzerinde kontrol haklarını sürdürmek istemektedirler. SCHENGEN in bütün AB üyesi ülkeleri çatısı altına almada başarısız kalması sonuçta AB ülkeleri arasında iki kategori yaratmıştır.

Bu da AB'nin bütünleşmesi ve AB genelinde hukuk uygulamaları alanında işbirliği için tek ve entegre olmuş bir sistemin yaratılmasına engel teşkil etmektedir.

⁷⁹ AB yasasının Resmi gazetede yayımlanması varsayım olarak diğer önemli bir fonksiyon daha görmektedir. AB ye tam üyelik beklentisinde olan ülkeler, böylece kendi iç hukuklarını AB hukukunun gelişmesine adapte etme şans ve imkânı bulmaktadırlar.

⁸⁰ Beşe, a.g.e. s.81.

AB Konseyi bu alanda bütünleşmeyi sağlamak ve lokomotif rolü üstlenmek üzere bir takım adımlar atarak Schengen Mutabakatı ile yaratılan Yürütme Komitesinin yerini almıştır.

01 Mayıs 1999 da Konsey Schengen Sekreteryasını bu Sekreteryanın personeline ilişkin düzenlemelerde dâhil olmak üzere Konseyin Genel Sekreteryasını dâhil edilmesine ilişkin usulleri tespit etmiştir. Bunu takiben Konseye yardımcı olmak üzere yeni çalışma grupları kurulmuştur.

Sonuç olarak; Bu ülkeler arasında başlatılan işbirliğinin ilk somut örneği olan Schengen alanı AB'nin yasal ve kurumsal çerçevesi içinde yerini almış ve AB'nin Parlamentosunun siyasi ve ATM nin de yargı yetkisi alanına girmiştir.

3.1.5. Avrupa Birliği Antlaşması (Maastricht Antlaşması) ve Üçüncü

Sütun

Avrupa Topluluğu'na üye ülkelerin Dışişleri ve Maliye Bakanları politik ve parasal birlik konusunda sekiz yıl süren tartışmaların ve 18 aydan fazla süren müzakerelerin sonucunda uzlaşmaya vararak 07 Şubat 1992 tarihinde Maastricht de yaygın şekilde Maastricht Anlaşması ya da Avrupa Birliği Anlaşması (ABA) olarak bilinen Avrupa Birliği Hakkında Anlaşma (The Treaty on European Union(TEU)) yı imzaladılar. ABA ekonomik ve sosyal gelişme ve yakınlaşmanın sağlanması için AT kurumlarında gerekli değişiklikleri yapmayı amaçlamıştır.⁸¹

Maastricht Anlaşması Avrupa Birliği esası üzerine kurulmuş olup “Avrupa Topluluğu (AT)nun adını AVRUPA BİRLİĞİ(AB) ne dönüştürmüştür.”⁸²

Maastricht Anlaşmasının temel amacı;

Avrupa Topluluğunun siyasi, ekonomik ve parasal birliğe doğru gelişmesini kolaylaştırmak ekonomik, sosyal ve siyasi gelişme ve uyumu geliştirmektir.

ABA' nın diğer önemli hedeflerinden birisi de

AB vatandaşlığı yoluyla Avrupa halkının hak ve çıkarlarının korunmasını güçlendirmektir. Diğer önemli bir amaçta zamanla ortak bir savunma sistemine götürecek olan “Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”dır.

Bu da AB nin *İkinci sütununu* oluşturmaktadır.

⁸¹ Commission of the European Union , Luxemburg:Office for Official Publications of the EC ,1992, p.5.

⁸² Faruk Şen ve Çiğdem Akaya, a.g.e. s.56.

ABA'nın temel özelliklerinden birisi; *ÜÇÜNCÜ SÜTUN (The Third Pillar)* olarak adlandırılan “ADALET ve İÇİŞLERİ” konularında üye ülkeler arasında kapsamlı işbirliği öngören hükümler ihtiva etmesidir.

Maastricht Anlaşmasının yarattığı bu üçlü yapı AB'nin üç sütun üzerine oturduğunu ifade etmek üzere “*ÜÇ SÜTUN TEORİSİ*”⁸³ olarak anılmaktadır.

Bu üç sütun şunlardır.

1. *Sütun:* Avrupa Toplulukları: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu(AKÇT); Avrupa(Ekonomik) Topluluğu (AET-AT); Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) nun politikaları ile ilgili düzenlemeleri;
2. *Sütun:* ABA'nın Başlık V (Title V) altında düzenlenen “ Ortak Dış ve Güvenlik Politikası” (ODGP);
3. *Sütun:* ABA'nın Başlık VI (Title VI) altında düzenlenen “Adalet ve İçişleri Konularında İşbirliği”

Üye ülkeler ABA' nı görüşürlerken bazı konuları “ortak yarar” esasına bağlı olarak birliğini ya da ortak politikaları gerektiren alanlar olarak belirlediler.

Bunlar arasında“iltica”, göç”, “harici sınır kontrolleri” “uyuşturucu trafiğinin önlenmesi” “uluslar arası sahtecilik”, “medeni ve ceza hukukuna ilişkin hususlar”, “terörizmle mücadele ve uluslar arası örgütlü suçlara karşı önlem alınması”

gibi konular yer almıştır. Bu konulara ilişkin olarak “Adalet” ve “İçişleri” alanında yoğun işbirliği amaçlanmıştır. ABA'nın “iç güvenlik” konusundaki hükümleri, hükümetler arası işbirliği temelinde ortak yarar teşkil eden belirli alanları özellikle 9 alanı kapsamaktadır.⁸⁴

Avrupa Konseyinin himayesi altında;

Kriminal Meselelerde Adli İşbirliği

1957 tarihli Suçluların İadesi Sözleşmesi

1959 tarihli Kriminal Meselelerde Adli İşbirliği

1978 tarihli aynı konu ili ilgili protokol

Bu sözleşmelerden en önemlileri yine

⁸³ Gülören Tekinalp ve Ünal Tekinalp, *Avrupa Birliği Hukuku*, İstanbul, Beta,1997, s.16.

⁸⁴ “**Treaty on European Union (TEU)**” International Legal Matters 31/2,(March 1992) ,pp.327–329, Treaty On European Union “ Commission of the European Communities Background Report”, ISE/B25/9. Sept.1992, p.5.

1957 tarihli Suçluların İadesi Dair Avrupa Sözleşmesi üzerinde şekillenmiş olan, 1995 tarihli “Avrupa Birliği Üye Devletleri Arasında Suçluların İadesi Prosedürlerinin Basitleştirilmesine Dair Sözleşme

Ve yine 1957 tarihli Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve 1977 tarihli Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi ne ilave hükümler getirerek iade kapsamını genişleten 1996 tarihli “AB Üyesi Devletler Arasında Suçluların İadesine Dair Sözleşmedir”.

3.2. AVRUPA BİRLİĞİNİ “ADALET VE İÇİŞLERİ” KONULARINDA İŞBİRLİĞİNE ZORLAYAN NEDENLER

1. AB’nin en temel kuruluşlarından birisi geniş bir Avrupa pazarı yaratmaktır bu da üye ülkeler arasında mal, hizmet, sermaye ve şahısların hiçbir engelleme ile karşılaşmaksızın serbest dolaşımı gerektiriyordu. Bu amaçla Üye ülkeler arasındaki sınır kontrolleri Schengen anlaşması uyarınca kurulmuştur.

Bununla birlikte şahısların sınırlardan kontrol edilmeksizin serbest geçişi Üye ülkeler açısından kamu düzeni suçla mücadele temel haklara ilişkin iç güvenlik sorunlarını gündeme getirmiş ve bunları çözümleme arayışı ortaya çıkmıştır. Bu problemlerin ortadan kaldırılması Üye Ülkelerin kendi aralarında (dâhili) ya da üçüncü ülkelerle (harici) sınırları arasında aynı düzeyde güvenlik önlemleri almalarını gerektirmiştir.

Bu şartlar Üye ülkeler arasında sadece kendi güvenliklerinin garantörü olmasını sağlayan bir dayanışmayı gerektirmiştir. Bu da Üye ülkelerin İçişleri, adli, gümrükler, göç ve polis gibi makamlar arasında güçlendirilmiş bir işbirliğine bağlıydı.

2. Dâhili sınır kontrollerinin ortadan kalkması yasadışı göç yasadışı ikamet ve çalışma gibi Üye ülkelerin birlikte çözümlemelerini gerektiren problemlere sebep olmuştur. Her üye ülkenin göç ve iltica konularına ilişkin hukuki, siyasi, idari ve kültürel dernekleri farklıydı.

3. Orta ve Doğu Avrupa’da otoriter rejimlerin çökmesiyle ortaya çıkan etnik ve bölgesel istikrarsızlığa karşı ortak hareket etme ihtiyacı, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin çökmesinin getirdiği ve Doğu Avrupa’nın jeopolitik görünümündeki dramatik dönüşümden kaynaklanan istikrarsızlık bu ihtiyacı çok daha önemli hale getirmiştir.

Bu iki temel hususa AB ülkelerinde ulusal polis kayıtlarına göre son 30 yılda suç oranlarında hızlı bir artış kaydedilmektedir. Bu durum Japonya hariç olmak üzere hemen hemen bütün endüstrileşmiş ülkelerde görülmektedir.

Bu ülkelerde yapılan anket ve alan çalışmalarına ve polis istatistiklerine göre suça maruz kalmak, suç mağduru olmak, adeta günlük hayatın bir parçası haline gelmiştir. Bu da kamuoyu araştırmalarında halkın birinci derecede gördüğü önemli sorunlar haline gelmektedir.

Suçlardaki genel artışın yanında doğal ve sentetik uyuşturucu madde kullanımında Avrupa genelinde bir artışta söz konusudur. İletişim ve ulaşım teknolojilerindeki artış bu maddelerin arz ve kaçakçılığı ve bunlardan elde edilen kara paranın aklanmasına yeni boyutlar getirmişti. Uyuşturucu maddelerin yanında diğer organize suç türleri sahtekârlık ve terörizm gibi ciddi suçlarda bir ülkenin kendi başına mücadelesini yetersiz kılan bir boyuta ulaşmıştır.

Bu da BM ve Avrupa Konseyi gibi diğer uluslar arası örgüt ve kuruluşlar gibi AB ni de ortak program ve politikalar geliştirmeye yöneltmişti. Maastricht Anlaşması bu dönem itibariyle 12 üyeden ibaret olan AB ülkelerine Schengenden farklı olarak bütün üye ülkeleri toplu bir şekilde bünyesine dâhil edecek bir iç güvenlik antlaşmasını mütalaa etme imkânı sağlamıştır. Maastricht in Üçüncü Sütunu adalet ve İçişleri konularını ilk defa Avrupa Birliği üye devletlerinin hükümetleri arasında hükümetler arası işbirliği konusu yapmıştır. Avrupa Topluluğu nun yetki alanının bütünü içinde resmen kabul edilmemiş olsa da AB nin daha geniş çerçevesi içerisine yerleştirilmiştir. Her biri çeşitli çalışma ekiplerinden oluşan 3 yönlendirme grubu şunlardır.

1.Göç ve İltica Çalışma Ekibi:

İltica, göç, vize, dış sınırların kontrolü ve iltica ya da göçler sonucu ortaya çıkmış evlerin ortadan kaldırılması gibi konularda çalışmaktadır.

Bu ekipler CIREA⁸⁵ ve CIREFI⁸⁶ olarak adlandırılmaktadır.

2.Güvenlik, Hukuk Uygulaması, Polis ve Gümrükler Çalışma Ekibi⁸⁷ :

Kontr-terörizm kamu düzeni ciddi suçla mücadele, Europol, gümrükler ve uyuşturucu konularında çalışmaktadır.

⁸⁵ The Centre for information, Discussion and Exchange- İltica Konusunda Enformasyon, Tartışma ve Mübadele Merkezi

⁸⁶ The Centre for Information, Discussion and Exchange on the Crossing Borders-Sınır Geçişleri ve Göç konularında Enformasyon, Tartışma ve Mübadele Merkezi

3. Adli İşbirliği Çalışma Ekibi⁸⁸ :

Medeni hukuka ve Ceza Hukukuna ilişkin konularda çalışmaktadır. Avrupa Birliği genelinde planlı bir bilgisayar ağı esasına dayanan Avrupa Enformasyon Sistemi⁸⁹ ve Gümrükler Enformasyon Sistemi⁹⁰ kurmaktan sorumludur.

12 Ülke bilgi ve deneyim mübadelesi konusunda polis işbirliği esaslarını ortaya koyacak genel prensipler konusunda anlaşma sağlanması için kararlılıklarını ortaya koymaktadır.⁹¹

Söz konusu işbirliği aşağıdaki hususları içermektedir.

1.Ulusal Kriminal Soruşturma ve Arama operasyonlarının koordinasyonundan sorumlu yetkilerinin desteklenmesi

2. Data Merkezlerinin oluşturulması

3. Durumun çok yönlü düşünülmesi ve araştırma yöntemlerinin tanımlanması için merkezi analiz ve bilgilerin değerlendirilmesi

4.Üye ülkeleri geliştirmek ve AB genelinde önleme stratejileri belirlemek üzere ulusal önleme ve programlarının toplanması ve analizi

5.Eğitim, araştırma, adli tıp ve kriminal bölümlerin geliştirilmesi için ulusal önlem ve uygulamaların toplanması ve analizi

3.3. EUROPOL(AVRUPA POLİS BÜROSU)

Avrupa Polis Ofisi oluşturulması yaklaşımı Lüksemburg Zirvesinde gündeme gelmiştir. Bu çerçevede üye ülkeler arasında başta uluslararası organize suç olmak üzere terör, uyuşturucu ticareti, v.b. ile mücadele amacıyla polisiye alanlarda işbirliği oluşturulmasını sağlayacak yeni bir organ kurulması öngörülmüştür.

Bu çerçevede Europol'ün kurulmasına ilişkin Konvansiyon Temmuz 1995 de imzalanarak 1 Ekim 1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

AB de polis işbirliğinin ulaştığı en somut nokta Avrupa Polis Bürosu yani EUROPOL dır.⁹²

⁸⁷ Security, Law Enforcement, Police and Customs

⁸⁸ Judicial Cooperation

⁸⁹ The European Information System(The EIS)

⁹⁰ The Customs Information System(The CIS)

⁹¹ "Declaration on Police Cooperation" Treaty on European Union ,March,1992,p.373.

⁹² The European Police Office (EUROPOL)

Avrupa Topluluğu bünyesinde bir polis teşkilatının kurulması fikri ya da kısaca bir AVRUPA POLİSİ düşüncesi ilk defa 28–29 Haziran 1991 tarihlerinde AT Bakanlar Konseyinin Lüksemburg Zirvesinde resmi anlamda kabul görmüştür. Fakat Europol benzeri bir yapılanmanın gerekliliği konusundaki tartışmalar gerçekte 1970 lere kadar uzanmaktadır. Lüksemburg Zirvesinde “Uyuşturucu İrtibat Görevlileri”⁹³ için hazırlanan bir uygulama rehberi konusunda bakanlar uzlaşmaya varmışlar ve yine bu toplantıda Başbakan Kohl Avrupa Kriminal Polis Bürosunun⁹⁴ kurulmasına ilişkin önerisini sunmuştur. Önerinin gerçekleşmesi Aralık 1991 de Maastricht Anlaşmasının VI. Başlığına dâhil edilmesi ve bu anlaşmaya ekli Polis İşbirliğine Dair Deklarasyonla⁹⁵ birlikte hız kazandı. AB ülkelerin polis işbirliğini Europol içinde AB genelinde bilgi değişimi için bir ortak yarar konusu olarak görececeklerini ifade etmektedir.

Polis işbirliğine Dair Deklarasyon ise Almanya’nın Haziran 1991 deki Lüksemburg Toplantısındaki önerisinde altı çizilen hedefler konusunda üye ülkelerin anlaştıklarını yinelemekte ve Avrupa da polis işbirliğini pratikte de geliştirmek için çeşitli fikirlerin değerlendireceğini vurgulamaktadır. Uygulamaya yönelik bir takım konuları düzenlemek üzere “Europol Proje Grubu” olarak adlandırılan yeni bir proje grubu oluşturuldu. Teoride her üye ülke bir gruba birer temsilci gönderebilecekse de yapılacak işlerin sınırlı olması nedeniyle temsilci sayısı uygulamada sınırlı tutuldu.

Projede görevlendirilen temsilciler üye ülkelerin uyuşturucu trafiğinde istihbarat deneyimi olan yüksek rütbeli polis ve gümrük yetkililerinden oluşuyordu.

Bütün bu çalışmalar neticesinde Europol ün kurulmasını sağlayan Europol Sözleşmesi 26 Temmuz 1995 de Konsey tarafından imzalanmış ve 1998 yılında yürürlüğe girmiştir.⁹⁶

“*Europol Uyuşturucu Birimi*” kurularak en az iki üye ülkeyi etkileyen suçlar konusunda bilgi ve istihbarat değişimini sağlamak, uyuşturucu trafiği ve onun önemli bir parçası olan kara para aklama olaylarıyla ve diğer örgütlü suç türleriyle uluslararası düzeyde mücadele etmek ve bu amaçla üye ülkelerin polis ve diğer teşkilatlarına yardımcı olmaktı.

⁹³ The Drugs Liaison Officers

⁹⁴ The European Criminal Police Office

⁹⁵ The Declaration on Police Cooperation

⁹⁶ www.europa.eu.int 02.04.2004.

Zamanla bu birimin faaliyet ve görev alanı, radyoaktif ve nükleer materyal kaçakçılığı, kaçak göçmen şebekeleri, motorlu taşıtlar kaçakçılığı ve bu tür kriminal faaliyetlerle birlikte yürüyen kara para aklama suçları ve insan ticareti ile mücadeleyi kapsayacak şekilde genişledi.

Europol Sözleşmesinin 01 Ekim 1998 tarihinde yürürlüğe girmesinden sonra Europolün kurulması için gerekli olan “irtibat görevlilerinin hak ve yükümlülükleri”, dosyalamaya ilişkin kurallar denetleme esasları personele ilişkin prensipler, gizlilik kuralları ile düzenlemeler ve karargâhlarla imtiyaz ve dokunulmazlıklara ilişkin düzenlemeler yapılmaya başlandı.

Üye Ülkeler Protokolün imzalanması esnasında ya da daha sonra yapılan bir açıklamayla Europol Sözleşmesinin yorumlanması konusunda ATM nin “ön karar” usulüyle yargı yetkisini kabul edeceklerdir.

Bütün hazırlıkların gerçekleştirilmesinden sonra Europol 01 Temmuz 1999 İtibariyle çalışmaya başlamış ve aynı zamanda 1995 den bu yana geçici olarak faaliyet göstermekte olan Europol Uyuşturucu Bürosu(EDU) nun yerini almıştır. 01 Ocak 1999’dan itibaren de terörizm ve kalpazanlıkla mücadele alanlarında yetkilendirilen Europolün merkez karargâhı La Haye dedir.

Europol Sözleşmesi AB üyesi olan bütün ülkelerin katılımına açıktır.

Europol ün kurucu hükümleri terörizm, uyuşturucu madde trafiği ve diğer ciddi uluslar arası suçları önleme ve bunlarla mücadele için bilgi alışverişi sistemi öngörmektedir. Europolün merkezileşmiş bir organ olma niteliği özellikle sınır-aşan suçlarla uluslararası düzeyde mücadele etmek için son derece önemlidir.

Toplam 7 ana başlık altında 47 maddeden oluşan ve ayrıca 2.maddesine ilişkin bir ekiyle üye ülkelerin belirli maddeler konusundaki deklarasyonlarını içeren Europol Sözleşmesi, Europolün anayasasını teşkil etmektedir.

Terörizmin önlenmesi ve terörizmle mücadele, yasadışı uyuşturucu kaçakçılığı, insan kaçakçılığı, gizli göçmen şebekelerinin karıştığı suçlar, yasadışı radyoaktif ve nükleer madde kaçakçılığı, yasadışı motorlu taşıt kaçakçılığı, euro sahtekârlığı ile mücadele ve uluslar arası suç faaliyetleriyle bütünleşmiş kara para aklama faaliyetleri Europolün en önemli alanları arasındadır. AB’nin tüm iç güvenlik alanları EUROPOLÜN alanına girmektedir.

03 Aralık 1998 tarihli Konsey kararı Europolü insan hayatına, vücut bütünlüğüne, kişisel özgürlüklerine veya mallara karşı işlenen ya da işlenmesi muhtemel terörist eylemlerle görevlendirmektedir.

Bunun ötesinde 15 Ekim 1996 Tarihli Konsey Ortak Eylemi terörizmle mücadele alanında AB ve Üye Ülkeler arasında işbirliğini kolaylaştırmak için kontr-terörizm amaçlı özel yetki, yetenek ve uzmanlarla donatılmış bir müdürlük kurulmasına karar vermiştir.

EUROPOL bunun dışında;

- a. Üye ülkeler arasında bilgi değişimini kolaylaştırmak
- b. Bilgi ve istihbarat elde etmek, bunları karşılaştırmak ve analiz etmek
- c. Üye Ülkelerin yetkili makamlarını, kendilerini ilgilendiren ve kriminal suçlar arasında tanımlanan konularda gecikmeye mahal vermeksizin ulusal birimler vasıtasıyla bilgilendirmek
- d. Üye Ülkelerdeki soruşturmalarla ilgili bilgileri ulusal birimlere ileterek yardım etmek,
- e. Sözleşmedeki belirtilen nitelikteki toplanan bilgileri bilgisayar ortamında saklamak

Ayrıca Personel eğitimi ile ilgili olarak;

—Üyelerin yetkili makamlarının eğitimi

— Bu makamların organizasyon, araç ve gereçlerinin donanımının sağlanması

—Suç önleme metotları ve

—Teknik ve adli polis metotları ve soruşturma usulleri sağlanacaktır.

02 Ekim 1997 de imzalanan ve 01 Mayıs 1999 da yürürlüğe giren Amsterdam Anlaşması da Europolü AB ülkelerinin polis teşkilatları arasında temel koordinasyon aracı haline getirmiştir.

Amsterdam Anlaşması Europol⁹⁷ ve Üye ülkelere bir takım farklı görev ve sorumluluklar getirmiştir.

- 1.Üye ülkelerin yetkili makamları tarafından yürütülen spesifik nitelikteki soruşturmaları koordine ve ifa etmek
- 2.Üye ülkelere özellikle organize suçlara ilişkin soruşturmalarında yardımcı olacak uzmanlaşmış personel sağlamak

⁹⁷ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, **AB ve Türkiye-AB İlişkileri Temel Kavramlar Rehberi**, İstanbul, No:172, 2.Baskı, Ekim 2003, ss. 16–19.

3.Organize suçlarla mücadelede uzmanlaşmış savcı ve müfettişler arasında ilişki bağlamak

4.Her üye ülke bu görevleri ifa etmek üzere ulusal bir büro teşekkül ettirecek ve Europol ve ilgili ulusal makamlar arasındaki ilişki ya da irtibat sadece bu büro tarafından sağlanacaktır.

Bu büro Europole kendi ülke çıkarlarını temsil edecek ve gerekli talimatları kendisinden alacak olan en az bir irtibat memuru görevlendirecektir. MAASTRICHT Anlaşmasının Üçüncü Sütununda⁹⁸ yer alan hükümler iç güvenliğe karşı tehdit oluşturan ciddi suçlarla mücadelede ne kadar etkili olabileceği hususu yanında özellikle “liberal demokratik” bir bakış açısıyla temel hak ve hürriyetler, meşruiyet ve sorumluluk konularında son derece ciddi sorunları gündeme getirmiştir.

Adalet ve İçişleri alanlarında karşılaşılan bu güçlükler Komisyon, Parlamento ve diğer organlar tarafından çeşitli vesilelerle eleştirel bir biçimde gündeme getirilmiş ve 1996–97 döneminde Amsterdam Anlaşmasını ortaya çıkaran hükümetler arası konferanslara konu olmuştur. 02 Ekim 1997 de imzalanan 01 Mayıs 1999 da yürürlüğe giren ve ABA’nda değişiklikler yapan Amsterdam Anlaşması ile bu konularda birtakım ilerlemeler kaydedilmiştir.

2.4. AMSTERDAM ANLAŞMASI VE AB’NİN ADALET VE İÇİŞLERİNDE İŞBİRLİĞİ POLİTİKASINA ETKİLERİ

AB Siyasi Liderlerinin 17 Haziran 1997 Tarihinde bir uzlaşmaya varmaları sonucu Amsterdam Anlaşması 02 Ekim 1997 de Hollanda’nın başkenti Amsterdam da imzalamıştır.

15 Üye Ülke tarafından kendi anayasa hukuku ve ilgili prosedürlerine uygun olarak onaylanmasından sonra 01 Mayıs 1999 da yürürlüğe girmiştir.

Amsterdam Anlaşması temelde 4 temel hedefi gerçekleştirmeyi amaçlamıştır.

- 1.İstihdam ve vatandaşların haklarını AB’nin merkezine yerleştirmek
- 2.Kişilerin serbest dolaşımının önündeki son engelleri de kaldırmak ve güvenliği arttırmak
- 3.AB’nin dünya politikalarındaki sesini arttırmak

⁹⁸Peter Chalk “ EU Counter – Terrorism, the Maastricht Third Pillar and Liberal Democratic Acceptability Terrorism and Political Violence, Vol.6, No:2, Published by Frank Cass, London, Summer 1994, pp. 118–142.

4. Genişlemekte olan AB'nin kurumsal yapısını daha etkili hale getirmek

Amsterdam Anlaşmasının vurgu yaptığı hususlar arasında insan tüccarlığı, çocuk istismarı, silah, motorlu taşıt ve uyuşturucu kaçakçılığı ile rüşvet, sahtekârlık ve terörizm gibi kamu güvenliğine ciddi tehdit oluşturan suçlarla ortak mücadele esasları ve stratejisi yaratmaktır.

Bu strateji içerisinde belirlenecek olan esasların da aynı zamanda AB'nin ruhuna uygun bir şekilde AB ve diğer ülke vatandaşlarının AB de serbest dolaşımını gelecek 5 yıl içinde gerçekleştirilmesini engellememesi gerekiyordu.

Amsterdam Anlaşmasının “ırkçılık” ve “yabancı düşmanlığı” nı önleme ve bunlarla mücadele etme görevini de eklediği polis ve adli işbirliği yeniden şekillendirilmiş olan Üçüncü Sütun un kapsamı alanında kalmaya devam etmektedir. Amsterdam Anlaşması aynı zamanda karar-alma mekanizmasına ilişkin bazı değişikliklerde getirmiştir.

Ortak Eylemler, ruhu itibariyle direktiflere benzer yasal enstrümanlar olan “çerçeve kararlar” ve “kararlar” değiştirildi. Ayrıca bütün sözleşmeler imzacı Üye devletlerin yarısı tarafından onaylandıktan sonra yürürlüğe girebilir. Bu da sürecin hızlanması demektir. Komisyonun Üye Devletlerle birlikte olan “öneride bulunma hakkı” Üçüncü Sütun kapsamındaki bütün alanlara genişletilmiş ve Parlamento ya danışma prosedürü açıklığa kavuşturulmuştur.

Sonuç olarak Amsterdam Anlaşması “ortak yarar” esasına dayanan ve Üçüncü Sütun kapsamında “Adalet ve İçişleri” başlığı altında toplanan düzenlemeleri Birinci Sütunun kapsamı alanı içerisine dâhil etmiştir.

Bununla Birlikte Üçüncü Sütun Amsterdam Anlaşması ile birlikte biçim değiştirmiş ve “Özgürlük, Güvenlik ve Adalet”⁹⁹ başlığı altında yeni bir alan yaratmıştır.

Amsterdam Anlaşmasının bu yeni başlık altında getirmiş olduğu değişiklik ve yeni düzenlemeler polis teşkilatları, gümrükler ve adli kurumlar arasında doğrudan doğruya ya da Europol aracılığıyla daha yakın bir işbirliği ve hatta Üye ülkelerin Ceza Hukuklarında belirli bir uyum sağlamayı hedeflemektedir.

Bu yeni yapılanmanın amacı ırkçılık ve yabancı düşmanlığı, terörizm, insan kaçakçılığı, çocuk istismarcılığı, uyuşturucu trafiği, silah kaçakçılığı, rüşvet ve sahtekârlık gibi problemleri önlemek ve bunlarla mücadeleyi sağlamaktır.

⁹⁹ Freedom, Security and Justice

Amsterdam Anlaşmasının getirmiş olduğu “Özgürlük”, “Güvenlik”, ve “Adalet” alanları Schengen Mutabakatının AB’nin yasal çerçevesi içine dâhil edilmesine imkân tanımıştır. Zira Schengen Anlaşması her ne kadar bu anlaşmanın tarafları ve AB üyesi devletler aynı ise de Amsterdam Anlaşması yürürlüğe girinceye kadar AB hukukunun bir parçası değildi. Amsterdam Anlaşması “Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanlarının 5 yıllık bir süre içerisinde kurulmasını öngörmektedir.

Amsterdam Anlaşmasının ortaya koymuş olduğu genel ilkeler yanı sıra “ikincilik ilkesi”, “dayanışma prensibi”, “operasyonel etkinlik”¹⁰⁰ gibi hususların Üye devletlerin iç güvenlikleri konusunda tek yetkili olmaları gibi Anlaşmalar tarafından çizilen sınırlardır. Bu yaklaşım zaman ve mevcut kaynaklara ilişkin gerçekçi bir yaklaşım olmaktadır.

ÖZGÜRLÜK ALANI:

Schengen modelinde olduğu gibi sadece kişilerin serbest dolaşımını tanımlamıyor, aynı zamanda temel hakların korunması ve ayrımcılığın bütün şekilleriyle mücadeleyi de içeriyordu. Benzer şekilde özel hayata saygı ve kişisel dataların korunmasını güvence altında olması gerekiyordu. “İltica” ve “Göç” konusunda geçmişte benimsenen düzenlemelerin çoğunluğu bağlayıcı olmaktan uzaktı. Bütün bu alanların artık ATA’nın kapsamı alanına girmesiyle birlikte bu alanlarda belirli Topluluk araçlarının işleme konulması ve daha samimi politikaların üretilmesi imkânı ortaya çıkmıştır.

GÜVENLİK ALANI:

Özellikle terörizm, insan simsarlığı, çocuklara karşı işlenen suçlar, uyuşturucu trafiği, silah kaçakçılığı, rüşvet ve sahtekârlık olmak üzere suçla mücadeleyi ifade etmektedir.

ADALET ALANI:

AB’nin Üye Ülkeler arasında bu alandaki farklılıklara rağmen AB vatandaşlarının adaletle eşit bir şekilde ulaşabilmelerini güvence altına almak ve yargı mercileri arasında işbirliğini geliştirmek hedefini yansıtmaktadır.

¹⁰⁰ Chalk, a.y.p. 140.

Medeni Hukuka ilişkin konularda işbirliği süreci ise işlemlerin basitleştirilmesini hedeflemektedir.

Ceza Hukuku ve kriminal meselelerde işbirliği süreci de iddia makamları arasında koordinasyonun güçlendirilmesi ve suç teşkil eden eylemlerin niteliği, ilgili prosedürler ve cezalar için asgari düzeyde ortak kurallar belirleyerek, ortak bir adalet anlayışının ortaya çıkmasını amaçlamaktadır.

Polis İşbirliğinin temel amacı ise AB vatandaşlarına yüksek düzeyde bir korunmayı garanti etmektir. Bunu gerçekleştirmek amacıyla polis ve adli makamlar arasındaki mevcut işbirliği geliştirilecektir.

Europol ün operasyonel yetenekleri ve yetkili olduğu alanlar genişletilecek ve yasadışı göç şebekeleri ve terörizmle mücadele öncelikleri arasında yer alacaktır. Yargı makamları ve Europol arasındaki ilişkiler tanımlanacak ve ortak operasyon ve soruşturmalara ilişkin genel bir çerçeve oluşturacaktır.

Polis İşbirliği ve kriminal meselelerde karşılıklı yardımlaşma konularında alınan önlemlerin etkinliğinin artırılması için dataların değişimi, toplanması ve saklanması ilişkin yöntemler geliştirilecektir. Bu konuda şüpheli para transferi, suç ve adli sicil kayıtları, sınır-ötesi suçlar ya da devam etmekte olan soruşturmalar büyük önem arz etmektedir

Sonuçta “*Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı*” aşağıdaki konulara ilişkin politikaları içermektedir.

- a. Kişilerin Serbest Dolaşımı
- b. Vize Politikaları
- c. AB Harici Sınırlar Politikası
- d. Schengen Alanı
- e. Göç
- f. İltica
- g. Medeni ve Ceza Hukukuna İlişkin Konularda Adli İşbirliği
- h. Uyuşturucu ile Mücadele Politikalarının Koordinasyonu
- ı. AB Vatandaşlığı
- i. Temel Haklar
- k. Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı
- l. Polis ve Gümrüklerde İşbirliği
- m. Suç Önleme

n.Organize Suçlarla Mücadele

o. Dış İlişkiler

2.5. AB’NİN ADALET VE İÇİŞLERİNDE İŞBİRLİĞİ POLİTİKASININ SONUÇLARI

07–11 Aralık 2000 Nice Zirvesi bu alanda Üye Ülkelerin veto imkânını kaldırarak daha yakın bir işbirliğine daha yakın bir işbirliğine dönük olarak mevcut hükümleri yeniden gözden geçirmiştir.

Nice Zirvesinde Üye Ülkeler ABA nın 31.maddesinde belirtilen Eurojust Tarafından gerçekleştirilecek görevleri belirlemeye karar verdiler. Eurojust¹⁰¹ 01 Ocak 2002 Tarihinden itibaren faaliyete geçmek üzere yargıç, savcı ve polis yetkililerinden oluşan özel bir koordinatör yapı olacaktır.

Komisyon dan gelen ve Avrupa Savcılığına atıfta bulunan bir öneri ise geri çevrildi. ATA nın IV. Bölümü(Vizeler, iltica, göç ve kişilerin serbest dolaşımına ilişkin diğer politikalar) ne ilişkin olarak Üye Ülkeler bu alanların çoğunun artık oybirliğini gerektirmediğini fakat ortak karar usulüne konu olabileceğini kabul ettiler. Bununla birlikte ortak karar usulüne geçiş, ertelenerek belirli şartlara bağlandı.

İltica politikalarına ilişkin kararlarda ortak karar usulüne geçiş Konseyin bu konulara yönelik olarak daha önce benimsediği ortak kural ve temel prensipler çerçevesinde “olmazsa olmaz” şartlara tabi iken göç konusuna ilişkin belirli kararlar 01 Mayıs 2004 Tarihinden itibaren ortak karar usulü çerçevesinde alınacaktır. Medeni hukuka ilişkin konularda işbirliği konusunda ise Nice Anlaşması aile hukuku hariç olmak üzere, ortak karar usulüne yürürlüğe girer girmez geçişi sağlamaktadır.

Komisyon Temmuz 1998 de “Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı nın temellerini amaç ve usullerini düzenleyen bir yönerge yayınladı.

Daha sonra da 03 Aralık 1998 de Konsey ve Komisyon Amsterdam Anlaşmasının “Özgürlük, Güvenlik ve Adalet” alanındaki hükümlerinin en iyi şekilde nasıl yerine getirileceğine ilişkin olarak kısa dönem (2 yıl) ve Orta Dönemlerde(5 yıl) uygulamaya konulacak Eylem Planını kabul etti.

¹⁰¹ Benyon, a.y.p. 160.

Konsey 11–12 Aralık 1998 Viyana Zirvesinde Konsey ve Komisyonun Eylem Planını onaylayarak, Avrupa düzeyinde bir hukuk uygulama alanına ulusal düzeydeki adli ve polis yetkilileri arasındaki işbirliğinin geliştirilmesine daha etkili bir Europole ve Göç, iltica ve sığınmacıların kabulüne ilişkin kapsamlı bir stratejinin gerekliliğine vurgu yaptı.

Viyana Zirvesinde Devlet ve Hükümet Başkanları, Konsey içerisinde iltica ve göç konularından sorumlu üst düzey grubun kurulmasını memnuniyetle karşıladılar ve ayrıca Schengen in AB ne dâhil edilmesi sürecini tartıştılar. Konseyin 15–16 Ekim 1999 tarihli Tampere Zirvesi¹⁰² “Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanının gerçekleştirilmesi sürecine büyük yer vermiş ve bunun AT nun başlangıçta en temel hedefi olan Tek Pazarın kurulması kadar önemli olduğunu vurgulamıştır.

Tampere Zirvesinde Devlet ve Hükümet Başkanları Komisyonu bu alanda gelecek 5 yılda atılacak adımları listeleyen ve gerçekleştirilen ilerlemeleri değerlendiren bir “*durum tablosu*” hazırlamasını istedi. Amaç Genova Mülteciler Sözleşmesi ve diğer ilgili insan hakları metinlerinin öngördüğü yükümlülöklere bağılı açık ve güvenli bir AB geliştirmek ve AB vatandaşlarının AB sınırları içerisinde adalet ulaşma imkânlarının geliştirilmesiydi. AB de Adalet ve İçişleri alanında işbirliği anlayışı çeşitli alanlardaki gelişme ve genişlemenin bir sonucu olarak ortaya çıkan yeni durum ve ihtiyaçlara bağılı olarak gelişmiştir.

Bu gelişim süreci konu, nitelik ve kullanılan araçlar itibariyle konjonktürel özellikler göstermiştir.

Örneğin AB’nin göç, iltica, organize suçlar ve terörizmle mücadele gibi konulara yaklaşımı ulusal düzeydeki adli ve polis teşkilatlarının işbirliğinin niteliğini de belirlerken kuşkusuz bu işbirliğini zorunlu ya da gerekli kılan husus bu hususların mevcut konjonktürde kazandığı ivme ve etki olmuştur. Organize suçlar ve terörizmin son yıllarda kazandığı ivme çeşitli nedenlerle iltica ve göçlerdeki artış, suç oranlarının önlenemez yükselişi bu sürecin itici gücü olmuştur.

Özellikle Maastricht Antlaşmasının Üçüncü Sütunu ile en önemli kurumsal ve hukuki dönüşümünü gerçekleştiren bu süreç, Amsterdam Anlaşmasının yürürlöğe girmesinden sonra sadece idari ve operasyonel işbirliğiyle sınırlı kalmayarak AB de bir bütün olarak yüksek düzeyde bir kamu düzeni sağlamayı amaçlayan “ortak eylem” politikasına yönelmiştir.

¹⁰² The Tampere European Council of 15 and 16 October 2000; (Çevirimci) <http://ue.eu.int/>

AB'nin üye olmayan ülkelerle ve uluslar arası örgütlerle olan ilişkilerinin Amsterdam Anlaşmasının getirdiği bazı değişikliklerle birlikte daha da gelişeceğini varsaymak mümkündür.

İltica, göç, ceza ve medeni hukuk, gümrükler ve polis teşkilatları arasında işbirliği gibi konular artık Birinci Sütuna dâhil edildiğinden AB bu alanlarda daha kalıcı daha etkili ve daha demokratik ve temel haklara uygun politikalar üretebilecektir.

Bununla birlikte Adalet ve İçişlerinde İşbirliği¹⁰³ alanının AB nin mevcut Kurumsal ve hukuki yapısı içerisindeki konumuna ilişkin tartışmalar çeşitli açılardan devam etmektedir. Bunlardan bazıları bu alanın hala hükümetler arası işbirliği temelli niteliğinin bir ölçüde devam etmesi; yine bu hususla da alakalı bir şekilde AB kurumlarının bu alana ilişkin *uygulamalardan kaynaklanan temel haklar sorunu ve karar alma sürecinin etkinliği gibi hususlar olmaktadır.*

¹⁰³ (Çevirimci) [http:// www.europa.eu.int/geninfo/info-en.htm](http://www.europa.eu.int/geninfo/info-en.htm).20.04.2003.

4.BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN ADALET VE İÇİŞLERİ ALANLARINDAKİ UYGULAMALARI

4.1. ADALET VE İÇİŞLERİ POLİTİKALARI

4.1.1. Kişisel Verilerin Korunması

Eksiklik ve Beklenti Olarak Belirtilen Hususlar:

Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan Kişisel Verilerin Korunmasına İlişkin Taslak Kanunun kabulü hızlandırılmalıdır. Türkiye, 1981 yılında imzalamış olduğu Kişisel Verilerin Korunmasına ilişkin 1981 Avrupa Konseyi Sözleşmesinin onaylanması sürecini hızlandırmalıdır.¹⁰⁴

Yukarıda kayıtlı yasal çerçevenin oluşturulmasıyla birlikte Türkiye, kişisel verilerin korunmasına ilişkin bağımsız bir üst denetim kurulu oluşturmalıdır.

Schengen Bilgi Sistemi ve Europol tam olarak katılımın mümkün olması için Europol ve Schengen(SIRENE) irtibat merkezlerin kurularak halkın bu konularda bilinçlendirilmesi sağlanacak ve Kişisel Verilerin Korunması Kanununun yürürlüğe girmesini takiben Schengen Bilgi Sistemi ile ilgili gerekli idari düzenleme çalışmalarına başlanacaktır.

4.1.1.1. Kişisel Verilerin Korunması ve Analizi

Kişisel veri koruma ve değişimi alanındaki AB mevzuatının kabulü ve bağımsız bir denetleme kurulunun da oluşturulması da dâhil olmak üzere uygulama için gerekli kurumsal kapasitenin oluşturulması gerekmekte bu doğrultuda Katılım Ortaklığı Belgesinde bir öncelik olarak tanımlanması gerekmektedir.

Kişisel verilerin korunmasına ilişkin AB mevzuatına uyum sağlanması Avrupa komisyonunun yayımladığı 2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesinde kısa vade altında üyelik yükümlülüklerini üstlenebilme yeteneği bölümünde bilhassa “*Adalet ve İçişleri*” ile “*Hizmetlerin Serbest Dolaşımı*” başlığı altında yer alan önceliklerden birisidir.

¹⁰⁴ Haluk Kabaalioğlu a.g.m. s.502.

Uyum için kanun tasarısı taslağı hazırlama çalışmaları son aşamaya gelmiş bulunsa da bu bağlamda çalışmaları yürütülen Avrupa Konseyi-Avrupa Birliği Türkiye Ortak projeleri içerisinde yer alan Yasal Reformlara Destek alt Komitesi kapsamında bu kanun tasarısı taslağı üzerinde Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi uzmanlarının da desteği sağlanmalıdır.

Tasarı Taslağı ile belirli veya kimliği belirlenebilir kişiye ilişkin bütün bilgilerin bir işleme tabi tutulmasında; kişiliğin ve temel hak ve özgürlüklerin korunması, verilerin belirli, açık, hukuka ve dürüstlük kurallarına uygun amaçlar için kaydedilmesi, kullanılması ve bu amacın aşılması, verilerin doğru ve güncel olması, gerektiğinde yenilenmesi ve silinmesi, kişilerin ırk, siyasi düşünce, din, sağlık, cinsel yaşam gibi gizil verilerinin güvence altına alınması, ilgili kişilere kendi verileri hakkında bilgi edinme hakkı tanınması gibi konuların bir takım düzenlemeler altına alınması gerekmektedir.¹⁰⁵

4.1.2. Vize Politikası

Olumlu Olarak Nitelendirilen Gelişmeler:

Türkiye AB negatif vize listesine uyumuna devam etmiş ve Nisan 2003'de 13 ülke vatandaşlarına (Endonezya, Güney Afrika, Kenya, Maldivler, Seyşel Adaları, Grenada, Santa Lucia, Bahamalar, Barbados, Belize, Jamaika, Fiji Adaları ve Moritus) uyguladığı vize muafiyetini kaldırmıştır. Böylece, Türkiye ile AB'nin vize yükümlülüğüne ilişkin listeleri arasındaki fark 7 ülkeye inmiştir.

Eksiklik ve Beklenti Olarak Belirtilen Hususlar:

Sınırlarda vize verilmesi ve havaalanlarında transit vize verilmesi gibi bazı uygulamalar halen devam etmekte olup, AB müktesebatıyla uyumlu değildir.

Sahte belgelerin tespiti konusunda yurtdışındaki konsolosluk hizmetleri geliştirilmelidir.

Sınır yönetimi ile ilgili AB mevzuatına uyuma devam edilerek Yabancı Kanunu Yürürlüğe konularak ve Schengen müktesebatının uygulanması için hazırlıklar yapılacaktır.

Vize mevzuatı ve uygulamasının AB mevzuatıyla uyumlu hale getirilmesi doğrultusunda başlatılmış olan süreç devam edecektir.

¹⁰⁵ Avrupa Birliği Genel Sekreterliği a.g.t. ss 44-46.

4.1.2.1. Vize Mevzuatı Ve Uygulamaları

AB Vize Negatif Listesine uyum konusunda önemli adımlar atılmış olup netice itibariyle söz konusu listeye Mayıs 2003 itibariyle yaklaşık %75 oranında uyum sağlanmış bulunmaktadır. Tam uyum sağlanabilmesi için 6 Ülkenin durumunun gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda birinci aşamada AB'nin vize uyguladığı 6 Körfez ülkesi(Bahreyn, Katar, Oman, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan) 1 Eylül 2002 tarihi itibariyle,

İkinci aşamada ise 13 ülkeye (Endonezya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Kenya, Bahamalar, Maldivler, Barbados, Şeyşeller, Jamaika, Belize, Fiji, Mauritius, Grenada ve Santa Lucia) 2003 yılının Mayıs-Temmuz aylarında geçerlilik kazanmak üzere vize uygulaması getirilmiştir.

Ülkemiz tarafından hali hazırda kullanılan vize etiketleri AB güvenlik standartlarını karşılamadığından, Uluslararası Sicil Havacılık Örgütü(ICAO) ve AB standartlarına uygun yüksek güvenlikli vize etiketlerinin kullanımına geçilmesi öngörülmektedir. Ülkemiz tarafından verilen vize tipleri AB ülkelerinde geçerli Schengen vize tiplerine uymamaktadır. Bu alanda tedrici bir uyumun başlatılması gerekmektedir. Dış temsilciliklerimizin ve sınır kapılarımızın belge güvenliğini denetleyecek teçhizatla donatılması konusu özellikle uluslararası platformda yasadışı göç ve insan ticareti ile yapılan mücadele kapsamında da büyük önem taşımaktadır.

Havaalanı transit vizesi uygulamasının başlatılması aynı zamanda Türk havalimanlarından kalkan uçaklarla AB ye giriş yapmak isteyen ancak yasa dışı konumda bulundukları için ülkemize geri gönderilen kişilerle ilgili sorunların çözümü bakımından da yararlı olacaktır. Sınırdaki bandrol vize itası uygulaması Schengen sisteminde bulunmadığından, ülkemizin tedrici olarak söz konusu uygulamaya son vermesi gerekmektedir.¹⁰⁶

Bakanlar Kurulu Kararları, ikili anlaşmalar ile 5682 sayılı Pasaport Kanununun ilgili bölümlerinde değişiklik tasarısı,5683 sayılı yabancıların Türkiye de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunun ilgili bölümleri ile ilgili değişiklik tasarısı yürürlüğe girmesi gerekmektedir.

Ayrıca Vize Negatif Listesine uyum sağlanması, sınırdaki vize itası uygulamasına son verilmesi, Havaalanı transit vize uygulamasının başlatılması gerekmektedir

¹⁰⁶ İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları a.g.r. ss. 42-44.

Belge güvenliğini denetlemeye yönelik teçhizatların sağlanması, Vize Politikası ve Uygulamaları Projesi kapsamında personel, eğitim, danışman ihtiyacı, tercüme gerekliliği sağlanmalıdır.

4.1.3. Dış Sınırlar

Olumlu Olarak Nitelendirilen Gelişmeler:

İçişleri Bakanlığı'nda oluşturulan görev gücü görevini tamamlamış ve sınır yönetimi konusunda kapsamlı bir strateji kabul edilmiştir.

AB müktesebatı ve uygulamalarına uyum amacıyla hazırlanan sınır yönetimi stratejisinin kabulü önemli bir adım olarak kaydedilmektedir. Söz konusu strateji 2002 ilerleme raporunda yapılan tavsiyeler doğrultusunda Şubat 2002 tarihli en iyi uygulamalara ilişkin Schengen katalogunu dikkate almıştır.

Strateji belgesi, İçişleri Bakanlığı bünyesinde sınır koruma ile ilgili tüm alanları içeren ve askeri olmayan, profesyonel kanun uygulayıcı yetkililerden oluşan yeni bir birim oluşturulmasını öngörmektedir.¹⁰⁷

Ekim 2003'de yürürlüğe girecek olan *twinning projesi* bu stratejinin uygulanmasına yönelik takvimi belirleyecek bir eylem planı ortaya koyacaktır.

Türkiye sahte belgelerin tespiti için optik okuyucular yerleştirilmesi gibi, sınır kapılarının alt yapısının ve teknik donanımlarının geliştirilmesi ve iyileştirilmesi çabalarına devam etmiştir.

İltica, Göç ve Dış Sınırlar Görev Gücü tarafından her üç konuda oluşturulan strateji belgeleri çerçevesinde göç konusu ile ilgili olarak AB ye uyum çalışmaları bağlamında eğitim, re-organizasyon ve mevzuat konusunda bir dizi çalışma yürütülecektir.

Eksiklik ve Beklenti Olarak Belirilen Hususlar:

Türkiye dış sınırlara ilişkin stratejisini zaman geçirmeden uygulamaya koymalıdır. Schengen yükümlülükleri alanında, birkaç eğitim faaliyeti dışında önemli bir gelişme sağlanmamıştır.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Tüsiad Yayınları a.g.e. s.24.

¹⁰⁸ Avrupa Birliği Genel Sekreterliği a.g.t. ss. 44-46.

4.1.4. Göç ve İltica

Olumlu Olarak Nitelendirilen Gelişmeler:

Bakanlıklar arası görev gücü, göç ve iltica alanlarındaki AB müktesebatına uyum amacıyla bir strateji geliştirmiştir. AB müktesebatı ve uygulamalarına uyum amacıyla hazırlanan iltica ve göç stratejisinin kabulü önemli bir adım olarak kaydedilmektedir.

Şubat 2003'de Yabancıların Çalışma İzinlerine İlişkin Kanun TBMM'de kabul edilmiştir. Söz konusu kanunla yabancıların yerli çalışanlar gibi ülke içinde çalışmalarına izin verilmektedir. Ayrıca, Cenevre Sözleşmesinin mültecilerin istihdamına ilişkin hükümlerine uyum sağlanmaktadır.

Kanunun uygulanmasına ilişkin ikincil mevzuat hazırlanma aşamasında olup Ekim 2003'de kabul edilmiştir. Sahte evliliklerin önlenmesi amacıyla Türk Vatandaşlık Kanununda Haziran 2003'de değişiklik yapılmıştır.

Türkiye yasadışı göç akımları bakımından önemli bir transit ve varış ülkesi olmaya devam etmekle birlikte, Türkiye üzerinden yasadışı göç eğilim azalışı göstermiştir. Türkiye'nin yasadışı göçe yönelik yoğun girişimleri ve çabaları sonucunda göç akımlarının uluslar arası güzergâhı 2002 ve 2003 yıllarında Türkiye'den sapma göstermiştir.

Üçüncü ülkelerle geri kabul anlaşmaları imzalanması konusunda bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. (Mayıs 2003'de Kırgızistan'la geri kabul anlaşması imzalanmış, Bulgaristan ile müzakereler ilerlemiş, Romanya ile anlaşma parafe edilmiş ve Özbekistan'la müzakereler başlatılmıştır.) Suriye ile Eylül 2001'de imzalanan anlaşma ise Türkiye tarafından Haziran 2003'de onaylanmıştır.

Türkiye CIREFI ve Erken Uyarı Sisteminin faaliyetlerine katılmaya devam etmiştir. Diğer taraftan yasadışı göçe karşı erken uyarıya yönelik ECFALIS' katılım havaalanlarında sağlanmıştır.¹⁰⁹

Mülteci ve sığınmacılara doğrudan sosyal yardım sağlanmış, mülteci ve sığınmacıların çocuklarına yönelik eğitim faaliyetlerinde iyileşme kaydedilmiştir.

Türkiye Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile işbirliği içerisinde kanun uygulayıcılar ve yargı mensuplarına yönelik iltica alanındaki yoğun eğitim faaliyetlerine devam etmiştir.

¹⁰⁹ Faruk Şen ve Çiğdem Akkaya a.g.e. s.72.

İltica alanındaki AB mevzuatına uyum ve başta mülteciler için konaklama ve sosyal destek mekanizmaların geliştirilmesi çalışmalarının sürdürülmesi olmak üzere bu alandaki idari ve teknik kapasitenin geliştirilmesi çalışmalarına başlanacaktır.

Eksiklik ve Beklenti Olarak Belirtilen Hususlar:

Türkiye'nin göç ve iltica stratejilerini uygulamaya koyması ve İçişleri Bakanlığı bünyesinde göç ve iltica konularında ihtisaslaşmış sivil bir birimin kurularak personelinin eğitilmesi beklenmektedir.

AB ile Türkiye arasındaki 2002 yılında başlatılan yasadışı göç ortak eylem programı konusunda hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir.

İş ve öğrenim amacıyla gelen üçüncü ülke vatandaşlarının kabulü, uzun süreli ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarını statüsü ve aile birleşimi hususlarına dair yasal çerçevenin AB müktesebatı ile uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir.

İdari kapasiteye ilişkin olarak, Türkiye yetkili kurumlar arasında ve üye devletler ile üçüncü ülkelerle artan işbirliği sayesinde yasadışı göçle mücadelede etkinliğini önemli ölçüde artırmıştır. Türkiye bu etkili yaklaşımını sürdürmelidir.

İnsan kaçakçılığının ortadan kaldırılması için gerekli asgari standartları yerine getirebilmek için Türkiye görev gücünün tavsiyelerini, özellikle de kurbanların korunmasına ilişkin olanları, hayata geçirmelidir.

Türkiye, geri kabul ve sınır dışı etme konularındaki kapasitesini arttırmalıdır.

Türkiye halen Yunanistan ile arasındaki geri kabul protokolü hükümlerini uygulamada güçlüklerle yaşamaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin bu protokolün uygulanmasını önemli ölçüde iyileştirmesi gerekmektedir. Türk makamlarınca bildirilen geri kabule ilişkin talep sayısı ve kabul edilenlerin sayısı ile Yunanlı makamlarca bildirilenler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır.

AB, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında geri kabul anlaşması müzakerelerinin başlatılmasına ilişkin olarak Türk makamlarına teklifte bulunmuş ancak şimdiye kadar Türkiye tarafından bu teklife cevap verilmemiştir.¹¹⁰ Türkiye'nin geri kabul anlaşmalarına sonuçlandırmaya yönelik çalışmalarına devam etmesi istenmektedir.

İltica konusundaki yasal çerçevenin 1951 sözleşmesi ve AB müktesebatının tam olarak uygulanmasına imkân verecek şekilde gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Bu kapsamda, 1951 sözleşmesine koyulan coğrafi sınırlamanın kaldırılması özel bir önem taşımaktadır.

¹¹⁰ Steve Peers a.y.p. 9.

İdari kapasiteye ilişkin olarak, mülteci statüsü belirleme kapasitesini artırılması ve bağımsız bir başvuru prosedürünün oluşturulması halen çözülmesi gereken konulardır.

4.1.4.1. İltica, Göç Ve Dış Sınırlar

Türkiye, 1951 Mültecilerin Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve bu Sözleşmenin Protokolüne taraftır. Bu sözleşmeye taraf olurken Türkiye, mültecilerin tanımına ilişkin olarak getirdiği coğrafi sınırlamaya rağmen, hem coğrafi sınırlaması doğrultusunda mülteci olarak kabul ettiği yabancılar, hem de sırf insani nedenlerle geçici sığınma hakkı tanıdığı Avrupa dışından gelen yabancılar için, 1951 tarihli sözleşmenin 33. Maddesinin ilk bendinde düzenlenen geri göndermeme ilkesine titizlikle riayet etmektedir.

Coğrafi sınırlama konusu Türkiye'nin AB ye katılım müzakereleri sırasında etraflıca ele alınarak, katılım aşamasında ülkemize doğudan bir mülteci akımını teşvik etmeyecek şekilde gerekli mevzuat ve altyapı değişikliklerinin gerçekleştirilmesine ve AB ülkelerinin külfet paylaşımı konusunda gerekli hassasiyeti göstermelerine bağlı olarak kaldırılacaktır.

İltica alanında *görülen eksiklik şudur*;

AB mevzuatına uyumun başlatılması öncelik olarak belirlenerek başta mülteciler için konaklama ve sosyal destek mekanizmalarının geliştirilmesi öngörülmüştür. İltica Yasasının yürürlüğe girmesi, ilgili alanda idari düzenlemeler çıkarılması, bu alanda başlatılan AB mevzuatı uyum çalışmalarına devam edilmesi gerekmektedir.

Strateji belgeleri çerçevesinde iltica konusu ile ilgili olarak AB ye uyum çalışmaları bağlamında eğitim, yeniden yapılanma ve mevzuatlar konusunda bir dizi çalışmalar yapılmalıdır.¹¹¹

Avrupa Topluluklarına Üye devletlerden birinde yapılan iltica başvurularının incelenmesinden sorumlu devleti saptayan 15 Haziran 1990 tarihinde Dublin de imzalanmış ve 1 Eylül 1997 tarihinde yürürlüğe girmiş olan Dublin Sözleşmesi ile bağıntılı İltica Yasa Tasarısı yürürlüğe girmesi gerekmektedir.¹¹²

¹¹¹ Ertan Beşe a.g.m. ss. 470-474.

¹¹² Benyon a.y.p. 162.

15 Haziran 1990 tarihli Dublin Sözleşmesinin uygulanmasına ilişkin hükümler hakkında bu Sözleşmenin 18.maddesine istinaden oluşturulan Komitenin 30 Haziran 1998 tarih ve 1998/451/EC İLE 1/98 SAYILI kararının yürürlüğe girmesi beklenmektedir. Aile üyelerinin sorumluluğunun devri hakkında sözleşmenin 31 Ekim 2000 tarih ve bila sayılı kararının yürürlüğe girmesi beklenmektedir

Cenevre Sözleşmesinin¹¹³ 1. Maddesinde geçen “mülteci” sözcüğünün tanımının uyumlaştırılmış bir şekilde uygulanması hakkında AB antlaşmasının K.3. maddesine istinaden Konsey tarafından belirlenen, 4 Mart 1996 Tarih ve 96/196/JHA sayılı Ortak Tutum kararının yürürlüğe girmesi gerekmektedir.

Dublin Sözleşmesinin etkili biçimde uygulanması için parmak izlerinin mukayesesine yönelik olarak “Eurodac” ın kurulması hakkında 11 Aralık 2000 tarih ve 2725/2000(EC) sayılı Konsey Tüzüğü’nün hazırlanması gerekmektedir.

Avrupa Mülteci Fonuyla ortaklaşa finanse edilen faaliyetler bağlamında masraf ve uygulama raporlarının kabul edilebilirliği hakkındaki 2000/596/EC sayılı Konsey Kararının uygulanması için ayrıntılı kurallar koyan 20 Mart 2001 tarih ve 2001/275/EC sayılı Komisyon Kararı henüz yürürlüğe girmemiştir.¹¹⁴

4.1.4.2. Mevzuatın Uyumu ve Uygulanması İçin Yapılması Gerekenler

Toplumsal bilincin artırılması ve uygulamada somut adımlar atılması için AB mevzuatı ile ilgili bilgi ve bilinçlenme programlarının geliştirilmesi,

Personelin eğitim ihtiyaçlarının tanımlanması ve eğitim programlarının geliştirilmesi,

Tüm kolluk birimleri personelinin düzenli eğitimine ilişkin eğitim merkezlerinin tesis edilmesi,

Mülteci Hukuku ile ilgili seminerler düzenlenmesi,

İltica alanındaki stratejinin geliştirilmesi ve stratejide rol alan kurumların güçlendirilmesi,

İçişleri Bakanlığı bünyesinde mülteci statüsünün tespitine ilişkin karar vermede merkezi ve tek yetkili bir ihtisas kurumu kurulması ve operasyonel kapasitenin geliştirilmesi için mevzuat, teşkilatlanma, idari yapı ve altyapı ihtiyaçlarının karşılanması,

¹¹³ Arsava a.g.e., ss. 7-10.

¹¹⁴ Tezcan a.g.e., s. 391.

Coğrafi sınırlama kaldırıldığı takdirde mülteci sayısında beklenebilecek artış miktarı kurulması gerekecek mülteci misafirhanesi, barındırma merkezleri ve kabul merkezlerinin yer ve maliyetlerinin tespitine yönelik araştırması yapılması,

Mülteci misafirhanelerinin ve mülteci barındırma merkezlerinin kurulması,

Sığınmacı Kabul Merkezlerinin kurulması,

Mülteci-Sığınmacı menşe ülke bilgi veri tabanının güçlendirilmesi,

Mültecilere sağlanan sosyal destek mekanizmalarının(öğrenim, çalışma, sağlık ve çevirmen imkânlarının) geliştirilmesi,

Hassas ve incinebilecek durumda olanlara sağlanan sosyal destek sisteminin güçlendirilmesi,

Personel(Psiko-sosyal destek verecek uzman personel, çevirmen v.b.) temini ve eğitimi gerekmektedir.

4.1.4.3. Planlanan Finansman ve Yatırım İhtiyacı

İhtisas Kurumu (İltica ve Göç Kurulu),Mülteci misafirhanelerinin ve mülteci barındırma merkezlerinin, Sığınmacı Kabul Merkezlerinin, Personel eğitim merkezlerinin inşası için 80.000.000 Euro civarında finansmanın ulusal ve AB kaynaklarıyla nasıl karşılanacağı tam olarak tespit edilmemiş,

Türkiye'nin Göç ve İltica Stratejisinin Uygulanması İçin Bir Eylem Planı Geliştirilmesine Destek Sağlanması Eşleştirme (Twinning) Projesinden yararlanılmak istendiği belirtilse de İhtiyaç Analizi Belgesi henüz planlanmamıştır.

Eğitim, personel alımı, Danışman İhtiyacı, Tercüme ve diğer ihtiyaçlar konuları da henüz netleşmemiştir.

4.1.4.4. Sınır Yönetimi ile ilgili AB Mevzuatına Uyum Sağlanması ve Schengen Müktesebatının Uygulanması İçin Hazırlık Yapılması

Yasadışı Göçün önlenmesi mevzuat ve en iyi uygulamalarla uyumlu etkin bir sınır yönetimi geliştirme kapasitesinin iyileştirilmesi amacıyla ilgili çalışmalar yapılmalı, bunun yanı sıra kişilerin serbest dolaşımı ile bağlantılı olan ikamet hakkı ile ilgili mevzuat uyum çalışmalarına da ağırlık verilmelidir.

Bu çerçevede hizmet müzakerelerinin seyrine bağlı kalmak kaydıyla bu düzenlemeler karşılığı hazırlanmakta veya hazırlanacak uyum mevzuatının yürürlük tarihi de dâhil olmak üzere nihai halinin karşılıklılık ilkesi çerçevesinde üyeliğe kadar tamamlanması öngörülmektedir.

Strateji belgeleri çerçevesinde dış sınırlar konusunda AB ye uyum çalışmaları bağlamında eğitim, yeniden yapılanma ve mevzuat konusunda bir dizi çalışmalar yürütülmelidir. Schengen Müktesebatı-Benelüks Ekonomik Birliği, Almanya ve Fransa Hükümetleri arasında ortak sınırlardaki kontrol noktalarının tedricen kaldırılmasına dair 14 Haziran 1985 tarihli Anlaşmayı uygulayan Sözleşmeye uygun olarak Yabancılar Yasa Tasarısı, Pasaport Kanununda Değişiklik Tasarısında yeni değişikliklerin yapılması gerekmektedir.¹¹⁵

Schengen Müktesebatı ve en iyi uygulamaların doğru uygulanması için Tavsiyeler Katalogunu (Dış Sınırlar+Sınır Dışı ve Geri Kabul) oluşturan Yabancılar Yasa Tasarısı ile Kişilerin uzun süreli vizelerle serbest dolaşımına ilişkin tasarı henüz yürürlüğe girmemiştir.

Yine personel eğitimi, yabancı geri gönderme merkezlerinin kurulması, askeri olmayan ve profesyonel bir sınır muhafız teşkilatının kurulması için mevzuat, teşkilatlanma, idari yapı ve altyapı ihtiyaçlarının karşılanması, Geri gönderme merkezlerinin inşası ve hudut kapılarına sahteciliği önlemeye yönelik cihazların alımı gibi finansal yatırım ihtiyaçları, mevzuatın uyumu ve uygulanması için eğitim, danışman ihtiyacı, tercüme ve diğer ihtiyaçların karşılanması gerekmektedir.

4.1.4.5. Yasadışı Göçle Mücadele

Yasadışı göçle mücadelenin güçlendirilmesine devam edilmesine ve yasadışı göçün önlenmesi amacıyla bu alanda AB mevzuatı ile uygulamaların(kabul, yeniden kabul, sınır dışı etme) kabul edilmesine ve uygulanmasına devam edilmelidir.

Türkiye, Göç ve Sınır İhlalleri Konusunda Bilgi Değişim Paylaşım Merkezine(CIREFI) 2001 Yılında katılım sağlamış olup bu tarihten itibaren istatistiksel bilgileri bu merkez ile teati etmektedir. Türkiye CIREFI nin 6 ayda bir gerçekleştirdiği toplantılara katılmakta ve Erken Uyarı Sistemi aracılığıyla yasa dışı göç hareketlerine ilişkin acil bilgileri ve çalıntı belgelerle ilgili bilgileri diğer üye ve aday ülkelerle paylaşmaktadır.

¹¹⁵ Beşe a.g.e. ss. 102-104.

Türkiye, yasadışı göç bağlamında, kabul, geri kabul ve sınır dışı etme gibi uygulamalara katılım öncesi dönemde AB mevzuatından benimsenmesi gerekenleri yürürlüğe koyması gerekmektedir.

Türk Hükümeti Türk Vatandaşlarının Türkiye den yasadışı transit geçiş yapan kişilerin ve Türkiye de yakalanan yabancı ülke vatandaşlarının geri kabulü hususlarını düzenleyen anlaşmaların komşu ve kaynak ülkelerle müzakeresine başlamıştır. Bu kapsamda öncelikle Türkiye'nin doğu sınırındaki komşu ülkelerle, bilahare doğu sınırındaki komşu ülkelerin ötesindeki ülkelerle ve nihayet Türkiye'nin batı sınırındaki komşu ülkelerle geri kabul anlaşması akdedilmesi hedeflenmektedir.

Bu doğrultuda, Türkiye,2001 yılı başında İran, Pakistan, Bangladeş, Afganistan, Irak, Hindistan, Suriye, Çin Halk Cumhuriyeti, Sri Lanka, Bulgaristan, Yunanistan ve Romanya ya geri kabul anlaşması teklif etmiştir. Bu çerçevede Suriye ile yapılan görüşmeler sonucunda 10 Eylül 2001 tarihinde Geri Kabul Anlaşması, Yunanistan ile 8 Kasım 2001 tarihinde Geri Kabul Protokolü imzalanmıştır.

Öte yandan Bulgaristan ile müzakereler devam etmektedir. Romanya ile ise ikinci tur müzakereler tamamlanarak anlaşma parafe edilmiş olup en kısa sürede anlaşma imzalanacaktır. İran, Pakistan, Hindistan, Sri Lanka ve Çin Halk Cumhuriyeti den henüz bir cevap alınamamıştır. Ayrıca Ürdün, Rusya Federasyonu, Tunus, Özbekistan, Moğolistan, Mısır, Kırgızistan, İsrail, Gürcistan, Etiyopya, Belarus, Sudan, Cezayir, Libya, Fas, Lübnan, Nijerya ve Kazakistan a 2002 yılında geri kabul anlaşmaları teklif edilmiştir.

Bu ülkelerden Kırgızistan ile Geri Kabul Anlaşması 6 Mayıs 2003 tarihinde imzalanmıştır.

Oturma izinleriyle ilgili tek tip bir format hakkında AB anlaşmasının K.3 maddesine istinaden Konsey tarafından kabul edilen 16 Aralık 1996 tarih ve 97/11/JHA sayılı Ortak Eylem ile ilgili Yabancılar Yasa Tasarısının son hali yürürlüğe girmemiştir.

Yine Yabancılar Yasa Tasarısındaki yapılması gereken değişikliklerden

Üçüncü ülke vatandaşlarının çalışmak için Üye devletler topraklarına kabul edilmelerinin sınırlandırılması hakkında 20 Haziran 1994 tarihli İlke Kararı,

Üçüncü ülke vatandaşlarının *serbest çalışmak amacıyla* Üye devletlerin Topraklarına kabul edilmelerine ilişkin sınırlamalar hakkında 30 Kasım 1994 tarihli Konsey İlke Kararı,

Sahte evlilikle mücadelede benimsenecek önlemler hakkında

4 Aralık 1997 tarih ve 97/C 382/O1 sayılı Konsey ilke Kararı, Oturma izinleri için tek tip formatın doldurulmasıyla ilgili ortak standartlar hakkında 3 Aralık 1998 tarih ve 98/701/JHA sayılı Konsey Kararı İçişleri Bakanlığının Sorumluluğunda yasa tasarısı yürürlüğe girmelidir.

Sınır dışı Yönetmeliğiyle ilgili olarak;

Ülkeden ihraç önlemlerinin uygulanmasında birlikte hareket ve işbirliği hakkında 22 Aralık 1995 tarih ve 96/C 5/02 sayılı Konsey Tavsiye Kararı, Üçüncü ülke vatandaşlarının ihracına ilişkin kararların karşılıklı tanınması hakkında 28 Mayıs 2001 tarih ve 2001/40/EC sayılı Konsey Direktifi

Yabancılar Yasa ile ilgili;

Üye devletler topraklarında uzun süreli ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarının statüsüyle ilgili 4 Mart 1996 tarih ve 96/C 80/02 sayılı Konsey İlke Kararı yürürlüğe girmemiştir.

Personel eğitimi, yabancı geri gönderme merkezlerinin kurulması, danışman ve tercüme ihtiyacı gibi kurumsal yapılanma takvimi ile ilgili yapılması gerekenler henüz faaliyete geçmemiştir.

4.1.5. Polis İşbirliği ve Örgütlü Suçlar, Sahtecilik ve Yolsuzlukla Mücadele

Olumlu Olarak Nitelendirilen Gelişmeler:

2000 tarihli Sınır aşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi ile Eki “Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol ile Özellikle Kadın ve Çocuklar olmak üzere İnsan Ticaretinin Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair Protokol” Mart 2003’de Türkiye tarafından onaylanmıştır.¹¹⁶

Türk Ceza Kanununda Palermo Sözleşmesinin 2 protokolüne uyum sağlanması amacıyla değişiklik yapılmıştır.

¹¹⁶ Ünal Tekinalp “Türk Hukukunun Avrupa Birliği Hukukuna Uyumu”, İstanbul Üniversitesi Araştırma Fonunun Avrupa Hukuku Araştırma ve Uygulama Merkezinin Eşgüdümünde Hukuk Fakültesi Öğretim Üyeleri ve Araştırma Görevlilerinin Hazırladığı Makalelerden Alıntı, İstanbul, 2003, ss. 285–294.

Kaçakçılıkla Mücadeleye ilişkin yeni kanun Temmuz 2003’de kabul edilmiştir. Söz konusu kanun kaçakçılık suçuna kesin bir tanım getirmekte, ekonomik yaptırımları belirlemektedir. Ağustos 2002’de yapılan kanuni değişikliklerin uygulamaya konulması sonucunda insan kaçakçılığı ile ilişkili yakalamalarda artış gözlenmiştir.

Adalet ve İçişleri Bakanlıkları insan kaçakçılığı konusundaki yeni mevzuata ilişkin eğitimler düzenlemiş, 2004 yılında da eğitimlere devam edilmektedir.

Ekim 2002’de insan kaçakçılığı ile mücadele amacıyla Dışişleri Bakanlığının koordinasyonunda bakanlıklar arası bir görev gücü oluşturulmuştur.

Uyuşturucu trafiği ile mücadeleye ilişkin olarak kolluk güçleri tarafından özellikle 2004 yılında başarılı operasyonlar düzenlenmiştir. Kolluk güçlerine yönelik eğitim programları devam etmiştir.

Örgütlü suçlarla mücadeledeki idari kapasite konusunda Adli Tıp Kurumu Kanunu 2003 yılında gözden geçirilmiş, kanunda yapılan değişikliklerle kurumun ihtisas şubelerinin sayısı arttırılmış, ayrıca incelemelerin sadece kağıt üzerinde değil olay yerinde de yürütülmesini sağlayan bir hüküm getirilmiştir.

Terörle mücadele alanında Türkiye, Mayıs 2003’de Terörizmin Önlenmesi Hakkındaki Avrupa Konvansiyonunu değiştiren protokolü imzalamış ve terörizm finansmanının önlenmesi hakkındaki BM kararına cevaben Aralık 2001’den itibaren yayınlanan çeşitli kararnameleri uygulamaya devam etmiştir.

Yolsuzluk ve Sahtecilikle Mücadele alanında Türkiye uluslar arası ticari işlemlerde yabancı kamu görevlilerine rüşvet verilmesinin önlenmesine ilişkin OECD 1997 sözleşmesini uygulamaya koymak amacıyla Ocak 2003’de yeni bur kanun kabul etmiştir. Bu çerçevede TCK, Kamu İhale Kanunu, Kara-paranın Aklamanın Önlenmesine İlişkin Kanun, Narkotik Maddelerin Kontrolü Hakkında kanun, Maliye Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile Devlet Memurları Kanunu gözden geçirilmiştir.

Şubat 2003’de Türkiye, uluslar arası ticari işlemlerde rüşvet hakkındaki OECD çalışma grubuna 1997 Sözleşmesinin uygulanmasına ilişkin mevzuata tam olarak uygulamaya koyduğunu ve OECD gözlemcilerini kabul etmeye hazır olduğunu bildirmiştir.

Ocak 2003’de Türk Hükümeti yolsuzluk hakkında bir bölüm de içeren “Acil Eylem Planını” kabul etmiştir. Ayrıca Ocak ayında yolsuzluğun nedenlerini

ekonomik ve sosyal boyutlarını analiz etmek ve yolsuzlukla etkin bir mücadele için gerekli tedbirleri belirlemek amacıyla bir Meclis Araştırma Komitesi kurulmuştur. Türkiye Avrupa Konseyi özel hukuk sözleşmesinin Haziran 2003’de onaylamıştır.

Eksiklik ve Beklenti Olarak Belirtilen Hususlar:

Farklı kolluk kuvvetleri arasındaki işbirliğinin artırılması önem verilmesi gereken bir konu olup, kriminal soruşturma yöntemleri ve soruşturmalarda adli tıp kapasitesinin iyileştirilmesi gerekmektedir.

Terörle mücadele alanında, terörist varlıklarının dondurulması ve müsaderesindeki yasal ve pratik zorlukların aşılması gerekmektedir.¹¹⁷

Sahtecilik ve yolsuzlukla mücadele konusunda, kamu kurumlarının farklı kanunlara tabi olması ve bu konudaki sorumlulukları ile görevlerinin net bir şekilde belirlenmemiş olması, aralarındaki koordinasyon ve iletişim eksikliği gibi hususlar Hükümetin yolsuzluğu önleme ve kontrol gücünü büyük ölçüde etkilemektedir. Bu konuda, kamu görevlilerinin eğitimi, kamu idaresi içerisinde etik ve yönetim kurallarının sistematik uygulanması hakkında bilinçlendirme faaliyetlerinin düzenlenmesi tavsiye edilmektedir.

Ateşli silahlara ilişkin üçüncü protokol Türkiye tarafından henüz onaylanmamıştır. Türkiye’nin 1999 tarihli Avrupa Konseyi Ceza Hukuku Sözleşmesini onaylaması beklenmektedir.

4.1.5.1. Örgütlü Suçlar, Sahtecilik ve Yolsuzluk

Örgütlü Suçlar

AB standartlarıyla uyum sağlamak, mevzuat uyumu, idari kapasitenin güçlendirilmesi ve farklı kanun uygulayıcı birimler arasındaki işbirliğinin artırılması yollarıyla, örgütlü suçlar, uyuşturucu, insan ticareti, sahtecilik, yolsuzluk ve kara para aklamayla mücadelenin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Yolsuzluk, sahtecilik ve örgütlü suçlar konularında

AB mevzuatının kabulü ve uygulanması, idari kapasitenin ve farklı uygulayıcı kuruluşlar arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi ve uluslar arası işbirliğinin artırılması sağlanmalıdır.

¹¹⁷ Mehmet Özcan a.g.m. ss.508-510.

Rüşvet, yolsuzluk, sahtecilik ve kara para aklamayla etkin bir mücadele amacıyla: Taşınmaz mallara ilişkin tüm hukuki ve teknik bilgilerin bilgisayar ortamına aktararak Türkiye çapında gayrimenkul veri tabanının oluşturulması bağlamında, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen Tapu ve Kadastro Bilgi Sisteminin (TAKBİS) tamamlanması gerekmektedir.

Bu öncelik altında;

Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair 30 Ocak 2003 tarih ve 4800 sayılı Kanun,

Sınır aşan Örgütlü suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek Kara, Deniz ve Hava yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair 30 Ocak 2003 Tarih ve 4803 sayılı Kanun,

İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair 30 Ocak 2003 tarih ve 4804 sayılı Kanun, 4 Şubat 2003 tarih ve 25014 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

4.1.5.2. Yolsuzluk ve Sahtecilik

Yolsuzluk ve örgütlü suçların faillerinin tüzel kişilerinde olabileceği gerçeği dikkate alınarak, AB mevzuatında tüzel kişilerin cezai sorumluluğu öngörülmüştür. Bu çerçevede, Türk Ceza Kanununda (TCK) ekonomik suçlar açısından tüzel kişilerin cezai sorumluluğuna ilişkin düzenlemelerin yapılması hususunda atılmış önemli bir adım, 4782 sayılı Uluslararası İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Rüşvet Verilmesinin Önlenmesi İçin Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile TCK'nın 220.maddesinde tüzel kişilerin sorumluluğunun tanınmasıdır.¹¹⁸

Ancak özellikle tüm ekonomik nitelikteki suçlar açısından yeni TCK tasarısında sistem değişikliğine gidilmekte olup Tasarının yasalaşması ile Tüzel kişilerin cezai sorumluluğu söz konusu olabilecektir.

Bu öncelik altında;

¹¹⁸ Yener Ünver, "Avrupa Birliği Kazanımları ve Anayasamız ile Diğer Mevzuatımızda Yapılan Son Değişiklikler", Jandarma Bölüm Komutanlığı, **İnsan Hakları Semineri**, Balmumcu, İstanbul, Mart 2003, ss. 61-79.

Yolsuzluğa Karşı Özel Hukuk Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair 17 Nisan 2003 tarih ve 4852 sayılı Kanun, 24 Nisan 2003 Tarih ve 25088 sayılı Resmi Gazetede,

2845 Sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 18 Kasım 1992 tarihli ve 3842 sayılı kanun ile 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 6 Aralık 2001 tarihli ve 4723 sayılı kanun, 13 Aralık 2001 tarih ve 24612 sayılı Resmi Gazetede,

Uluslar arası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Rüşvet Verilmesinin Önlenmesi İçin Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 2 Ocak 2003 Tarih ve 4782 sayılı Kanun, 11 Ocak 2003 tarih ve 24990 sayılı Resmi Gazetede,

Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 26 Şubat 2003 Tarih ve 4814 sayılı Kanun, 8 Mart 2003 tarih ve 25042 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu doğrultuda Onay Kanunu ile ilgili olarak;

27 Ocak 1999 tarihinde imzaya açılan Yolsuzluğa Dair Ceza Hukuku Avrupa Konseyi Sözleşmesi

23 Kasım 2001 tarihinde imzaya açılan Avrupa Konseyi Bilişim Suçları Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi,

Türk Ceza Kanunu ile ilgili olarak;

Dolandırıcılık ve nakit dışı gelirlerin sahteciliğiyle mücadeleyle ilişkin 28 Mayıs 2001 Tarih ve 2001/413/JHA sayılı Konsey Kararı,

Avrupa Birliğine Üye Devletlerde bir suç örgütüne katılmayı suç haline getiren, AB Anlaşmasının K.3 maddesi çerçevesinde Konsey tarafından kabul edilen 21 Aralık 1998 tarih ve 98/733/JHA sayılı Ortak Eylem,

Avrupa Topluluklarının Mali Çıkarlarının Korunması Hakkındaki Sözleşmeye 19 Temmuz 1997 tarihli Ek 2.PROTOKOL,

Organize suçlarla mücadelede uluslar arası yükümlülüklerin ulusal düzeyde yerine getirilmesi ve uygulanmasının izlenmesine ilişkin Avrupa Birliği Anlaşması K.3 maddesi temelinde Konsey tarafından benimsenen 5 Aralık 1997 tarih ve 97/827/JHA sayılı Ortak Eylem doğrultusunda Hukuki Düzenleme,

4422 Sayılı Çıkar amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu ile ilgili;

Uluslar arası organize suçlarda tanıkların korunmasına ilişkin 23 Kasım 1995 tarih ve 95/C 329/01 sayılı Konsey İlke Kararı

İletişime yasal müdahaleye ilişkin 17 Ocak 1995 tarih ve 96/C 329/01 sayılı Konsey İlke Kararı

28 Mayıs 1998 tarih ve 98/C220/01 sayılı Organize Suçlara İlişkin Katılım Öncesi Paktna Taraf Olunması hakkındaki mevzuatlar bütününün uyum süreci içerisinde ilgili bakanlıklardan beklenen mevzuatlar olarak gündemdedir.

4.2. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI BÜNYESİNDE EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ÇALIŞMALARI

Özellikle sektörel stratejiler ve yolsuzlukla mücadele, suç analizi, uluslar arası işbirliği, ileri teknoloji suçları, uyuşturucu maddelerin yasa dışı kullanımı, üretimi ve kaçakçılığı konuları akılda tutularak, organize suçlarla mücadele alanındaki mevcut stratejinin değerlendirilmesi ve bu alanda yeni ulusal strateji geliştirilmesi ve Organize Suçlarla Mücadele Eylem Planı hazırlanması, Kamu Kurumlarının organize suçlarla mücadele alanındaki çalışma ve yetkilerinin koordine edilmesi ve İçişleri Bakanlığı içerisinde polis ve Jandarmanın organize suçlarla mücadele alanındaki işbirliğinin geliştirilmesi, Kanun uygulayıcı birimlere ve diğer kilit personele organize suçlarla mücadele alanında uzmanlık eğitimi verilmesi, Türkiye Uluslararası Uyuşturucu ve Organize Suçlarla Mücadele Akademisi (TADOC) içerisinde dökümantasyon ve suç araştırması merkezinin kurulması, Türk Polisinin ve ilgili tüm kolluk birimlerinin Europol'e uyum kapasitesinin artırılması ve AB Üye Devletlerinin organize suçlara karşı başarılı stratejilerinin benimsenmesi ve uluslar arası bağlantıların yoğunlaştırılması, Organize suçlar konusundaki katılım öncesi paktı prensiplerinin uygulanmasının geliştirilmesi öncelikler arasındadır.

Euro Sahteciliğine karşı sahte para broşürünün içeriğinin genişletilmesi suretiyle tekrar basım ve dağıtımının sağlanması,

Örgütlü suçlarla mücadelenin güçlendirilmesi amacıyla ileri teknoloji ve bilişim sistemleri alanında kurulan Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Şubesinin ve bu alanda kurulacak tüm kolluk birimlerinin eğitim, personel ve teknik ekipman açısından desteklenmesi, Mevzuatın uyumu ve uygulanması açısından personel, eğitim, danışman ihtiyacının karşılanması ve gerek AB kaynaklarından

gerekse Ulusal Bütçeden Organize Suçla Mücadelenin Güçlendirilmesine Destek Sağlanması Eşleştirme(Twinning) Projesinden karşılanması gerekmektedir.

4.2.1. Uyuşturucu ile Mücadele

Olumlu Olarak Nitelendirilen Gelişmeler:

Uyuşturucu trafiği ile mücadele alanında kısmen bazı AB üyesi ülkelerin de dâhil olduğu uluslar arası işbirliği içinde kanunu uygulayıcı makamlar tarafından başarılı operasyonlar yürütülmüştür.

TADOC (Türkiye Uluslar arası Uyuşturucu ve Organize Suçlarla Mücadele Akademisi) yasa uygulayıcı birimlerde çalışan görevlilere yönelik eğitim faaliyetlerine devam etmiştir. TADOC kurulduğu 2000 yılından bu yana Türkiye ve yurtdışından 5224 kişiye eğitim vermiştir.

Türkiye ile AB arasında, uyuşturucu maddelerin ve psikotrop maddelerin yasadışı imalatında kullanılan precursorlar ve kimyasal maddelerin üretimi ve ticaretine karşı uluslararası mücadelenin bilgi alışverişi ve ticaret akışının izlenmesi yoluyla arttırılması amacıyla Şubat 2003’de “Precursor Anlaşması” imzalanmıştır. Anlaşmanın Türkiye tarafından onaylanması beklenmektedir.

Eksiklik ve beklenti Olarak Belirtilen Hususlar:

Geçen sene ki gibi Türkiye, Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Yasadışı Kaçakçılığı Hakkındaki 1995 tarihli BM Sözleşmesi’nin 17. Maddesini Uygulayan Deniz Yoluyla Yasadışı Kaçakçılık Hakkındaki 1995 tarihli Avrupa Konseyi Sözleşmesini imzalamaya ve Uyuşturucu Maddelere Dair 1961 Tek Sözleşmesini onaylamaya davet edilmektedir.

Türkiye’nin ayrıca, Uyuşturucu Yapımında Kullanılan Maddelere (precursor) İlişkin Avrupa Sözleşmesini onaylaması beklenmektedir.

Ankara’da uyuşturucu konusunda bir “mini Dublin grubu” oluşturulması bir kez daha tavsiye edilmektedir.

Türkiye’nin bir Ulusal Uyuşturucu Koordinatörü ataması beklenmektedir.

Ulusal Uyuşturucu Stratejisinin, AB Uyuşturucu Stratejisi doğrultusunda tamamlanması konusunda bir ilerleme kaydedilmemiştir.

Bugüne kadar, Türkiye’nin EMCDDA’ya üyelik müzakereleri sonuçlandırılmamıştır.

4.2.1.1. Uyuşturucu ile Mücadele Türkiye Değerlendirmesi

Türkiye AB Uyuşturucu Stratejisi ve Eylem Planı ile uyumlu ulusal uyuşturucu stratejisi geliştirilerek bu doğrultuda uygulamalara başlanmalıdır. Bu öncelik bağlamında Uyuşturucu Maddelere Dair 1961 Tek Sözleşmesinin Tadiline İlişkin Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair 26 Nisan 2001 tarih ve 4659 sayılı Kanun 28 Mayıs 2001 tarih ve 24448 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

20 Aralık 1988 tarihinde imzaya açılan Uyuşturucu ve Psikotrop Madde Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin 17 maddesini uygulayan, 31 Ocak 1995 tarihli Deniz yoluyla Kaçakçılık Hakkında Anlaşma ETS No: 156 (Cezai konularda adli işbirliği bağlamında da geçerlidir.)

Yasadışı uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadelede Üye devletlerarasında işbirliğinin geliştirilmesini kolaylaştırmak için uyuşturucuların kimyasal profilinin çıkarılması hakkında bilgi alışverişiyle ilgili 29 Kasım 1996 tarih ve 96/699/JHA sayılı ortak eylem doğrultusunda 2313 Sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Kanununun Uygulanması Hakkındaki Yönetmelik, Yeni Sentetik uyuşturucularla ilgili bilgi alışverişi, risk analizi ve bu maddelerin kontrolü hakkında 16 Haziran 1997 tarih ve 97/396/JHA sayılı Ortak Eylem doğrultusunda Hukuki Düzenleme, Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi kurulmasına ilişkin Şubat 1993 tarih ve 302/93(EEC) sayılı Konsey Tüzüğü,¹¹⁹

Avrupa Uyuşturucu ve uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezinin kurulması hakkındaki Konsey Tüzüğü ile ilgili Hukuki Düzenleme, doğrultusunda

4.2.1.2. Yapılması Gerekenler

Kriminal Polis Laboratuvarları Kimyasal İncelemeler Şube Müdürlüğü Bünyesinde uyuşturucu maddelerin kimyasal profillerinin çıkarılması,

Uyuşturucuyla mücadele alanındaki bilgi değişiminin artırılması için uyuşturucu maddelerin kimyasal profiline ilişkin incelemeler yapılmasını temine gerekli idari düzenlemelerin yapılması bu alanda teknik destek ve eğitim sağlanması

¹¹⁹ Avrupa Birliği Genel Sekreterliği a.g.t. ss. 28–44.

Uyuşturucu ile mücadele konusunda diğer kanun uygulayıcı birimlerle işbirliğinin arttırılması ve ortak soruşturma yöntemlerinin geliştirilmesi amacıyla işbirliği anlaşmaları ve protokoller imzalanması

Uyuşturucu ile mücadele alanında diğer ülke kanun uygulayıcı birimleri ile işbirliğinin arttırılmasına yönelik işbirliği protokollerinin imzalanması

Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi Ulusal Odak Noktasının kendisinden istenen işlevleri tam olarak yerine getirebilmesi için güçlendirilmesi

AB Uyuşturucu Stratejisi ve Eylem Planı ile uyumlu uyuşturucu stratejisinin geliştirilmesi

Tüm kolluk birimleri için uyuşturucu ile mücadele alanında AB ülkeleri ile işbirliği çerçevesinde düzenlenen eğitim faaliyetlerine devam edilmesi

TADOC Projesi, Uyuşturucu Maddelerin Kimyasal profillerinin Çıkarılması, Personel, Eğitim, Danışman, Tercüme ve diğer ihtiyaçlar için finansman ihtiyacının karşılanması gerekmektedir.

4.2.1.3. Avrupa Birliği Uyuşturucu İle Mücadele Çalışmaları

Uyuşturucu maddeler ile mücadele konusunda AB kazanımlar doğrultusunda üç Avrupa Konseyi Kararı mevcuttur.

Bunlar;

1. 29 Kasım 1996 tarihini taşıyan AB İçerisinde Uyuşturucu Turizmi Konusunda Alınacak Tedbirler Hakkında Avrupa Konsey Kararı:

Avrupa Birliğinde uyuşturucu turizmi sorununun daha etkin çözümlenmesi amacıyla Konsey, üye devletleri;

- a) Bilgi alışverişini geliştirmek ve hızlandırmaya
- b) İşlevsel eylemleri koordine etmeye ve
- c) Uyuşturucu turizmine ilişkin ulusal hukukun uygulanması yolundaki sürecin etkinleştirilmesi amacıyla çalışmalar yapmaya çağırmaktadır.

Üye devletlerin birbirlerinin uyuşturucu turizmi sorununun boyutları hakkındaki deneyimlerinden istifade etmeleri ve bu sorunu çözümlmek üzere ihtiyaç duyulan özel tedbirleri almaları amacıyla;

Konsey her üye devleti,

- a) Merkezi, bölgesel ya da yerel bazda mevcut kanalları kullanarak veya gerekli yerlerde benzer kanalları yaratarak bilgi değişimini geliştirmeye ve hızlandırmaya
- b) Bu konuda personel değişiminde bulunmaya,
- c) Sınırlarının her iki yanında ve gereken yerlerde, geçiş ülkesi olan üye devletleri de gerektiren eylem planları ile ilgili konsültasyonlar yapmaya,
- d) Cezai takibatın, bağlantılı bir dizi küçük suçlara ilişkin olarak etkin bir biçimde kullanılabileceği benzer prosedürün mevcut olduğu bir başka ülkeye olabildiğince esnek ve etkin olarak transfer edilmesi işlevini yerine getirmeye çağırılmaktadır.

Avrupa Konseyi, Europol Uyuşturucu Birimini de hazırladığı yıllık uyuşturucu raporunda, Birliğin bu konudaki çalışmalarını göz önüne alarak uyuşturucu turizminin ciddi yönlerine özel önlem göstermeye çağırılmaktadır.

2. 16 Aralık 1996 Tarihli, AB İçinde Uyuşturucu Madde Ekimi ve Üretimi ile İlgili Engelleme ve Mücadele Tedbirlerine İlişkin Avrupa Konseyi Kararı:

Bu karar, yukarıda değindiğimiz 15–16 Aralık 1995 tarihli uyuşturucuların ekilmesi ve üretilmesi ile ilgili engelleme ve mücadele tedbirlerine duyulan ihtiyaç doğrultusunda bu konudaki kapsamlı eylem planı çerçevesinde alınmıştır.

Buna göre Konsey, üye devletleri;

- a) Yasadışı uyuşturucu ekimi ve üretiminin önlenmesi ve cezalandırılmasına özel ilgi göstermeye
- b) Kendi ülkesinin koşullarına uygun bir biçimde “cannabis” tohumlarının yasadışı olarak üretilmesi ve satılmasını suç olarak düzenlemeye
- c) Bilimsel araştırma gibi özel amaçlarla üretilmesi gereken “cannabis” tohumlarının üretimini özel bir lisansın alınmasına bağlı tutma ve bu amaçla lisans alanlarının faaliyetlerini sürekli olarak gözetim ve denetim altına almaya
- d) Bu alanda çalışan personelin Europol Uyuşturucu Ünitesi(EDU) ile işbirliği içerisinde olarak yetiştirilmesi amacıyla çeşitli çalışmalar yapmaya çağırılmaktadır.¹²⁰

¹²⁰ Beşe a.g.m. ss.484-486.

3. 20 Aralık 1996 tarihli Yasadışı Uyuşturucu Trafikinin Cezalandırılmasına İlişkin Avrupa Konseyi Kararı:

Yasadışı uyuşturucu trafiğinin önlenmesi ve bununla mücadele edilmesi tüm üye devletlerin çıkarları gereğidir.

Bu amaçla 26–27 Temmuz 1995 Tarihinde Cannes da düzenlenen Avrupa Konseyi toplantısında Avrupa Birliğinin (1995–1999 döneminde) uyuşturucuyla mücadele konusundaki eylem planı benimsenmiş ve yasadışı uyuşturucu trafiği ile mücadele için ihtiyaç duyulan koordineli yaklaşım konusunda uzlaşmaya varılmıştır.

Yine 15–16 Aralık 1995 tarihleri arasında Madrid de yapılan toplantıda da uyuşturucuyla mücadele konusunda kapsamlı eylem planı hükümleri onaylanmış ve üye devletlerin uyuşturucu maddeler konusundaki mevzuatlarının uyumlaştırılması amacıyla çalışmalar yapılması karara bağlanmıştır.

Floransa da yapılan toplantıda ise üye devletlerarasında uyuşturucu maddeler ve organize suçlulukla mücadele konusundaki işbirliğini güçlendirmenin önemi vurgulanmıştır.

Konsey üye devletleri AB nin yasadışı uyuşturucu trafiği ile mücadele stratejisini geliştirmek ve daha etkin bir koordinasyonu sağlamak ve özellikle bu alandaki ceza konularında işbirliğini geliştirmek üzere kendi ulusal ceza hukuku mevzuatları içerisinde bu suçların ciddiyeti ile bağdaşır nispette hapis cezaları ihdas etmeye çağırmaktadır.

4.2.1.4. Uyuşturucu İle Mücadele Konusunun Genel Değerlendirmesi

Uyuşturucu maddelerin turizmi, yetiştirilmesi ve trafiği konusunda yaşanan sorunlar ile ilgili olarak yukarıda incelediğimiz Konsey Kararlarından Avrupa Birliğinin bu soruna çok özel bir önem verdiği saptanmıştır.

Ancak görüldüğü üzere Konsey Kararları üye devletlere belirli bir normatif çerçeve belirlemekten çok sorunun çözümü için gerekli işbirliği ve koordinasyon konusunda önerilerde bulunmaktadır. Mevzuatımız açısından bu kararların önemli olan yanı ise AB Üyesi ülkeler arasında kurulmuş olan Europol Uyuşturucu Ünitesinin(EDU) referans gösterilmesidir. AB ne üye olduğumuz takdirde EDU nunda üyesi olmamız gerektiği için EDU nun çalışmalarına aktif olarak katılmak ve özellikle uyuşturucu trafiği konusunda Avrupa Konseyi kararı çerçevesinde EDU ile

yapılacak çalışmalar doğrultusunda mevzuat değişikliğine gitmek ve uyuşturucu trafiğinin geçiş noktası ve turizmin yoğun olduğu Türkiye açısından önemlidir.

Konsey Kararları tavsiye kararları niteliğinde olduklarından ve belirli bir normatif düzenleme öngörmediklerinden bu konuda mevzuatımız yönünden bir tutarsızlık yoktur.

4.2.2. Kara Paranın Aklanması

Olumlu Olarak Nitelendirilen Gelişmeler:

MASAK, Kasım 2002’de müşteri tanımı koşulu ve şüpheli işlemlerin tüm ilgili gruplarca bildirimi usullerine ilişkin bir yönetmelik kabul etmiştir.

MASAK’ a bildirilen ve MASAK tarafından soruşturulan olaylarda önemli artış gözlenmiştir.

Eksiklik ve Beklenti Olarak Belirtilen Hususlar:

AB müktesebatına uygun olarak, kara para aklama suçlarının tanımı genişletilmektedir.

1990 tarihli Kara paranın Aklanması, Suçtan Kaynaklanan Gelirlerin Araştırılması, Ele Geçirilmesi ve Müsaderesi hakkında Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nin onaylanması gerekmektedir.

4.2.2.1. Kara Paranın Aklanması ile Mücadele

Kara para aklama ile mücadele için Mali sistemin idari ve teknik açıdan güçlendirilmesi, bu doğrultuda AB mevzuatı ile uyum sağlanarak değişiklikler yapılması gerekmektedir.

Uluslararası İşbirliği Doğrultusunda Mali Eylem Görev gücünün (FATF) kara paranın aklanmasının önlenmesi konusundaki 40 tavsiyesine uyulması çalışmaları yapılmalıdır.

7 Şubat 2002 tarih ve 24664 sayılı Resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı(MASAK) 3 No lu Genel Tebliği ile şüpheli işlem bildirim yükümlüğünün ifasında yükümlülere yardımcı olmak üzere belirlenen 19 adet şüpheli işlem tipine “Fonların, terörizm veya terörist eylemlerle ilgili veya bağlantılı olduğundan ya da bu amaçla kullanıldığından şüphe duyulması ya da şüphe duyulması için makul nedenler bulunması” 20.işlem tipi

olarak ilave edilmiştir. 10 Kasım 2002 tarih ve 24932 sayılı Resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren MASAK 4 NOLU GENEL TEBLİĞİ ile ilk aşamada bankalar ve özel finans kurumları olmak üzere yükümlülerin gerekli bildirimleri yapmaları için idari düzeyde bir uyum görevlisi atamaları zorunluluğu getirilmiştir.

Uluslar arası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Rüşvet Verilmesinin Önlenmesi İçin Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile aktif ve pasif rüşvet suçları 4208 sayılı Kanun kapsamında kara para aklamanın öncül suçu haline getirilmiştir.

Uluslar arası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Rüşvet verilmesinin Önlenmesi için Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 2 Ocak 2003 tarih ve 4782 sayılı Kanun 11 Ocak 2003 tarih ve 24990 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu doğrultuda,

Suçtan elde edilen gelirlere el konulması ve müsaderesine yönelik kapasitenin artırılması için çalışmalar yapılması,

Kara para aklamayla mücadelede merkez ve taşra birimleri dâhil görevli tüm birimler için kara para aklamayla mücadele eğitimi el kitabının geliştirilmesi,

Kara para aklama ve diğer mali suçlarda ortak soruşturma uygulamaları için temel noktaların belirlenmesi,

Suçtan elde edilen gelirlerin müsaderesi tedbirlerinin uyumlaştırılması ve kara parayla mücadele alanındaki bilgi değişiminin artırılması için yabancı ülke kanun uygulayıcı birimleri ile ikili ve çok taraflı protokoller imzalanması,

MASAK bünyesinde veri tabanı kurulması,

Personel eğitimi, Kara paranın Aklanması, Suçun Mali kaynakları ve Terörizmin Finansmanı ile Mücadelenin Güçlendirilmesi Projesi için ulusal bütçe ve AB kaynaklarının işbirliği programı kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

4.2.3. Gümrük İşbirliği

Olumlu Olarak Nitelendirilen Hususlar:

Türkiye, gümrük kapılarının, özellikle Yunanistan, Bulgaristan ve İran kapılarının, altyapı ve tesislerini iyileştirmeye devam etmiştir. Gümrük Müsteşarlığı, başarılı kaçakçılık operasyonları düzenlemiş ve SECI faaliyetlerine yoğun bir şekilde katılım sağlamıştır. 2002 yılında Gümrük yetkililerince 765 kaçak göçmen yakalanmıştır. 2003'ün ilk 5 ayında bu sayı 180'dir.

Eksiklik ve Beklenti Olarak Belirtilen Hususlar:

Gümrük işbirliği alanında, birimler arası işbirliğinin artırılması gerekmektedir.

Komşu ülkeler ve diğer ülkelerle gümrük işbirliği anlaşmalarını kullanarak mobil araştırma ünitelerinin kullanıma sunulması ve risk analizlerinin geliştirilmesi göz önüne alınmalıdır.

4.2.4. İnsan Hakları

Olumlu Olarak Nitelendirilen Hususlar:

Haziran 2003’de TBMM tarafından, BM Uluslar arası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslar arası Sözleşmesi onaylamıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin ölüm cezasının kaldırılmasına ilişkin 6 no’lu protokolü TBMM tarafından Temmuz 2003’de onaylamıştır.

Eksiklik ve Beklenti Olarak Nitelendirilen Hususlar:

Türkiye, Kişisel Verilerin Otomatik İşlenmesi konusunda Kişilerin Korunmasına Dair 1981 Avrupa Konseyi Sözleşmesini ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 4 ve 7 no lu Protokollerini halen onaylamamıştır.

4.2.4.1. İşkence ile Mücadele

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 3.maddesinde “kişinin maddi ve manevi varlığını işkenceye, insanlık dışı cezaya, onur kırıcı muameleye ve onur kırıcı cezaya” karşı korumakta bu doğrultuda “işkence ve kötü muamele” olgusunun tamamen ortadan kaldırılmasını sağlayacak önlemlerin, gerek pozitif hukuka, gerekse kolluk makamlarının uygulamalarına yansıtılması önem kazanmaktadır.

Gözaltında tutulan kişinin işkence, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele görmesi bu maddeyi ihlal eder. Ayrıca gözaltında kötü muamele gördüğü iddiasına karşı etkili ve yeterli soruşturma yapılmaması da bu maddeyi ihlal edebilir.

Gerek Avrupa Konseyi İşkencenin Önlenmesi Komitesi(CPT)’nin ve diğer uluslar arası kuruluşların raporlarına, gerek AİHM’ nin birçok kararına, gerekse Düzenli Raporlara yansıyan işkence ve kötü muamele olgusunun Türkiye’de özellikle şu etken ve nedenlere dayandığı bilinmektedir.¹²¹

¹²¹ Tüsiad Yayınları, *Avrupa Birliği Üyeliğine Doğru: Türkiye’de Siyasi Reformlar*, Ekim, İstanbul, 2002, s.16.

Güvenlik güçlerinin denetimsizliği ve uygun disiplin standartlarının bulunmaması

Devlet memurlarının cezai kovuşturmaya tabi tutulmasının idari makamların iznine tabi tutulması

Bu konuda yapılan yargılamaların ve sonuçlarının –hayli hafif ya da paraya çevrilen mahkûmiyet kararları nedeniyle de-genel anlamda yetersiz olması

Kopenhag Kriterleri’ne uyum konusunda Türkiye’nin en önemli adımları atması gerekli alanın bu olduğu ve AB ye uyum alanında Türkiye’nin yüklendiği pozitif yükümlülükler bu mücadelenin önemini arttırdığı görülmektedir.

Türkiye’de İşkence ve Kötü Muamele uygulamalarının ortadan kaldırılabilmesi eksiklik ve aksaklıkların giderilmesi yönünde ve uyum yasalarının mevzuata uyumlaştırılması için bazı değişiklikler yapılmıştır.

4.3. POLİS İŞBİRLİĞİ, SCHENGEN BİLGİ SİSTEMİ VE EUROPOL’E

KATILIM

Schengen Bilgi Sistemi ve Europol’e tam olarak katılımın mümkün olması için veri koruma ve kanun uygulama amaçlarıyla kişisel verilerin değişimi alanındaki AB mevzuatının kabulü ve uygulama için gerekli idari kapasitenin oluşturulmasına 2003 yıl Katılım Ortaklığı Belgesinde kısa ve orta vade öncelikler arasında yer verilmektedir. Bunun yanı sıra idari kapasitenin ve farklı kanun uygulayıcı kuruluşlar arasında işbirliğinin artırılmaya devam edilmesi ve bu alandaki uluslararası işbirliğinin daha da yoğunlaştırılması, Topluluk Hukuku ile Adalet ve İçişleri Alanında AB mevzuatı ve uygulamaları konularında sürdürülebilir eğitim programlarının geliştirilmesi öncelikler arasında yer almalıdır.

Ayrıca, polis işbirliği alanı çerçevesinde adli tıp araştırmaları başta olmak üzere,suç araştırmalarının geliştirilmeye devam edilmesi de Türkiye ile AB arasındaki başlıca işbirliği alanlarından birini oluşturmaktadır.

Kişisel Verilerin Korunması Kanununun yürürlüğe girmesini takiben, Schengen Bilgi Sistemi ile ilgili gerekli idari düzenleme çalışmalarına başlanarak, bu alanda AB mevzuatına uyum sağlanması çalışmaları yapılmalıdır. Ülkemizin Schengen Müktesebatını kabulünden sonra, Schengen Bilgi Sistemler Ağı(SISNET) İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü iletişim altyapısına yönelik çalışmalarına başlanabilecektir. Europol ve Schengen İrtibat Merkezleri kurularak halkın bu konularda bilinçlendirilmesi sağlanacak ve hazırlanacak olan çalışma kılavuzları ve

düzenlenecek eğitim programlarıyla uluslararası suç ve suçlularla mücadeleye yönelik olarak etkin bir işbirliği tesis edilmelidir.

4.3.1. Polis İşbirliği bağlamında Suç Araştırmalarının Geliştirilmesi

Bu alanda öncelikli olarak DNA analizi sonuçlarının değişimi, ses-görüntü data incelemesi ve ifade alma teknikleri konularında gerekli uygulama kapasitesinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Bu doğrultuda;

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ile ilgili olarak; AB Anlaşmasının K.3. maddesine istinaden Avrupa Polis Bürosunun kurulması hakkındaki sözleşmeyi düzenleyen 26 Temmuz 1995 tarih ve 95/C 316/01 sayılı Konsey Tasarrufu(Avrupa Sözleşmesi),

Europol Bilgilerinin gizliliği hakkında kurallar kabul eden Konsey Kararı,

Europol analiz dosyalarına uygulanabilir kuralları kabul eden Konsey Kararı,

Europol tarafından üçüncü ülkelere ve organlara kişisel veri iletimini düzenleyen kurallar hakkındaki Konsey Kararı

İşbirliği Anlaşması ile ilgili olarak;

Europol Başkanına üçüncü ülkelerle ve AB ye bağlı olmayan kuruluşlarla anlaşmalara ilişkin müzakerelere girmesi için yetki verilmesi hakkında Konsey Kararı,

Bir Avrupa Polis Bürosu Kurulması Hakkında Sözleşme(Europol Sözleşmesi) Bilgi Teknolojisinin Gümrük amaçlı Kullanımı Hakkında Sözleşme ve Ortak Sınırlarda Kontrollerin Tedricen Kaldırılması Hakkındaki Schengen Anlaşmasının Uygulanmasına Dair Sözleşmesi(Schengen Sözleşmesi) çerçevesinde kurulan ortak denetim veri koruma organları için bir sekreteryaya ihdası hakkında Konsey Kararı,

Hudut ötesi polis işbirliği el kitabı hakkındaki Schengen uygulamalarına yönelik hazırlanacak el kitabı,

Kişinin yaşamına, bedenine, kişisel özgürlüğüne veya mülküne yönelik terörist eylemler sırasında işlenen ya da işlenmesi muhtemel olan cürümlerle mücadeleler hakkında Europole Talimat veren kanununun güncelleştirilmesi gerekmektedir.

Bu doğrultuda;

Mevzuatın uyumu ve uygulanması için

Uluslararası polis işbirliğinin yapılanmasıyla ilgili tüm kolluk birimleri personelinin eğitimlerinin sağlanması,

Europol,Schengen ve İnterpol haberleşme ve alt yapılarının Uluslararası Haber Merkezi olarak yapılandırılması,

Emniyet Genel Müdürlüğü Kriminal Polis Laboratuvarları Biyolojik İncelemeler Şube Müdürlüğü bünyesinde DNA bilgi bankasının kurulması,

AB’de gerçekleştirilen uygulamalara yönelik olarak Europol, Schengen, İnterpol, OLAF ve ileride AB bünyesinde kurulacak kolluk teşkilatları ile haberleşme, bilgi değişimi ve işbirliği amaçlı olarak tüm kolluk birimlerinin iştirakiyle bir ulusal birimin (Milli Büro) oluşturulması,

İçişleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği (AB) Koordinasyon Dairesi Başkanlığının öngörülen İçişleri Bakanlığı Teşkilat Kanununda yapılacak değişiklik sonucunda Dış İlişkiler ve AB Genel Müdürlüğü olarak teşkilatlandırılması amacıyla kurumsal kapasitenin artırılması,

Kriminal uzmanlık alanlarında eğitim desteğinin sağlanması,

Kamu güvenliğinin sağlanması maksadıyla kolluk görevlilerinin polis işbirliği alanına yönelik ihtisaslaşma eğitimi,

Başta FIEP olmak üzere AB üyesi ülkelerdeki kolluk birimlerinin AB ye üyelik yönünde en iyi uygulamalarının incelenmesi ve bu konuda personel eğitimi,

Çocuk Suçlarını Önleme Merkezlerinin Türkiye genelinde yaygınlaştırılması

AB Programları ve AB ülkeleriyle ikili işbirliği imkânlarından da yararlanılarak, ilgili personelin adalet ve içişleri alanında AB hukuku eğitimi

Kaçakçılık ve organize suçlarla mücadelede yararlanmak üzere Bilgisayar Destekli Eğitim(CBT) kapsamında uzaktan erişimli eğitim

CD’lerin hazırlanması ve kullanılması

Suç analizine yönelik paket analiz programlarının temini ve kullanımının yaygınlaştırılması amacıyla AB ÜYESİ ülkelerle işbirliğinin geliştirilmesi

Yeniden yüz oluşturma Laboratuvarı kurulması

Olay yeri inceleme birimlerinin yaygınlaştırılması

Patlayıcı madde imha unsurlarının oluşturulması

Planlanan finansman ihtiyacı ile birlikte Europol ve Schengen Bilgi Sistemine Katılım ve Ulusal İrtibat Noktalarının Kurulması gerekmektedir.

Polis İşbirliği alanında yatırım

Mevzuatın Uyumu ve uygulanması amacıyla;

Personel,

SISNET İletişimin alt yapısının İçişleri Bakanlığına kurulmasına yönelik personel alımı

Eğitim,

SISNET İletişim alt yapısının kurulmasına yönelik eğitim

Polis İşbirliği alanında eğitim

İhtiyaçlar,

Danışman ihtiyacı

SISNET iletişim alt yapısının kurulmasına yönelik danışman ihtiyacı

Polis İşbirliği alanında danışman ihtiyacı

SISNET iletişim alt yapısının İçişleri Bakanlığına kurulmasına yönelik tercüme ihtiyacı

Yatırım,

Polisin suç delillerini Bilimsel Yöntemle Analiz Kapasitesinin Geliştirilmesi Projesi çerçevesinde yatırım

Türk Polisinin Denetime Açıklığının, Verimliliğinin ve Etkinliğinin Geliştirilmesi Projesi çerçevesinde yatırım

Türk Polisinin Denetime Açıklığının, Verimliliğinin ve Etkinliğinin Geliştirilmesi Projesi çerçevesinde idari kapasite ihtiyaçları

Mevzuatın uyumu ve uygulanması amacıyla personel, eğitim, danışman ve tercüme ihtiyacı gibi ihtiyaçların polis işbirliği bağlamında yerine getirilmesi gerekmektedir.

5.BÖLÜM

TÜRK POLİS TEŞKİLATININ AVRUPA BİRLİĞİ POLİS TEŞKİLATINA UYUM ÇALIŞMALARI

5.1. AVRUPA BİRLİĞİ UYUM SÜRECİNDE YASALAR ÇERÇEVESİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER VE TÜRK POLİSİNE YANSIMALARI

Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecine giren Türkiye son zamanlarda özellikle Kolluğu ilgilendiren konularda hızlı kazanımlar da bulunmakta ve uyum kanunları çıkartılarak uygulayıcıların görev ve yetkilerinde yeni düzenlemeler yapılmış ve yapılmaya devam edilmektedir.

Bu doğrultuda yapılan çalışmalar, uygulamada yaşanan aksaklıklar nelerdir, yapılacak değişikliklerle kolluğun kalitesi, halkın kolluğa güveni artacak ve insan hakları ihlalleri ve işkence iddiaları azalacaktır.

AİHM ne bireysel başvurunun düzenlenişi AB kazanımları ve Kopenhag Kriterleri açısından Türkiye adına çok önemli gelişmelerden birisidir.¹²²

5.1.1. Anayasada Yapılan Değişiklikler

1982 yılı Anayasasında uyum yasaları çerçevesinde bir takım değişiklikler meydana gelmiştir. Hukuk devletinin ortaya konması açısından bireylerin öncelikle birbirleriyle ve daha sonra devletle olan tüm irtibatlarında hukukun rolüne ve önemine inanmaları, güven duymaları zorunludur. Hukuka ve hukuk kurallarına güven duymakta tüm vatandaşların hukuk devletinin kendilerine tanıdığı hakları ve yükleyeceği sorumlulukları birey bazında bilmeleri ile olacaktır.

5.1.1.1. Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması:

Madde 13.Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve Laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.

¹²² Kayıhan İçel ve Yener Ünver, 'Karşılaştırmalı Ceza Hukuku Yasaları, TCK-CİK-CMUK', Avrupa Birliği Kazanımlarına Uyum Yasaları, İstanbul, 2001, ss. 21-24.

“*Laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz*” ilkeleri (2001–4709) eklenmiştir. Genel sınırlama yetkisinden her hak için sınırlama sebebi ilgili maddede göstermiştir.

5.1.1.2. Temel Hak ve Hürriyetlerin Kötüye Kullanılamaması:

Madde 14. Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozayı ve *insan haklarına dayanan* demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.

Anayasa hükümlerinden hiçbiri, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini ve *Anayasada belirtilenden daha geniş sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.*

Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.(Değişik:2001/4709)

5.1.1.3. Kişi Hürriyeti ve Güvenliği:

Madde 19.Herkes kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir. Bu maddede yapılan değişiklikle;

*Yakalanan ve tutuklanan kişilere yakalama ve tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar *herhalde* yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak *derhal*, toplu suçlarda en geç hâkim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilir.

*Yakalanan veya tutuklanan kişi tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç *en geç kırk sekiz saat* ve toplu olarak işlenen suçlarda *en çok dört gün* (15 gün idi.2001–4709) içinde hâkim önüne çıkarılır.

*Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, *yakınlarına derhal* bildirilir.(2001–4709)

*Bir işleme tabi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, *tazminat hukukunun genel prensiplerine göre* devletçe ödenir. İlkesi eklenmiştir.

5.1.1.4. Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması

Özel Hayatın Gizliliği(Madde 20)

Konut Dokunulmazlığı(Madde 21)

Haberleşme Hürriyeti(Madde 22)

Üst araması, özel kâğıtlarda arama, eşyada arama

Madde20–21–22. Milli güvenlik, kamu düzeni, suç önlenmesinin önlenmesi genel sağlık ve genel ahlakın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, *usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça*; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin *yazılı* emri bulunmadıkça; kimsenin özel kâğıtları ve eşyası aranmaz ve bunlara el konulamaz.

“*Hâkim kararı veya yazılı emir alma ilkesi*” Önleme araması ve adli arama ilkesi getirildi.

*Yetkili merciin kararı yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi halde el koyma kendiliğinden kalkar.(2001–4709)

Evde Arama

“Önceden alınacak bir hâkim kararı veya kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri” hükmü getirildi. Arama kararı ve usulü kanunla yeniden düzenlenmiştir.

5.1.1.5. Kanuna Aykırı Delil Kavramı

Madde 38:’Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez”

Hiç kimse yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz cümlesi eklendi.

Hiç kimse yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.

Savaş, çok yakın savaş tehdidi ve terör suçları halleri dışında ölüm cezası verilemez.(2001/4709)

5.1.1.6. Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması

Madde 40. “Devlet işlemlerinde ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır”

Kişinin resmi görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.(2001–4709)

5.1.1.7. Dilekçe Hakkı

Madde 74. “Vatandaşlar ve *karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye de ikamet eden yabancılar kendileriyle* veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.

Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, gecikmeksizin dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir. Bu hakkın kullanılma biçimi kanunla düzenlenir.(2001–4709)

5.2. CEZA MUHAKEMLERİ USULÜ KANUNUNDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu 4.4.1929 tarihinde kabul edilmiş, son değişiklikler ise 2002–4744/2003–5020 tarihlerinde yapılmıştır.

Bunlar;

5.2.1. Sanığın Tutuklanmasından, Yakalanmasından Kimlere Haber Verileceği

CMUK Madde 107: Tutuklanmasından ve tutuklamanın uzatılmasına ilişkin her karardan *tutuklunun bir yakınına veya belirlediği bir kişiye, hâkimin kararıyla gecikmeksizin haber verilir.*

Ayrıca, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürmemek kaydıyla, tutuklunun tutuklamayı bir yakınına veya belirlediği bir kişiye bizzat bildirmesine de izin verilir.(2002–4744)

Adli yakalamada yakınına veya belirlediği bir kişiye haber verme

CMUK Madde 128:Yakalamadan ve yakalama süresinin uzatılmasına ilişki emirden yakalananın bir yakınına veya belirlediği bir kişiye, Cumhuriyet Savcısının kararıyla gecikmeksizin haber verilir.

Kendisi konuşarak haber veremez.

Kolluk Tarafından Yakalanan Kişinin Yakınlarına Haber Verme

PVSK Madde 13:Kişinin yakalandığı, istediği kanuni yakınlarına derhal bildirilir. *Şüpheli kendisi konuşarak haber veremez.* Yakalama sebebi ortadan kalkınlar derhal serbest bırakılır.(2002,4771) Belirlediği bir kişiye savcı emri ile haber verilecektir.

5.3. GÖZALTI SÜRELERİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

Gözaltına alınma süresi yakalanan kimsenin hâkim önüne çıkarılması süresidir. Yasayla belirlenen, kişinin yakalandığı kendi özgür iradesi ile ayrılıp gitmesini yasaklayan durumun olduğu anadan itibaren hâkim önüne çıkarılınca kadar geçen süre *gözaltı süresidir*. Tahkikatın bitiminde gözaltı süresi dolmamış olsa dahi kişi serbest bırakılmalı veya adli makamlar önüne çıkarılmalıdır.

Gözaltına sürelerine ilişkin olarak AİHS ve AİHM e göre (5/3 md.) “Yakalanan herkesin HEMEN bir hâkim veya adli bir görevi yapmaya kanunen yetkili kılınmış diğer bir memur önüne çıkarılması” belirtilmiştir.

1.Adli suçlardaki yakalamada gözaltı süresi en çok 24 saat veya toplu suçlarda C.Savcısının yazılı emri ile 4 güne kadar uzatılabilir.

“Zorunlu yol süreleri eklenmemiştir”

2. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görev alanına giren suçlarda yakalanan veya tutuklanan kimse yakalama yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için zorunlu süre hariç 48 saat ve toplu olarak işlenen suçlarda C.Savcısının yazılı emri ile 4 güne kadar düzenleme yapılmıştır.(DGMK 16)

3.Anayasanın 120nci maddesi uyarınca “Olağanüstü hal ilan edilen Yerlerde yalnızca Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Görev alanına giren suçlardan ötürü gözaltı süresi C.Savcısı tarafından 4 gün uzatılmış ve fakat soruşturma sonuçlanamamışsa süre ancak hâkim kararı ile 7 Güne kadar uzatılabilir. Ancak hâkim bu kararı verirken yakalanan veya tutuklanan kişiyi *dinlemek zorundadır*.”

5.3.1. Gözaltına Almaya Yetkili Kişiler Kimlerdir?

1.Cumhuriyet Savcısı: CMUK 154.Madde

2.Genel Kolluk Görevlileri:

a.) *Polis*: CMUK 154 e göre Cumhuriyet Savcısı Adli olaylara ilişkin kovuşturmalarda görevlendirir. PYSK md.2.

b.) *Jandarma*: Jandarma genel kolluğa dâhil emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasını sağlayan ve diğer kanun ve nizamların verdiği görevleri yerine getiren silahlı askeri bir güvenlik ve kolluk kuvvetidir.

c.) Çarşı ve Mahalle Bekçileri:772 Sayılı Kanunun 2nci maddesi

3.Özel Kolluk Görevlileri:

a. Trafik Kolluğu

b. Polis Çevik Kuvvet Birimleri

- c. Çiftçi Mallarını Koruma Kolluğu
- d. Kır Bekçileri
- e. Orman Kolluğu
- f. Köy Korucuları ve Bekçileri
- g. Gümrük ve Tekel Kolluğu
- h. Sahil Güvenlik Kolluğu
- i. Özel Güvenlik Teşkilatı

4.Kolluk Yetkilerini Kullanabilen Kamu Görevlileri

- a. Gemi Kaptanı
- b. Kaptan Pilot
- c. TCCD Personeli
- d. Köy Muhtarı

5.Meşhut Suç Halinde Herkes Kavramına Dâhil Kişiler

Herkes kavramı toplum içinde yaşayan bütün fertleri sıfat farkı gözetmeksizin içine alır. CMUK 127nci Maddede belirtilen ve yakalama yetkisi bulunan “herkes” suçtan zarar gören veya sıfatları ne olursa olsun bunların dışında kalan üçüncü kişilerdir. Savcı ve Kolluk görevlileri de özellikle görevli oldukları yer ve zaman dışında bu maddedeki yetkileri kullanabilirler. Yakalamanın şekli konusunda yasada bir düzenleme bulunmamaktadır.

Bununla birlikte özel kişiler geçici yalamayı gerçekleştirirken meşhut suçta rastlanan veya takip edilen kişiyi sadece elle tutarak yakalayabilecekleri gibi orantılılık kuralına bağlı kalarak bağlayabilirler veya bir yere kapatabilirler. Ancak özel kişiler tarafından bu oranı aşan cebir kullanımı ve özellikle silah kullanımı kabul edilemez.¹²³

5.4. MÜDAFİ İLE GÖRÜŞMEDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

Hak arama özgürlüğünün en büyük güvencesi Müdafilik Kurumudur. Bu nedenledir ki günümüz insan hakları kataloglarında “müdafilik yardımından yaralanma” önemli bir yer tutmaktadır. Böylesine önemli bir kurumun yasal düzenlemedeki öneminin soruşturma ve yargılama pratiğinde sürebilmesi, müdafî nin

¹²³ Feridun Yenisey, “Arama, El koyma”, *Kolluğun Cep Kanunu*, İstanbul, Bahçeşehir Üniversitesi yay. 2003, s.93.

bu süreçte yer alma biçimine bağlıdır.¹²⁴ Müdafî Ceza yargılamasında savunma görevi yapan kişidir.

Uyum yasaları çerçevesinde Müdafî ile görüşmede de bazı düzenlemeler yapılmıştır. Hazırlık soruşturmasının yürütülmesi esnasında kolluğun geleneksel olarak sahip olduğu yetkiler karşısında kollukla şüpheli arasında bulunması gereken denge kolluk lehine gelişmekteydi. Müdafî yardımından yararlanma hakkı diğer bir takım güvence ve haklarla birlikte bu denge sağlanabilme koşullarına ulaşmıştır.

Müdafîin hazırlık soruşturmasında bulunmasının polis açısından da bir takım faydaları olmuştur. Müdafî gerek hukuki gerek fiili durumu itibariyle polis-şüpheli arasında sağlıklı bir iletişimin kurulmasını sağlayarak daha fazla ve hukuki delillerin elde edilmesi sağlanacaktır. Nitekim İngiltere de yapılan deneysel araştırmalar polis memurlarının müdafîin hazır olduğu durumlarda şüpheliden daha fazla bilgi aldıkları ortaya koymuştur.

Adli suçlarda ve DGM kapsamlı suçlarda yakalanan sanıklar

*Müdafî ile ifade öncesinde görüşebilir.

*Müdafî ifade sırasında hazır bulunabilir.(CMUK 135)

*DGM kapsamlı suçlarda müdafî ifade alma sırasında hazır bulunabilir.

(3842 SK. Madde 31 yürürlükten kaldırılmıştır.)

DGM kapsamlı suçlardan tutuklu bulunan sanıkta müdafî ile her zaman görüşebilir.

Cumhuriyet Savcısı tarafından gözaltı süresinin uzatılmasına yazılı olarak emir verilmesinden sonra gözaltında bulunan kişi hakkında da aynı hüküm uygulanır. Diğer DGMK'nın 16/son hükmü 2.1.2003-4778 SK.m.37 ile kaldırılmıştır.

*Sanık müdafî ile görüşürken kimsenin duyamayacağı bir ortam hazırlanır.(CMUK 144)

*DGM kapsamlı suçlarda evvelce gözaltındaki sanığın görüşmesinde hâkim bizzat hazır bulunurken, bu hüküm de çıkartılmıştır.

5.4.1. Gözaltına Alınan Kişi Hakkında Müdafî Nelere Dikkat Etmelidir?

*CMUK 135 teki hakların yerine getirilip getirilmediği; Bunlar,

—Yakalama Sebebini ve Hakkındaki İsnadı Öğrenme Hakkı

—Müdafiden Yararlanma Hakkı

¹²⁴ Seda Akço, **Demokratikleşme, İnsan Hakları ve Hukuk Devleti bağlamında Avukatlık Mesleği**, İstanbul, İstanbul Barosu Yayınları, 2.Baskı, 2003, s.269.

—Susma Hakkı(ANY. 38/5) “Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda kanıt göstermeye zorlanamaz”(Miranda Kararı)

—Lehe Olan Kanıtları İleri Sürme Hakkı

—İşkence ve Diğer zalimane İnsanlık dışı ya da küçültücü muameleye Tabi tutulmama hakkı

—Denetim yargılamasına Başvurma Hakkı

—Kişinin Yakınlarına Haber verme hakkı

—Savunma hakkı

—Kişisel savunma hakkı

—Müdafi Aracılığıyla Savunma hakkı

—Yasal süre içinde Hâkim Önüne çıkarılma hakkı

—Aynı suçtan yeni gerekçe olmaksızın İkinci Kez gözaltına alınmama hakkı

—Sağlık koşullarına Uyuma ve Bu koşulları İsteme hakkı

—Görevlilerce yakalamanın ilk başında yakalanan kişiye anlatılmasıdır.

***Kişiye Sahip Olduğu Haklar Kullandırılmış mıdır?**

Hakkın anlatılması yetmez bunun noksansız uygulanması da gerekir. Burada hakların kullanıldığı yolunda hileli davranışlar var mıdır? Yoksa kişi bu haklarının tümünden veya bir kısmından açık ve yazılı biçimde vazgeçmiş midir? Bu denetlenmelidir.

*** Kişi Yasada Belirtilen Süre İçinde Hâkim Önüne Çıkartılmış mıdır?**

***İfade alma Sırasında Yasak Kanıt Elde Etme Yöntemlerine Başvurulmuş mudur?**

CMUK 135/A madde de belirtilen

—Kötü davranma

—İşkence

—Zorla İlaç Verme

—Aldatma

—Bedensel Cebir ve Şiddette Bulunma

—Yasaya Aykırı Çıkar Sözünde Bulunma halleri var mıdır? Tespit edecektir.

5.4.2. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda Arama Hukuku

Adli Arama:

Bir suç işlemek veya buna iştirak veyahut yataklık makul şüphesi altında bulunan kimsenin, saklananın, şüphelinin, sanığın veya hükümlünün yakalanması ve suçun iz, emare veya delillerinin elde edilmesi için bir kimsenin özel hayatının ve aile hayatının gizliliğinin sınırlandırılarak konutunda, etrafı çevrili diğer mahallerinde, üzerinde, özel kâğıtlarında, eşyasında, aracında Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile diğer kanunlara göre yapılan araştırma işlemidir.

Adli Aramalarda Karar ve Emir verme Yetkisi

Adli aramaya karar vermek yetkisi hâkimindir. Kolluk arama kararı alınması için makul şüphe sebeplerini belirtilen ayrıntılı ve gerekçeli bir rapor hazırlar ve Cumhuriyet savcısına başvurur. Cumhuriyet başsavcılıklarınca arama ilgili kararları vermek üzere yirmi dört saat süreyle bir nöbetçi Cumhuriyet savcısı görevlendirilir. Yetkili merciin yazılı emri yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim kararını el koymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar, aksi halde el koyma kendiliğinden kalkar.

Daha öncede belirttiğimiz gibi Anayasanın 20.21. maddelerine istinaden özel hayatı korur. Vücut bütünlüğünü korur.(vücudun muayenesinde)

—Yapılan işlem arama olmalıdır.

—Kanunda açık hüküm varsa, hâkim kararı aranmaz.

—Makul şüphe veya makul sebep olmalıdır.(Arama Yönetmeliği m.6,15)

—Makul sebep her olayda farklıdır. Makul şüphe “suç olayına” bağlıdır.

—Sübjektiftir; tecrübeli kolluk memurun inanması gerekir. Eğer tecrübeli kolluk memuru “şüphe”(suspicion) duyuyorsa bu kontrol için yetki verir.

—Arama kararında “bellilik” kuralı vardır. “Adil yargılanma ilkesi geçerlidir.

—Aramada “adil yargılanma hakkı” (AY 38) VE “ölçülülük ilkesi”(AY 13) gözetilmelidir.

—Kolluğun arama kararı almak için hazırladığı raporda aşağıdaki noktalar bulunmalıdır.(Arama Yönetmeliği m.7)

—Önleme aramasında “tehlikeyi somutlaştıran” bilgi verilmelidir.

—Adli aramada “makul Şüpheyi açıklayan bilgi” ve “Şüphe sebebi” açıklanmalıdır.

—Bilginin kaynağı açıklanmalıdır.

—Aranan şey veya kişinin orada olduğuna neden inandığını açıklamalıdır.

—Aranan şeyin ne veya kişinin kim olduğu açıklanmalıdır.

—Aranan şey “müsadereye tabi eşya” ise bu da ayrıca açıklanmalıdır.

Kolluğun arama kararı talep için başvuracağı makam:

Mülki amire:

Önleme araması için kolluk hazırladığı raporu en büyük mülki amire verir. Mülki amir “gecikmesinde sakınca” olup olmadığını takdir eder. Sakınca varsa arama emri verir. Yoksa Sulh ceza Hâkimine başvurur.

Savcıya:

Adli arama için kolluk raporunu Savcıya verir. Savcı durumu takdir eder veya arama emri verir veya Hâkimden karar almak için Sulh Ceza Hâkimine başvurur.

Hâkime:

Kolluk prensip olarak kendiliğinden hâkime başvuramaz. Bunun sebebi savcının veya mülki amirin takdir yetkisini kullanması için danışılmasıdır.

Kolluğun Kendiliğinden Arama Yapması

—Önleme aramasında kolluğun kendiliğinden arama yapma yetkisi yoktur.

—Adli aramada ise kolluk istisnai bir halde(yetki alanı içinde kalmak şartı ile) Kendiliğinden arama yapabilir; gecikmesinde tehlike varsa ve amirine dahi başvurma imkânı yoksa arama ve el koyma yapabilir.

—Yaptığı bu işlemin 24 saat içinde hâkim kararına sunulması ve 48 saat içinde hâkim kararına bağlanması gerekir.

—Hâkim yapılan aramanın makul sebep veya makul şüpheyne dayanmadığını ve gecikmede tehlikede bulunmadığını belirlerse aramanın hukuka aykırı olduğu anlaşılacağından aramayı yapan veya emri veren kolluk memur veya amiri hakkında TCK 183 veya TCK 194 uygulanabilir.

-Elde edilen bulgu muhakemede delil olarak kabul edilemez.(AY 20.21.38).

Tüm bu yapılacak olan aramalarda Olaylara bağlı “makul sebep” “makul şüphe” mevcut olmalıdır.

Ayrıca gecikmede tehlike olduğunu gösteren “olay” mevcut olmalıdır.

5.4.2.1. Rıza ile Arama

Danıştay 10. Dairesi 2003/3396 Esas numaralı dava üzerine 21.11.2003 tarihinde yürütmenin durdurulmasına karar vermiştir.

GEREKÇE: Maddenin 1.fıkrası rıza ile aramayı tanımlamaktadır.

Arama Anayasanın 20 maddesinde belirlenen “Özel hayatın gizliliğine ve 21. Maddesinde düzenlenen “konut dokunulmazlığına” müdahale niteliği taşıdığından kural olarak Anayasa ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunun 97nci maddesinde belirtilen koşulların varlığı aranır. Ancak kişinin diğer koşullar aranmaksızın rıza göstermesi halinde yapılan arama işlemine RIZA İLE ARAMA adı verilmektedir.

Burada önemli olan husus; Rıza veren kişi herhangi bir baskı altında değilse rıza ile arama Alman, Avusturya, Amerikan Kanunlarına göre uygunken Türkiye’nin yapmış olduğu uygulama kanunlar arası çelişki oluşturmaktadır. Avusturya, İtalya, Almanya, İngiltere ve Fransa’nın aramayla ilgili düzenlemeleri içeren mevzuatı incelendiğinde gecikmesinde sakınca bulunan hallerde herhangi bir karara veya emre gerek olmaksızın kolluk kuvvetlerince arama yapılabildiği görülebilmektedir.

Avusturya da kamu güvenlik hizmeti ifa eden organlar hâkim kararı olmaksızın;
*Şayet umumi ilk yardım yükümlülüğünü yerine getirmek için veya tehlikeli bir saldırıyı önlemek için gerekli olursa gayrimenkullere, evlere, binalara ve de hava, kara ve deniz taşıtlarına girme yetkisine haizdir.

*Kolluk kuvvetleri şayet arama işlemi

*Hayatı ve sağlığı doğrudan doğruya tehlike altında görünen bir insanın aranmasına hizmet edecekse,

*Tehlikeli bir saldırı gerçekleştirecek olan bir insanın aranmasına hizmet edecekse

*Tehlikeli bir saldırıda kullanılacak olan bir maddeyi veya eşyayı aramaya hizmet edecekse gayrimenkulleri, evleri, binaları ve taşıtları arayabilir.(Gecikmesinde sakınca bulunan haller)¹²⁵

İtalya da suçu önleme ve suçüstü durumlarında üst ve yer araması için herhangi bir izine gerek olmaksızın kolluk tarafından arama yapılmakta ve aramadan sonra 48 saat içinde adli makamdan gerekli onay alınmaktadır.

Almanya da Polis Kanunun 9 17 ve 18nci maddelerinde polisin resen kişinin üstünü ve eşyasını arama yetkileri düzenlenmiştir.

Aynı Kanunun 19ncu maddesinde ikametgâhta yapılacak aramanın sebepleri belirlenmiş ve evde yapılacak aramanın usulünü belirleyen 20nci maddesinde ise “gecikmede tehlikeli olan hallerin dışında aramaya sadece hâkim karar verebilir.”

¹²⁵ APK Dairesi Başkanlığı, EGM Dış ilişkiler Dairesi Başkanlığı tercümesi, O-M Şube Müdürlüğü Arşivi, 2003, s.54.

denilmek suretiyle gecikmesinde sakınca bulunan hallerde polise herhangi bir karara veya emre gerek bulunmaksızın resen arama yetkisi verilmiştir.

Eve girme ve arama yapma kişinin vücudu, hayatı veya özgürlüğü veya önemli değeri olan eşyalar bakımından halen mevcut bir tehlikeyi ortadan kaldırmak için gerekli ise gecikmesinde sakınca bulunan hallerde polis tarafından resen arama yapılabilir.

Şayet arama kişinin vücudu, hayatı veya önemli değeri olan eşyalar bakımından halen mevcut bir tehlikeyi ortadan kaldırmak için yapılıyorsa gece de yapılması mümkündür. Bu maddede belirtilen ikametgâh kavramı, ev, eklentileri, işyerleri ve diğer ayrılmış bölümleri kapsamaktadır.

İngiltere de kamuya açık yerlerde makul şüphe üzerine veya suç soruşturması amacıyla yapılacak üst ve araç aramalarında hâkim kararına gerek yoktur.(İngiliz Adli Polis ve Delil Kanunu madde 1.)

İngiltere de konutta yapılacak aramalarla ilgili düzenleme İngiliz Adli Polis ve Delil Kanunun 17 ve 18nci maddelerinde yapılmıştır.

Polisin hâkim kararı olmaksızın konuta girme ve arama yapma yetkisine örnek olarak;

- Ceza soruşturması veya yargılamasına ait bir tutuklama(yakalama) kararının(belgesinin) infazı.
- Tutuklama gerektiren bir suçtan birin yakalama
- Kaçarken yakalanması
- Bir yaşamın korunması veya bir eşyaya gelebilecek önemli zararların önlenmesi gösterilebilir.

Fransa da Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunun 78,1–78,2 maddelerine göre polis ve jandarma kimlik kontrolü yaptığı durumlarda kişi üzerinde güvenlik maksatlı kaba üst aramasını yapar.

Arama sırasında suça karıştığı anlaşılan ya da üzerinde suç unsuruna rastlanılanlar üzerinde detaylı arama yapılır. Bunun için Hâkim kararına veya herhangi bir emre gerek yoktur.

Konut aramaları ise suçüstü hallerinde herhangi bir adli bir makamın iznine bağlı değildir. Suçüstü halleri dışında ise soruşturma başlamışsa bizzat sorgu hâkimi tarafından arama işlemi gerçekleştirilir.

Fransa da sorgu hâkimleri soruşturmayı bizzat yürütmektedir.

İkinci fıkrada rıza ile yapılan aramada kolluk memurunca yapılması zorunlu usul İşlemler gösterilmiştir. Kolluk memurlarının maddede belirtilen usul işlemlerini yapmaması veya rıza varmış gibi arama işlemine girişmesi halinde yapılan arama işlemi hukuka aykırı olacaktır.

Maddenin 3.Fıkrasına göre arama koşulları gerçekleşmesine karşın kişinin rıza göstermemesi halinde kollukça yapılacak işlemler gösterilmiştir. İlgilinin rızası bulunmaması hali arama sebebi olarak gösterilemez. Ve buna dayanarak arama yapılamaz.

Son fıkrada arama işleminin tutanağa bağlanacağı belirtilmek suretiyle hem hazırlık soruşturmasında aranan “yazılılık” kuralı vurgulanmış ve hem de aramanın usulüne uygun olarak yapılmasını sağlayan ek bir güvence sağlanmıştır.

Makul Şüph: Hayatın akışına göre somut olaylar karşısında genellikle duyulan şüphedir. Makul şüphede ihbar ve şikâyeti destekleyen emarelerin var olması gerekir. Arama sonunda belirli bir şeyin bulunacağını veya belirli bir kişinin yakalanacağını öngörmeyi gerektiren somut olgular mevcut bulunmalıdır.

Karar Almadan yapılacak Arama:

- a.)Hakkında gıyabi tutuklama veya yakalama müzekkeresi bulunan kişi yakalandığında üstünde, yakalanması amacıyla konutunda, işyerinde, yerleşim yerinde bunların eklentilerinde ve aracında yapılacak aramada,
- b.) Kolluk tarafından yakalanan kişinin yakalandığı anda silah gibi kendisine veya kişilere zarar verebilecek diğer unsurlardan arındırılması amacıyla yapılacak üst aramasında ve bu gibi hallerde aracında kaçarken içine girdiği bina ve eklentilerde yapılacak aramalarda
- c.) Hâkim kararı veya Cumhuriyet savcısının yazılı emri ile yakalanan kişinin yakalandığı anda silah gibi kendisine veya kişilere zarar verebilecek diğer unsurlardan arındırılması amacıyla yapılacak üst aramasında ve bu gibi hallerde aracında, kaçarken içine girdiği bina ve eklentilerinde yapılacak aramalarda
- d.)Gözaltına alınan kişinin nezarethaneye konmadan önce yapılan üst aramasında
- e.) Bir suçun işlenmesine veya işlenen suçun devamına engel olmak üzere bir suçun şüphelisi veya sanığı olarak yakalandıktan sonra kolluk güçlerinin elinden kaçmakta olan kimselerin yakalanması maksadıyla veya Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanunu Kapsamı işlenen suçların failini veya delileri elde etmek üzere kişilerin

üstlerinde ve eşyasında, araçlarında özel kâğıtlarında ve kaçarken girdikleri bina eklentilerinde yapılacak aramalarda,

f.) Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanunun 8nci maddesi kapsamında kaçak eşya ile girilirken veya çıkılırken görülen veyahut kaçakçılık sayılan herhangi bir işin yapıldığına ilişkin delil görüntüsü bulunan yerlerde, usulüne göre ve hemen yapılan aramalarda

g.) Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanunun 11nci maddesi kapsamında Gümrük Kanunu gereğince tayin olunan kapı yollardan başka yerlerden girmek, çıkmak ve geçmek üzereyken tesadüf edilen kişilerin üst, eşya ve araçlarının aranması ile genel kolluk tarafından memleket dâhilinde tesadüf edilecek kaçakçıların üst, eşya ve araçlarının aranmasında

h.) Türk Ceza Kanunun 49ncu maddesindeki ve diğer kanunların öngördüğü hukuka uygunluk sebepleri ve suçüstü halinde yapılan aramalarda toplum için ve kişiler bakımından yaşamsal tehlikeyi ortadan kaldırmak amacıyla veya kapalı yerlerden gelen yardım çağrıları üzerine, konut, işyeri ve yerleşim yeri ile eklentilerine girmek için hâkim kararı aranmaz.

5.4.3. Hakların Bildirilmesi

5.4.3.1. Hakların Söylenmesi

*İfade alma öncesinde kişiye isnat edilen suç anlatılır.

*Müdafî tayin hakkının bulunduğu bildirilir. Müdafî tayin edebilecek durumda değilse Baro tarafından tayin edebileceği ve onun hukuki yardımından yararlanabileceği

*İsterse müdafîinin soruşturmayı geciktirmemek kaydı ile vekâletname aranmaksızın ifade almada hazır bulunacağı bildirilir.

*Yakınlarından istediğine yakalandığını duyurabileceği söylenir.

*Susma hakkı söylenir.(İsnat edilen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanuni hakkı olduğu söylenir.

*Şüpheden kurtulması için delil toplanmasını isteyebileceği hatırlatılır.

*Aleyhindeki şüphe sebeplerini ortadan kaldırmak ve lehine olan hususları ileri sürmek imkânı verilir.(CMUK 135)

5.4.3.2. Hakların Söyleneceği Zaman

- * Bir kişiye soru sorulurken hakların söylenmesi için bu kişinin en az “Şüpheli” veya “Sanık” konumuna girmiş olması gerekir.
- * Özellikle “Yakalandıktan sonra gözaltına alınanlar” bakımından hak söyleme gereklidir.
- * Soru sormanın “İfade alma biçiminde” (CMUK 135) olması gerekir.
- * İfade alınan kişinin “Kendisine soru soranın kolluğa mensup bir memur olduğunu” bilmesi gerekir.

5.4.3.3. Hakların Söylenmesine Gerek Olmayan Haller

- * Kamu güvenliğini korumak amacıyla sorular soruluyorsa hak söylemeye gerek yoktur. (Newyork v.Quarles 1984: Public safety exception)
- * Yakalanan kişinin acil tedaviye muhtaç bulunduğu durumlarda sorulan sorularda hak söylenmez. (People v.Cressy 1996: Pat down officer safety)
- * Üst araması yapan memurun, “Kendi güvenliğini sağlamak için” sorduğu sorular sırasında hak söylenmez. (People v.Cressy 1996: Pat down officer safety)
- * Tehlikede olan bir rehinenin kurtarılması için sorulan sorular sırasında hak söylenmez.(People v.Willis 1980: Rescue doctrine)

5.5. HUKUKA AYKIRI DELİLLER İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

Kolluk Memurunun “yumuşatıcı konuşmaları” hukuka aykırıdır

- * İş birliği yapmanın yararlarının açıklanması. (People v.Musselwhite 1998)
- *Yarım saat konuşarak, ifade vermek için ikna etmeye çalışmak. (People v.Honeycutt 1977)

Sonradan Vazgeçme

- *Önce susma hakkını kullanmayı isteyen şüpheli, daha sonra kendiliğinden vazgeçerek, konuşmayı tercih edebilir.

Hukuka Aykırı Deliller

- * Hakların söylenmesine ilişkin kuralların ihlal edilmesi, elde edilen beyanını hukuka aykırı olmasına neden olur. (Hukuka Aykırı Deliller)
- * Bu “hukuka aykırılık”, Anayasaya aykırılıktır. Anayasa (AY 38) hiç kimsenin kendisi aleyhinde delil vermek mecburiyetinde olmadığını açıklamıştır.

- * İfadenin “ hukuka aykırı bir şekilde” alınmış olduğunun hazırlık soruşturması sırasında hâkim kararı ile tespit ettirilmesi gerekirken, Türk Hukuku bu konuda hüküm içermemektedir. Amerikan Hukukunda (Suppression Motion) vardır.
- * Hakları söylenmeden alınan ifade, Türk Hukukunda savcı tarafından düzenlenen iddianamede, sanığın suçunu ispat etmeye yarayan bir delil olarak kullanılmayacaktır. (AY 38, “2001–4709”) Alman, Amerikan ve AIHM Kararları basit hukuka aykırılıklarda delili kullanmayı kabul etmektedir.
- * 2002 CMUK Tasarısı duruşmada doğrudan soru ve çapraz sorgu hakkı kabul etmiştir. İfade alırken hakları bildirmeyen kolluk memuru müdafaa tarafından duruşmaya çağrılabilir ve nasıl ifade aldığı konusunda sorulara muhatap olabilir.
- * Hukuka aykırı bir şekilde alınan ifade üzerine suçlanan şüpheli, ifadeyi alan kolluk memuru aleyhine tazminat davası açabilir.
- *Amerikan Hukukunda, haklar söylenmeden ifade alınan durumlarda, kolluk memuruna karşı “İnsan Hakkı İhlali Davası” (civil rights liability) açılabilmektedir. Memur bu davada, “aldığı eğitim sırasında kendisine öğretilen sorgu yöntemlerini uyguladığını” bir savunma olarak ileri süremez. (California Attornesy for Criminal Justice v.Butts 1999)

Basit Hukuka Aykırılık

- *Hakların söylenmesinde hukuka aykırılık, “ basit bir hukuka aykırılık” ise, cebir ve şiddet kullanılmamışsa, elde edilen deliller Amerikan Hukukunda kullanılmaktadır. (People v.Carpenter 1999, People v.Whitfeld 1996, U.S. v. Reilly 2000)
- AIHM de İHAS 8’e aykırılıklarda aynı şekilde kara verilmektedir. (Khan ve P.G.- İngiltere Schenck Kararları)

Kesin Yasaklar

- *İfade alırken cebir ve şiddet kullanılmışsa, menfaat vaat edilmişse (CMUK 135 a.), elde edilen delil hiçbir zaman kullanılamaz. (Arizona v. Fulminante 1991)¹²⁶

¹²⁶ Sulhi Dönmezer ve Feridun Yenisey, **Kolluk Kanunları ve Yönetmelikleri**, İstanbul, Bahçeşehir Üniversitesi yayınları, 2004, ss. 8–12.

5.6. YAKALAMA, GÖZALTINA ALMA VE İFADE ALMA YÖNETMELİĞİ

01.10.1998-23480 tarih ve sayı ile kolluk kuvveti makam ve memurlarının Cumhuriyet Savcılarının Bilgi ve emirleri doğrultusunda yürütecekleri adli soruşturma sırasında uygulayacakları esas ve usuller ile yakalanan, gözaltına alınan veya muhafaza altına alınan kişilerin hakları, nezarethane standartları ile alma işlemlerinde görevli personelin eğitime, yetki ve sorumluluklarına ilişkin sorumluluklarına ilişkin hususları düzenlemek amacı ile çıkarılmıştır.

1412 Sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu

2845 Sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun

2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun

3005 Sayılı Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanunu

2559 Sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu

2803 Sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu

2692 Sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu ve diğer ilgili mevzuat hükümlerine göre hazırlanmıştır.

Bu doğrultuda;

5.6.1. Yakalama

Koruma Tedbirleri veya Ceza Yargılaması Ön Tedbirlerinden *YAKALAMA(Gözaltına Alınma)* kişinin iradesi dışında el altında tutulmasına dolayısıyla özgürlüğüne yönelik bir olgudur. Gözaltına alınan kişinin bazı hakları olduğu kadar katlanmak zorunda olduğu bazı yükümlülükleri de vardır.

Yakalama yasanın verdiği yetkiye dayanarak kamu düzeninin korunması veya kişinin bedeni ve yaşamına yönelik var olan bir tehlikenin giderilmesi için ya da yasada gösterilen haller ile sınırlı olmak kaydıyla muhafaza altına alınması gereken ya da suç işlediği yönünde hakkında kuvvetli kanıt ve belirtiler bulunan kişinin ceza yargılamasının sağlıklı bir biçimde yapılabilmesini sağlamak amacıyla hakim tarafından verilmiş bir tutuklama kararı olmaksızın özgürlüğünün geçici olarak kısıtlanmasına *YAKALAMA* denir.¹²⁷

¹²⁷ İlyas Şahin, *Yakalama ve Gözaltına Alma*, Ankara, Seçkin, 2003, s.27.

5.6.1.1. Önleme Yakalaması:

Kolluk güçlerinin idari görevleri kapsamında topluma karşı gelecek tehlikeleri önlemek amacıyla kişi özgürlüğünün kısıtlanmasıdır. Amaç kamu düzeninin ve kamu güvenliğinin korunmasıdır.

Kolluk görevlilerinin bu yetkisi PVSK. 13.14.17 maddelerinde düzenlenmiştir. Bu yetkinin en temel dayanaklarından birisi AİHS Md. 5/1,de “suç işlemesine mani olmak zarureti” şeklindeki kuraldır.

5.6.1.2. Adli Yakalama:

CMUK 127nci maddede hem kolluk görevlileri hem de herkes tarafından yapılabilecek yakalama halleri düzenlenmiştir. Herkes tarafından yapılan yakalama suçun meşhurat bir cürüm olması, failin kaçma şüphesinin bulunması veya kimliğinin saptanamaması halinde olanaklıdır. Suçüstü halinde herkes gibi kollukta yakalama yetkisine sahiptir.

Yakalanan kimse hâkim önüne çıkarılıncaya kadar gözetim altında bulundurulması gerekeceğinden kolluk yanında muhafaza edilir. Bu duruma *Nezaret Altında Bulunma* veya *Gözetim altında Bulunma* denir.

Kişinin gözaltına alınmış sayılması için ne kadar süre özgürlüğünün kısıtlanmış olduğu önemli bir sorundur.

Avrupa İnsan Hakları Komisyonu bir kararında, Almanya da okuldan hırsızlık yaptıkları ileri sürülen 10 yaşlarındaki iki Türk çocuğunun polislerce ifadeleri alınmak üzere karakola götürülüp 1 saat bekletildikten sonra serbest bırakılmasını yakalama olarak kabul etmemiştir.

Komisyon daha önceki içtihatlarında çok kısa süren özgürlük kısıtlamalarını bu kavrama dâhil saymakta bu olayda yapılan işlemi amacı ifade almak olan bir polis önlemi olarak kabul etmiştir.

Yakalamadan ve yakalama süresinin uzatılmasına ilişkin emirden yakalananın bir yakınına veya belirlediği bir kişiye Cumhuriyet Savcısının kararıyla gecikmeksizin haber verilir.

Yakalanan kişiye yakalanmaya itiraz etme hakkı bulunduğu bildirilerek bu hakkın nasıl kullanılacağı açıklanır.(RG.18.09.2002)

Yakalanan kişi en kısa zamanda gözaltı birimine götürülür.

Yakalama işlemi bir tutanakla tespit edilir. Bu tutanağın bir sureti yakalanan kişiye verilir. Bu kişiye ayrıca haklarının yazılı olarak bildirildiğini ve kendisi tarafından da bu hususun anlaşıldığını belirten Yönetmeliğe ekli Şüpheli ve Sanık Hakları Formu (Ek A) tanzim edilerek imzalı bir örneği verilir.

5.6.2. Durdurma ve Arama, Araçlarda Arama

Adli ve Önleme Arama yönetmeliğinin 21. Maddesinde düzenlenmiştir.

Bir kişiyi geçici olarak durdurmak, yakalama sayılmaz. Yakalama sayılması için kişinin fiilen denetim altına alınması gerekir. Denetim için araçların durdurulması da mümkündür.

Durdurma yetkisinin kullanabilmesi için “umma” derecesinde makul şüphe bulunmalıdır. Sebepsiz ve keyfi durdurma, arama ve yakalama yapılamaz. Sebebin oluşmasına veya şüpheye yol açan davranışları hakkında durdurulan kişiye sorular yöneltilebilir. Kişi bu sorulara cevap vermekle yükümlü değildir.

Durdurulan kişi üzerinde önce giysilerinden herhangi birisi çıkarılmaksızın yoklama biçiminde bir inceleme yapılır. Yoklama incelemesi kişinin cinsiyetinde bulunan görevli tarafından yapılır. Bir kişinin veya aracın durdurulma süresinin şartlara göre makul olması ve arama için ayrılan süreyi aşmaması gerekir.

Yoklama suretiyle inceleme kişiye en az sıkıntı verici şekilde yapılır. Yapılan aramanın neticesinde iz, emare, eser ve delil elde edilirse kişi yakalanır ve gözaltına alınır. Boş araçların aranmasında arama yapıldığını belirtilen bir not bırakılır.

Deniz şartları sebebiyle aramanın denizde mümkün olmaması veya deniz aracının ayrıntılı aranmasının gerektiği hallerde şüpheli deniz aracı en yakın ve uygun limana çekilerek arama limanda yapılabilir.

Bu maddede yazılı işlemler gece de yapılabilir.

5.6.3. Sağlık Kontrolü

Yakalanan kişinin gözaltına alınacak olması veya zor kullanılarak yakalanması hallerinde doktor kontrolünden geçilerek yakalanma anındaki sağlık durumu belirlenir. Gözaltına alınan kişinin herhangi bir nedenle yerinin değiştirilmesi, gözaltı süresinin uzatılması serbest bırakılması ve adli mercilere sevk edilmesi işlemlerinden önce de sağlık durumunun doktor raporu ile tespiti sağlanır.

Doktor ile muayene edilen şahsın yalnız kalmaları muayenenin doktor-hasta ilişkisi çerçevesinde yapılması esastır. Ancak doktor kişisel güvenlik endişesini ileri sürerek muayenenin kolluk kuvvetlerinin gözetiminde yapılmasını isteyebilir. Bu istek belgelendirilerek yerine getirilir.(Ek fıkra: RG.03.01.2004/25335)

5.7. TUTUKLAMA

Tutuklama hâkim kararı ile ceza yargılamasında geçici olarak kişinin özgürlüğünü kısıtlayan önemli bir tedbirdir. Tutuklama işleminin koşulları mevcuttur. Bunlar;

5.7.1. Tutuklamanın Maddi Koşulları

- Sanığın Suçluluğu Hakkında Kuvvetli belirti bulunması
- Özel Tutuklama Nedenlerinin Varlığı

Sanığın kaçacağı Kuşkusunu uyandıran olguların bulunması

Sanığın kanıtları karartma kuşkusunu altında olduğunu gösteren olguların bulunması

Bilirkişilerin etki altına alınmasına çalışılması

Altı aya kadar özgürlüğü bağlayıcı cezayı gerektiren suçlarda tutuklama

- İşlenen suç toplumda infial uyandırmalı
- Sanığın İkametgâhı bulunmamalı
- Sanığın meskeni bulunmamalı
- Sanık kim olduğunu ispat edememelidir.

5.7.2. Tutuklamanın Biçimsel Koşulları Nelerdir?

- Hâkimin yazılı bir tutuklama kararının bulunması
- Hâkimin tutuklama kararı vermeye yetkili olması
- Sanık için açılmış davanın kamu davası olması
- Ceza yargılaması koşulu aranıyorsa bunun gerçekleşmiş olması

5.7.3. Tutuklama Kararının Yerine Getirilmesi

- Sanığın ele getirilmesi(Yakalanması) Md.106
- Gıyabi Tutuklamanın Vicahiye çevrilmesi, Md. 108

SONUÇ

Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine “uzun vadede” destek verirken, Türkiye'yi bugünkü şartlarda tam üyeliğe hazır görmediğini belirtmiştir. Fransız lider “müzakereler uzun, çok uzun olacak, on yıl belki de fazla” şeklinde konuşmuştur. Bunun yanı sıra Avrupa inşası anlayışının kendisi de iki ayrı mantığa bölünmüştür. AET'nin oluşumuna öncelik eden ilk anlayış, AET ve onun arkasından gelen AB'yi belli bir alanda gerçekleşen bölgesel, siyasi, ekonomik ve sosyal entegrasyona dayalı tarihsel bir deneyim olarak görürken, bir diğer mantık ise Avrupa'nın sınırlarını “değerleri”nin ulaştığı sınırlarla örgütlemeyi hedeflemiştir.

Değerleri kabul eden ve onlara uymayı vaat eden her devlet Birliğe üye olabilecektir. Bu sınırları olmayan bir anlayıştır. Bu da bir kimlik ve güç sahibi olacak planlanmış Avrupa projesiyle uyusmamaktadır.

Bu çelişkiler içerisinde bulunan Avrupa Birliği çok yakın bir tarihte gerçekleşecek olan, Türkiye ile müzakerelerin başlatılması esnasında alacağı kararları ile gerek Türkiye'nin bundan sonra çizeceği yol açısından, gerekse Avrupa'nın Türkiye üyeliğini dinsel, coğrafi ve jeopolitik kaygılar açısından istenmez kılıp kılmadığı yönündeki görüşünü ortaya koyacaktır.

Kopenhag Kriterlerine uyum konusu mevcut durumun değerlendirilmesiyle, eksiklerimizi tamamlamamız yönünde önemli ipuçları verecek, bu ilkeleri yerine getirerek yapılan çabaların her şeyden önce Türk insanının demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını kavramasına sebep olacaktır.

Türkiye AB'ye girmese bile evrensel değerler uğruna ciddi adımlar atmak zorundadır. Burada Türk Polis Teşkilatının bu kriterlerin içeriği ile sıkı bir ilişki kurması gerektiği görülmektedir. Teşkilat açısından olmazsa olmaz bu kriterleri yerine getirmek hepimizin üzerine düşen vazifedir. Bizlerin yapacağı olumlu katkılar ile Türkiye'nin evrensel kriterlere ulaşması açısından bir nebze de olsa katkı sağlayacaktır.

Avrupa Birliğinin genişlemeyi bir başarı haline getirmek yönündeki kararlılığı üyelik görüşmesi sırasında her defasında gösterilen ve prensip, politika, kanun uygulama ve sorumlulukların savsamasına izin vermeme ve bu arada genişletilmiş Birliğin efektif çalışmasına gösterdiği özenden kaynaklanmaktadır. Avrupa yasalarının (*acquis communautaire*) derinliği ve geniş kapsamından dolayı hazırlanan geçiş düzenlemeleri, yeni üye devletlerin üyelik gereklerine başarılı bir biçimde uyum sağlamalarına imkân sağlamıştır.

Ortak hedef Avrupa'yı bir demokrasi, özgürlük, barış ve refah kıtası haline getirmek olan Birlik 2004 yılı Aralık ayında Türkiye ile üyelik müzakerelerini belirlemeyi görüşecektir. Türkiye yıllardır Avrupa Birliğinden müzakere tarihi almak için uğraşmaktadır. 2004 yılı Türkiye'nin yasal düzenlemeler konusunda attığı adımları hangi ölçüde pratik hayatta sergilediği bakımından da önemli olmuştur.

Türkiye ile ilgili ilerleme raporunu hazırlayan Avrupa Birliği temsilcilerinin gözü bu anlamda Türkiye'nin ve özellikle ilgili kurumların üzerindedir.

Müslüman bir hüviyete sahip olan bir ülke için, tarihsel kurucu kimliği Hristiyanlık olan bir uygarlık içinde yer almak hangi açıdan bakılırsa bakılsın bir cesaret işi ve tarihsel bir başarıdır.

Türkiye böylesi önemli bir tarihsel başarıyı sağlamak için olumlu yapılanmalar içine girmiştir. Ancak Avrupa Birliğinin yakalamış olduğu demokratik standartlar değişik boyutlarıyla analiz edildiğinde bu konuda hayli önemli eksikliklerin bulunduğu görölmektedir. Tabi ki bunun yanında Avrupa Birliğine mensup ülkeler de "ideal" anlamda demokratik sistemlerini yerleştirmemişlerdir.

Demokratik sistemin standarda ulaşması içinde, demokrasinin üç sacayağı olan "*yasal ve siyasal kurumlar*", "*siyasal kültür*" ve "*toplumsal dinamiklerin*" yerine getirtilmesi ve oturtulması gerekmektedir.

Toplumsal ve bürokratik düzeyde demokrasiyi inşa etme yönünde oluşmuş bir irade demokrasiye hazır bir toplumsal zeminde siyasal kültür ortamında, yasal ve kurumsal yapıyı demokrasiye doğru çevirmekle mümkün olacaktır.

Siyasal kültürümüz ve toplumsal dinamiklerimiz demokrasiye açık konumda olursa, kurumlar arası ve mevcut yasal düzenlemelerle güçlü bir demokrasiyle birlikte Avrupa Birliği müktesebatına hazır hale gelmiş olacağız.

Kendimizi, duruşumuzu, tutumumuzu, davranışlarımızı, dolayısıyla kültürel yapımızı, Avrupa Birliğine hazırlama konusunda Emniyet Teşkilatının başta insan hakları, demokratik yapı ve hukukun üstünlüğü konusunda toplumun omurgasını oluşturması ve mihenk taşı olması yönünde üzerine önemli görevler düşmektedir.

Çok yakın bir tarihte gerçekleşecek olan, Türkiye ile müzakerelerin başlatılması perspektifi, Avrupa Birliği açısından açık bir biçimde, önemli soruların sorulup geri dönüşü olmayan kararların alınmasıyla sonuçlanacaktır. Türkiye'nin üyeliğini istenmez kılan, kaygılar içinde coğrafi ve jeopolitik kaygılar var mıdır? Türkiye tarihin kendisine yüzyıllar boyunca büyük güç ve sorumluluk verdiği, bir coğrafya üzerinde konumlanmıştır. Bu durum üyelik için atılan siyasi kriterlerin yapılmasında göz önünde tutulacaktır. Bu doğrultuda Avrupa Birliği Hükümet Başkanları ve Komisyon Başkanları Türkiye'ye yönelik yapmış oldukları konuşmalardan müzakerelerin başlasa bile çok uzun ve zor bir dönemden geçeceğini belirtmişlerdir. Avrupa Birliği Komisyonu Türkiye konusunda raporunu hazırlarken üye ülkelerin siyasi değerlendirme ve yaklaşımlarını da göz önünde tutacaktır.

Rus ruletine benzeyen Türkiye'nin AB'ne üyeliği gerek AB açısından gerekse Türkiye'nin demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü açısından önemli bir sınavdır.

Yapılan bu çalışmada öncelikle Avrupa Birliğinin inşasının ne amaçla hangi psikoloji içinde olduğu anlatılmıştır. Kopenhag Kriterlerine uyum konusu, insan hakları ve hukukun üstünlüğü bağlamında ele alınarak mevcut bir durum değerlendirmesi yapılmıştır. Kopenhag kriterleri bağlamında Türkiye'de insan hakları portresi, Adalet ve İçişleri Bakanlığı çerçevesinde Emniyet Teşkilatının çalışmaları anlatılmıştır. Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde temel kriterlerden biri olan insan hakları konusu, bunun yanında uyum yasaları çerçevesinde meydana gelen reformların kanun uygulayıcıları olan emniyet teşkilatında uygulamada yaşanan eksiklikler de göz önüne alınarak değerlendirilmesi yapılmıştır.

Mevzuat uyum yasaları çerçevesinde Avrupa Birliği Polis Bürosunun (EUROPOL)'ün çalışmaları anlatılarak Türk Polis Teşkilatının belirlenen temel kavramlar dâhilinde ne gibi çalışmalar içinde bulunduğu belirlenmiştir.

Görev gereği zor kullanma, kanunların verdiği yetkiye dayanarak bireylerin hürriyetlerini kısıtlayıcı tedbirler uygulama, bir yandan da kamu düzenini sağlamakta olan güvenlik güçleri zaman zaman yetki aşımında bulunmakta, bu tip konuları asgariye indirme yönünde teşkilat olarak olumlu atılımlar içinde yapmış olduğu katkılardan bahsedilmiştir.

İnsanların temel hak ve özgürlüklerine saygı temel evrensel değerlerden olup tabii bir hukuk kuralıdır. Salt AB üyesi olmak için değil ama kendi milletimiz, kendi vatandaşımız için insan haklarına saygı göstermeli, bu konuda hassas davranmalı Emniyet Teşkilatı olarak mevzuat uyumlaştırmada ve uygulamada meydana gelen aksaklıkları, zorlukları ve sorunları kısa vadede yerine getirici tedbirler alınmalıdır.

Çalışmamda da belirttiğim gibi, teşkilat mensuplarına verilecek sürekli ve kendini yenileyen hizmet içi eğitim programları ile nitelikli personel sağlanarak teoride çıkan mevzuatları pratiğe uygulamayla daha güvenilir, kendinden emin, halkla iç içe, demokratik, standartları sağlam ve güçlü zeminlere oturmuş bir kurum kültürü ve toplumsal dinamiği sağlamış olacağız. Bu aşamada kurum bireyleri olarak hepimizin üzerine önemli görevler düşmektedir.

Araştırmanın amacı bu konular doğrultusunda belirlenmiş, konu ile ilgili yapılan diğer çalışmalar da değerlendirilerek toplanan bilgiler doğrultusunda yöntemler ve analizler tespit edilmiş, Türkiye'nin Avrupa Birliği yolundaki "*Kritik Eşiği*" aştığı dönemde bir model olabileceği düşünülerek tez hazırlanmıştır.

Kişisel düşüncem, yapılan çalışmanın, yaşanan bu süreç içerisinde Avrupa Birliği'ne katılım müzakerelerine az bir zaman kala gerek Türk Polis Teşkilatına gerekse yapılacak diğer çalışmalara kaynak olması amaçlıdır.

YARARLANILAN YAYINLAR

1. AYDIN S. ve KÖSTEPEN C. **AB Tam Üyeliğinin Türkiye Vatandaşlarına Sağlayacağı Faydalar**, IKV Yayınları, No:173, İstanbul, 2003.
2. ALDERSON J. **İnsan Hakları ve Polis**, çev. İhsan Kuntbay, TODAİE, Ankara, 1989.
3. AKTAR Cengiz, **Avrupa Birliğinin Genişleme Süreci**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
4. ARSAVA Füsün, “Amsterdam Anlaşmasının Avrupa Birliği Hukukuna Katkıları”, **AÜSBF Yayınları**, No: 589, Ankara, 2000, s.39.
5. AKÇO Seda, **Demokratikleşme, İnsan Hakları ve Hukuk Devleti Bağlamında Avukatlık Mesleği**, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2.Baskı, 2003.
6. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, **2003 Türkiye İlerleme Raporunun Siyasi Kriterler İle Adalet ve İçişleri Bölümleri İle İlgili Tespitler**, Ankara, 2003.
7. Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, **Yargı Bülteni**, Ankara, 2003, s.23.
8. APK Daire Başkanlığı, **EGM Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Tercümesi (O-M Şube Müdürlüğü) Arşivi**, Ankara, 2003.
9. BOZKURT Ömer, “Maastricht Antlaşması ve Avrupa Bütünleşmesi”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 26, No:1, Ankara, 1993, s.26.
10. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, 4.Baskı, Ankara, Ekim, 1999
11. BEŞE Ertan **Terörizm Avrupa Birliği ve İnsan Hakları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002.
12. BEŞE Ertan “Avrupa Birliğinin Adalet ve İçişleri Politikası”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Ankara, 2003, s.s.454–468.
13. BİLA Fikret, “Avrupa Birliğine Uyum Süreci”, **Milliyet Yayınları**, Ocak,2004, s.6.
14. BULAÇ Ali, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Eylül Yayınları, İstanbul, 2001.
15. BENYON John, **Police Co-Operation in Europe: An Investigation**, University of Leicester, Center for the Study of Public Order, Leicester, 1993.
16. Commission Of European Union, Lüksemburg Office For Official Publicaties of The EC, 1992.

17. CHALK Peter, “**EU Counter-Terrorism, the Maastricht Third Pillar and Liberal Democratic Acceptability**” Terrorism and Political Violence, Vol.6, No:2, Published by Frank Cass, London, Summer 1994, pp. 118–142.
18. ÇAMLIBEL Cemil, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlığı Işığında Ülkemizde Arama Hukuku”, **Polis Dergisi**, Sayı 36, Ankara, Eylül 2003, ss.288–290.
19. CERRAH İbrahim, “Güvenlik Hizmetleri ve Demokratikleşme”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt:1, Ankara, 1998, s.57.
20. ÇEÇEN Anıl, **İnsan Haklarının Düşünsel Boyutları**, TODAİE Yayınları, Ankara, 1981.
21. Dış Ticaret Müsteşarlığı, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Ankara, 1998, s.98.
22. Dış Ticaret Müsteşarlığı, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Ankara, 1999, s.64.
23. DÖNMEZER Sulhi ve YENİSEY Feridun, **Kolluk Kanunları ve Yönetmelikleri**, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004, ss.8–15.
24. DÜNDAR A. Nihat, “Avrupa Birliği Sürecinde Türk Polisi”: İç Güvenlik Yönetiminde Yeniden Yapılanma, **Uluslararası Sempozyum**, Ankara, Polis Akademisi Başkanlığı, 16–17–18 Ekim 1996.
25. DOĞRU Osman **Bireysel Başvuru İçin İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İç Tüzüğü**, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2000, s.47.
26. FINDIKLI Remzi, “İnsan Hakları ve Polis”, **Türk İdare Dergisi**, sayı:388, yıl:62, Ankara, 1990, ss.158–159.
27. GÖLCÜKLÜ A. ve GÖZÜBÜYÜK A.Ş. **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, Turhan Kitapevi, 2.baskı, Ankara, 1996.
28. İktisadi Kalkınma Vakfı, “Avrupa Birliğini Kuran Antlaşma” **İKV yayınları**, İstanbul, 1995.
29. İktisadi Kalkınma Vakfı, **AB Tam Üyeliğinin Türkiye Vatandaşlarına Sağlayacağı Faydalar**, İKV Yayınları, 2003.
30. İktisadi Kalkınma Vakfı, **AB ve Türkiye AB İlişkileri Temel Kavramlar Rehberi**, İKV Yayınları, No: 172, 2.Baskı, İstanbul, 2003.
31. İÇEL Kayıhan ve ÜNVER Yener, “Karşılaştırmalı Ceza Hukuku Yasaları/AB Kazanımlarına Uyum Yasaları”, **İÜHFM**, C:14, İstanbul, 2001, ss.21 -24.

32. KABAALIOĞLU Haluk, “Avrupa Birliği’nin Adalet ve İçişleri Politikası”, **Avrupa Birliği Ortak Politikaları ve Türkiye**, Yeditepe Üniversitesi yay. İstanbul, 2003, s.489.
33. KARLUK S.Rıdvan, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, İMKB Yayınları, İstanbul, 1996.
34. KARLUK S.Rıdvan, **Küreselleşen Dünyada Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar ve Entegrasyonlar**, Tütün bank Yayınları, 2.baskı, İstanbul, 1995.
35. KARLUK S.Rıdvan, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Beta Basım, İstanbul, 2001.
36. KAVGACI İbrahim Halil, **Demokratik Polislik**, Temel Yaklaşımlar, Maset Matbaacılık, İzmir, 1997.
37. KABOĞLU Ö. İbrahim, **Kopenhag Kriterleri**, İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi, İstanbul, Kasım, 2001.
38. KALEAĞASI Bahadır, **Avrupa Birliğinde Derinleşme ve Genişleme Yöntemleri**, Galatasaray Üniversiteleri Yayınları, İstanbul, 1994.
39. KÖKTAŞ Arif, “ *Avrupa Birliğinde Polis ve Yargısal İşbirliği Alanında Ortaya Çıkan Gelişmeler*” **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt:2, Sayı 5–6, Ankara, 2000, ss.135–150.
40. KELEŞOĞLU Erhan, “Türkiye AB’yi Gerçekten İstiyor mu?” **Nokta Dergisi**, Cilt:5; 15/21 Mart 1998, s.51.
41. KNİGHT Richard Arud, **Kopenhag Ölçütleri**, Avrupa Birliği Zirvesi Başkanlık Sonuçlarından Alıntı, Dışişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
42. MEYDAN Buket “Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye ve Eğitim” **Bilim ve Aklın Işığında Eğitim Dergisi** yıl 3, sayı 35, 2003, ss. 22–25.
43. TOKER Metin, “Avrupa Birliği”, **Milliyet Gazetesi**, 04.Aralık.1999, s.2.
44. ÖZCAN Mehmet, “ Türkiye’nin Avrupa Birliği Sürecinde Polisin Rolü”, **Polis Dergisi**, sayı:22, Ankara, 2000, ss. 496–506.
45. ÖZCAN Mehmet, **Avrupa Birliğinde Fikri ve Sınai Haklar**, Nobel Yayınları, Ankara, 2003.
46. ÖZTÜRK Bahri, ERDEM Ruhan ve ÖZER Özbek, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri**, Ankara, 6.Baskı, 2002.
47. PEERS Steve, **EU Justice and Home Affairs Law**, Pearson Education Ltd., London, 2000.

48. SENEM Aydın, “Türkiye’nin Tam Üyeliğinin Avrupa Birliğine ve Türkiye’ye Katkıları”, **IKV Yayınları**, No: 168, Ankara, Mayıs, 2002, s.96.
49. SOMUNCUOĞLU Sadi, **Avrupa Birliği**, Ötüken yayınları, İstanbul, 2002.
50. SWEET AND MAXWELL, “EHRR“, **European Human Rights Report** 2003.
51. SÖNMEZ Nevzat, “Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de İnsan Haklarının Korunması ve Türk Polisine Yansımaları”, **Polis Dergisi**, sayı 36, Ankara, 2003, ss.139–146.
52. ŞAHİN İlyas, **Yakalama ve Gözaltına Alma**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2003.
53. ŞEN Faruk ve AKKAYA Çiğdem, **Avrupa Birliği Yolundaki Türkiye**, Sodev yayınları, Ankara, 2000.
54. TEKELİ İlhan ve İLKİN Selin, **Türkiye ve Avrupa Birliği III**, Ümit yayınları, İstanbul, 2000.
55. TEZCAN Ercüment, **Avrupa Birliği Hukukunda Birey**, İletişim yayınları, İstanbul, 2002.
56. TEZCAN Ercüment, “Maastricht ve Amsterdam Anlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa İlişkileri”, **AÜSBF Dergisi**, c.54, no.1, Ocak-Mart 1999, ss.22–25.
57. Türkiye Avrupa Birliği Özel Komisyon Raporu **Sekizinci 5 Yıllık Kalkınma Planı**, DPT Yayınları, Ankara, 2000.
58. TALAY Erdoğan, **Ulus Devletten, Uluslar üstü Bir Devlete**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 1999.
59. TEKİNALP Gülören ve TEKİNALP Ünal, **Avrupa Birliği Hukuku**, 2.Baskı, Beta Yayınları, 2000.
60. Tüsiad Yayınları, **Avrupa Birliği Üyeliğine Doğru: Türkiye’de Siyasi Reformlar**, İstanbul, Ekim, 2002.
61. ÜLGER İrfan Kaya, **Avrupa Birliği El Kitabı**, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, 2003.
62. YUMRUKAYA Ahmet, “Müzakereler Kopenhag Kriterlerine Bağlı”, **Dünya Gazetesi**, 1999, s.9.
63. HAFIZOĞULLARI Zeki, “İnsan Hakları, Polis Görevi ve Yetkisi”, **Türk İdare Dergisi**, Cilt 44, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 1995, ss. 566–567.

64. <http://www.deltur.cec.eu.int.kitap/turrap.rtf>,2004.
65. <http://www.abgs.gov.tr>.2004.
66. <http://www.europ.tr.org.tr>.2004.
67. <http://www.dpt.gov.tr>. 2004
68. <http://www.umn.edu.tr>.
69. http://www.europa.eu.int/comm/justice_home/fsj/intro/fsj_en.htm,02 Mart 2004.

ÖZGEÇMİŞ

1975 yılında Ankara’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini baba mesleği nedeniyle çeşitli illerde tamamladıktan sonra, lise öğrenimini 1993 yılında Ankara Polis Kolejinde tamamladı. 1997 yılında Polis Akademisinden mezun oldu. Komiser yardımcısı rütbesiyle aynı yıl Kocaeli ilinde göreve başladı.

2002–2003 Eğitim-Öğretim döneminde Kocaeli Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde Lisansüstü Eğitimine başladı. Halen Kocaeli Emniyet Müdürlüğünde Polis Merkezi Amiri olarak görev yapmaktadır.

